

KIIRASTORSTAI-ILTA YLÄSALISSA

Kirkon viestintä pääsiäiseen valmistavissa

jumalanpalveluksissa Leif Åbergin viestintäajattelun
mukaan

Käytännöllisen teologian pro gradu –
tutkielma
Huhtikuu 2008
Anneli Vartiainen

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	3
1.1. Leif Åbergin näkemyksiä viestinnästä	3
1.1.1. Viestinnän määrittely	3
1.1.2. Yhteisö ja viestintä	5
1.1.3. Johtamisviestintä	7
1.2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon evankeliumikirja	10
1.2.1. Perikooppijärjestelmä	10
1.2.2. Evankeliumikirja	11
1.2.3. Pääsiäisjakso	13
1.3. Tutkimustehtävä, aineisto ja metodi	14
1.3.1. Tutkimustehtävä	14
1.3.2. Tutkimusaineisto	16
1.3.3. Tutkimusmetodi	19
2. Julkinen viestintä	22
2.1. Viesti missiosta	22
2.2. Viesti visiosta	28
2.3. Viesti yhteisöstä	31
3. Henkilökohtainen viestintä	38
3.1. Henkilökohtaiset kohtaamiset	38
3.2. Sisäinen viestintä	46
4. Kriisiviestintä	59
4.1. Julkinen viestintä kriisissä	59
4.2. Sisäinen viestintä kriisissä	69
5. Johtopäätökset	76

Lähteet ja kirjallisuus

1. Johdanto

1.1. *Leif Åbergin näkemyksiä viestinnästä*

1.1.1. Viestinnän määrittely

Varhaisissa viestinnän malleissa 1940-luvulta lähtien viestintää hahmotettiin prosessina. Ajateltiin, että viestintä on informaation tai sanomien siirtämisen prosessi, joka voidaan jakaa osiin. John Fiske kutsuu viestintää sanomien siirtona tarkastelevaa suuntausta prosessikoulukunnaksi. 1970-luvulla viestintäkeskustelussa alettiin pohtia mitä ihmiset sanomilla tekevät: miten niitä tuotetaan ja tulkitaan. Viestintää merkitysten tuottamisena ja vaihtona tutkivaa suuntausta Fiske kutsuu semioottiseksi koulukunnaksi.¹

1990-luvulla viestintäkeskusteluun tuli mukaan kulttuurinen näkemys, jonka myötä viestinnän hahmottamisen näkökulmaksi tuli yhteisö ja ne sopimukset joita joku ryhmä on yhdessä tehnyt merkityksistä. Viestintä nähdään tämän mallin mukaan kulttuurisesti määräytyneenä. Sen tavoitteet liittyvät kulttuuriin. Viestinnän avulla syntyy yhteisöllisyyttä, me-henkeä. Viestintä on siis vaihdantaprosessi lähettäjän ja vastaanottajan kesken tietyssä kulttuurisessa ja fyysisessä kontekstissa. Se on myös merkitysten tuottamista, jakamista ja tulkintaa. Viestinnällä ei ole tässä merkityksessä niinkään sanoman välittämisen vaan yhteisyyden tuottamisen sekä viestijöiden identiteetin rakentamisen, vahvistamisen ja muokkaamisen tehtävä.² Viestintä on kulttuurisesti määräytynyttä, kulttuuria luovaa ja uusintavaa ja kulttuurista yhteisyyttä synnyttävää.³

Professori Leif Åberg yhdistää viestinnän määritelmässään prosessikoulukunnan ja semioottisen koulukunnan näkemykset sekä viestinnän kulttuurisen ulottuvuuden. Hän käyttää viestintään ja yhteisöjen toimintaan liittyviä teorioita pohjana kehittämilleen käytäntöjä kuvaaville malleille.

Viestintäprosessi alkaa ajatuksesta lähettäjän mielessä. Ajatus on puettava sanomaksi ja sille on löydettävä sopiva kanava tai kanavia, joilla se tavoittaa vastaanottajan. Huomionarvoista on, että vastaanottaja tulkitsee sanomaa, ei

¹ Fiske 1998, 14-15.

² Kunelius 1999, 11-12.

³ Åberg 2006, 83-85.

lähettäjän ajatusta. Tulkintaprosessin myötä vastaanottajalle syntyy mielikuvia lähettäjän ajatuksesta. Vain harvoin alkuperäinen ajatus ja tulkinta ovat samanlaiset. Vastaanottajan tulkintaan vaikuttavat hänen aikaisemmat tietonsa ja kokemuksensa. Lisäksi viestintäprosessiin vaikuttavat erilaiset häiriötekijät.

Jotta viestintäprosessi onnistuu, lähettäjän on muotoiltava sanomansa niin, että vastaanottaja voi sen ymmärtää. Ymmärtämiselle on eduksi, että sanoma on kiinnostava ja hyvin esitetty. Kolmas tärkeä tekijä viestintäprosessin onnistumiselle on Åbergin mukaan vuorovaikutteisuus. Kysymysten ja vastausten myötä päästään parhaiten yhteisymmärrykseen. Kysymysten ja vastausten myötä voidaan myös tarkistaa välittömästi mahdolliset väärinkäsitykset.

Ympäristö vaikuttaa viestintään. Sanomien vaihdantaprosessi ja niiden tulkinta lähettäjän ja vastaanottajan kesken tapahtuu tietyssä fyysisessä ja kulttuurisessa kontekstissa. Toisaalta myös viestintä vaikuttaa ja muokkaa ympäristöä tuottamalla, jakamalla ja tulkitsemalla merkityksiä. Tätä tapahtuu sekä lähettäjän että vastaanottajan päässä. Kulttuuri vaikuttaa viestintään ja viestintä vaikuttaa kulttuuriin. Viestintä on kulttuurisesti määräytynyttä. Se luo ja uusintaa kulttuuria sekä synnyttää kulttuurista yhteisyyttä.⁴

Viestinnän vaikuttavuutta pohtiessaan Åberg tekee eron vaikuttavuuden ja onnistumisen välillä. Vaikuttavaksi hän määrittelee viestinnän silloin, kun se saa aikaan jonkin muutoksen vastaanottajassa. Se voi olla asennemuutos, tietojen tai mielipiteiden muutos tai muutos käyttäytymisessä. Onnistuneeksi Åberg määrittelee viestinnän silloin kun muutos vastaanottajassa on lähettäjän toiveen mukainen. Viestinnän tehoa arvioitaessa huomioidaan viestintään käytetty aika ja vaiva. Kysymys on siis siitä, miten paljon panoksia onnistunut viestintä vaatii ja onko tavoite aina hintansa väärsti. Vain harvoin viestintä vaikuttaa täsmälleen lähettäjän haluamalla tavalla, parhaimmillaan se suuntaa toimintaa lähettäjän toivomaan suuntaan. Mielipiteisiin on helpompi vaikuttaa kuin pysyviin käyttäytymisen muutoksiin.⁵

Leif Åberg määrittelee viestinnän prosessiksi, tapahtumaksi, jossa merkityksen antamisen kautta tulkitaan asioiden tilaa ja jossa tämä tulkinta saatetaan muiden tietoisuuteen vuorovaikutteisen, sanomia välitettävän verkoston kautta.⁶

⁴ Åberg 2006, 85-86.

⁵ Åberg 2002, 41-53.

⁶ Åberg 2000 (b), 54.

1.1.2. Yhteisö ja viestintä

Yhteisöä määritellessään Leif Åberg tukeutuu saksalaisen Ferdinand Tönniesin ajatteluun. Hän tekee eron yhteisön ja yhteiskunnan välillä. Yhteisön määreiksi nousevat keskinäinen yhteisymmärrys, tavat ja traditiot sekä uskonto.

Siirryttäessä yhteiskunnan asteella, tai Åbergin mukaan työyhteisössä yrityksen kasvaessa keskinäinen ymmärrys muuttuu sopimuksiksi, tavat ja traditiot laeiksi ja normeiksi sekä uskonto yleiseksi mielipiteeksi.⁷ Vaikka Åberg lähtee liikkeelle laajemmasta yhteisö-näkemyksestä, hänen viestintään liittyvät mallit koskevat työyhteisöjä. Hän ei huomio kirkon erityispiirteitä hengellisenä yhteisönä.

Pohtiessaan Tönniesin ajattelun pohjalta pieniyhteisön ja modernin yhdyskunnan viestinnän eroja Åberg toteaa, että organisaation kasvaessa ja muuttuessa säännellyksi yhdyskunnaksi, se menettää yksilön näkökulmasta asioita, jotka helposti johtavat vieraantumiseen. Tällaisia ovat esimerkiksi mahdollisuus nähdä kokonaisuus ja oma rooli siinä, persoonallisuus ja vapaus. Åberg näkee, että suurempi yhteisö voisi käyttää hyväkseen pienen yhteisön voimatekijöitä.⁸

Yhteisön toimintaa ohjaavat missio ja visio. Åbergin mukaan missio on yhteisön pyhä tehtävä. Se antaa sille olemassaolon oikeutuksen ja perustan. Visio on tila, johon yhteisön toivotaan pääsevän.⁹

Visio on subjektiivinen käsitys mahdollisista tulevaisuuksista. Aika näyttää, pääseekö yhteisö visionsa suuntaa ja onko tulos hyvä. Ei ole olemassa myöskään yhtä ainoaa mahdollista visiota. Vision valitsemiseksi ja toteuttamiseksi tarvitaan jatkuvaa ympäristön luotaamista. Missio ja visio eivät riitä arkisen johtamisen välineiksi, tarvitaan myös toimintastrategia. Se osoittaa, miten ympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja omat vahvuudet voidaan yhdistää, jotta strategiset tavoitteet saavutetaan. Strategiset tavoitteet ilmaisevat sen tarkoituksen, jota toiminnalla toteutetaan.¹⁰ Strategian toteutuksen yhtenä välineenä on viestintä.

Åbergin mukaan tavoitteellisen työn tärkeä edellytys on työyhteisössä toimiva viestintäjärjestelmä. Mikään (työ)yhteisö ei pysty toimimaan ilman

⁷ Tönnies 1922, 219.

⁸ Åberg 2006, 49-50.

⁹ Åberg 1999, 46,50.

¹⁰ Åberg 2000 (b), 77-79.

viestintää. Viestintää tarvitaan kertomaan yhteisön tavoitteista, työnjaosta ja antamaan palautetta.¹¹

Viestinnällä voidaan vaikuttaa yksilön arvoihin ja asenteisiin, tietoihin, mielipiteisiin, motivaatioon, sitoutumiseen tai käyttäytymiseen. Viestinnällä voidaan vaikuttaa myös ryhmän normeihin, sitoutumiseen, henkeen ja käyttäytymiseen. Åbergin Superpallo-mallin mukaan arvot muodostavat ihmisen ytimen. Myös asenteet nousevat ytimeistä kohti pallon pintaa. Asenteiden seassa ovat tiedot. Pallon pinnalla ovat mielipiteet.¹²

Arvoihin vaikuttaminen on vaikeaa. Ne ovat luonteeltaan pysyviä ja ohjaavat käyttäytymistä. Käyttäytymisen muutos edellyttää arvoihin vaikuttamisen lisäksi motivointia, ryhmähengen luomista, haasteiden esittämistä, myönteisen palautteen antamista ja ryhmää korostavien symbolien käyttöä. Myös asenteet ovat melko pysyviä. Ne ovat tunteenomaisia ja kohdistuvat johonkin ympäristössämme. Asenteet tulevat ilmi viestinnässä: puheessa, kirjoituksissa, eleinä, ilmeinä tai käyttäytymisenä. Asenteet vaikuttavat tietojen keruuseen: mitä näemme tai muistamme ja miten siihen asennoidumme. Asenteiden muuttamiseen tarvitaan henkilökohtaista vaikuttamista. Siinä tärkeitä ovat ns. mielipidejohtajat. Heidän täytyy nauttia vastaanottajan arvostusta.

Tiedon lisääminen on periaatteessa helpompaa kuin asenteiden muuttaminen. Viestinnän keinoja yksilön tasolla tietojen muuttamiseen ovat ymmärrettävä sanoma (tiedote tai uutinen) lähettäjältä, jota uskotaan ja johon luotetaan. Mielipiteet ovat jollakin tavalla ilmitulevia kannanottoja. Ne muuttuvat helpommin kuin arvot ja asenteet, varsinkin jos asia ei ole erityisen tärkeä tai periaatteellinen. Mielipiteet toimivat myös sosiaalisen kontrollin välineenä, jos ne on ilmaistu.

Motiivi on Åbergin mukaan vaikutin, joka saa henkilön pyrkimään tiettyihin päämääriin. Sitoutuminen merkitsee Åbergin mukaan sitä, että henkilö hyväksyy tavoitteen tai tehtävän ja antaa panoksensa sen saavuttamiseen.¹³

Leif Åberg määrittelee työyhteisön viestinnän sellaiseksi sanomien vaihdannaksi työyhteisön osien välillä, joka tekee mahdolliseksi eri tilanteissa työyhteisön ja sen jäsenten tavoitteiden toteuttamisen.¹⁴

¹¹ Åberg 2000 (a), 61.

¹² Åberg 2006, 21.

¹³ Åberg 2002, 41-53.

¹⁴ Åberg 2000 (a), 61.

1.1.3. Johtamisviestintä

Johtamisessa on Leif Åbergin mukaan kysymys suunnan näyttämisestä ja voimavarojen suuntaamisesta. Johtamistyön suunta on tulevaisuudessa. Ollakseen johtaja henkilöllä on oltava alaisia, tiimi tai ryhmä, joita hän johtaa jonkin tavoitteen aikaansaamiseksi. Johtamiseen liittyy aina valtaa ja vastuuta. Johtaminen tapahtuu jossakin kontekstissa, jonka asettamat raamit täytyy ottaa huomioon.¹⁵

Åberg erottaa johtamisessa kaksi näkökulmaa; management- ja leadership-näkökulmat. Management-johtaminen on asioiden järjestämistä. Leadership-näkökulmasta tarkasteltuna johtamisessa on kysymys ihmisten johtamisesta ja silloin korostuvat esimiestaidot, johtamistyyli ja vastuullinen vallankäyttö. Kyse on paljolti tilanteiden tajuamisesta ja tulkinnasta, kyvystä käyttää joustavasti erilaisia johtamistapoja ja tarvittaessa muuttaa tilanne omalle johtamiselle edulliseksi. Eri johtamistyyliä käyttävät suosivat erilaista viestintää. Eristyvä johtaja lähestyy alaisiaan mielellään kirjallisesti kun taas liittävä johtaja suosii henkilökohtaista viestintää.¹⁶

Ihmisiä johdetaan viimekädessä yksilöinä. Niinpä ihmisten johtamisessa korostuvat yksilön motivointi, sitouttaminen ja palautteen antaminen. Åberg pitää mielenkiintoisena Richard Daftin, Robert Lengelin ja Linda Trevinon tutkimusta, jossa selvitettiin, viestivätkö tehokkaat johtajat eri lailla kuin vähemmän tehokkaat johtajat. Tutkimuksessa arvioitavat ominaisuudet olivat palautteen saamisen nopeus, mahdollisuus käyttää rinnakkaisia viihkeitä viestintätilanteessa, luonnollisen kielen käyttö ja viestinnän henkilökohtaisuus. Tutkimuksen myötä syntyi rikkaan viestinnän käsite ja tuloksena oli, että tehokkaat johtajat käyttävät rikkaa viestintää etenkin haastavissa johtamistilanteissa.¹⁷

Tutkijat piirsivät janan, jonka toisessa päässä on rikas viestintä (Media Richness High), toisessa köyhä (Media Richness Low). Janan rikkaan viestinnän päässä on henkilökohtainen vuorovaikutus. Se antaa mahdollisuuden välittömään palautteeseen ja kysymyksiin sekä mahdollisten väärinkäsitysten ja virheiden korjaamiseen välittömästi. Köyhimmän viestinnän päähän tulivat dokumentit, joita ei ole osoitettu henkilökohtaisesti vastaanottajalle (raportit, ilmoitukset,

¹⁵ Åberg 2006, 63.

¹⁶ Åberg 2006, 63-65, 73-76.

¹⁷ Daft & Lengel & Trevino 1987, 355-356.

tiedotteen jne.). Tällainen viestintä ei jätä tilaa henkilökohtaisille tunteille ja tarpeille eikä huomio vastaanottajan tilannetta. Keskivaiheilla, rikkaan viestinnän puolelle on puhelinsoitto. Se mahdollistaa välittömän palautteen ja kysymykset, mutta viestintätilanteesta jää pois visuaalinen viestintä, esimerkiksi ruumiinkieli. Janan keskivaiheille, köyhän viestinnän puolelle sijoittuu henkilökohtaisesti osoitettu kirjallinen viesti. Sen kohdalla palautemahdollisuus on, mutta ei välittömästi. Viestintätilanteesta puuttuvat sekä puheilmaisuun että ruumiinkieleen liittyvät viestit.¹⁸

Tutkimustulosten pohjalta Åberg pohtii, että yhteiseen tehtävään sitoutumisen edellytysten luominen ei onnistu kovin hyvin köyhän ja persoonattoman viestinnän avulla. Pelkät sähköpostiviestit ja joulukortit eivät riitä. Rikkain viestintä on sellaista, jossa palaute saadaan välittömästi, jossa puhe, eleet ja ilmeet sekä oheisaineisto (esim. teksti ja kuvat) tukevat toisiaan ja jossa viestintätilanne mahdollistaa henkilökohtaisen vuorovaikutuksen. Vähemmän rikkaassa viestintätilanteessa mahdollisuutta henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen ei ole ja kieli on vaikeaa.

Daftin, Lengelin ja Trevinon tutkimuksissa kävi ilmi, että tehokkaat johtajat käyttävät rikasta viestintää, mutta eivät suinkaan aina, sillä se olisi Åbergin mukaan ajan ja voimavaroja väärinkäyttöä. Tehokkaat johtajat käyttävät rikasta viestintää valikoiden tilanteissa, joissa käsiteltävät asiat ovat moniselitteisiä, joissa tarvitaan sitouttamista, luodaan sitoutumisen edellytyksiä tai joissa viestitään ikäviä asioita. Uudet asiat ovat usein moniselitteisiä ja niiden yhteydessä johtamisen avaintehtävät, suuntaaminen ja sitouttaminen vaativat panostusta ja rikasta viestintää. Sitoutumisen edellytysten luominen ei yleensä onnistu ilman persoonallista viestintää, siksi niissä tilanteissa tarvitaan johtajan aikaa ja läsnäoloa, persoonallista viestiä johtajan omasta sitoutumisesta. Jotta organisaatio tai yhteisö voi toimia päämääränsä suuntaan, ikävät asiat kannattaa käsitellä kunnolla. Muutoin ne jäävät kytemään ja johtajan aika kuluu Åbergin sanoin jälkipalojen sammuttamiseen. Rikkaan viestinnän keinot ovat tärkeitä myös silloin kun yhteisö kohtaa ympäristönsä.¹⁹

Tehtävän suorittaminen ryhmässä edellyttää johtajan delegointia. Yksilödelegointia tehokkaampana Åberg pitää ryhmädelegointia. Silloin alaiset voivat tuoda esiin näkökohtia, joita johtaja ei ole tullut ajatelleeksi. Kyseessä on

¹⁸ Daft & Lengel & Trevino 1987, 358-359.

¹⁹ Åberg 2006, 157-160.

siis vuorovaikutustilanne, jonka aikana asiat tulevat samaan aikaan kaikkien tietoon. Oleellinen osa ryhmädelegointia on työpanosten yhdistämisestä päättäminen. Ryhmädelegointi on paikallaan silloin kun koko joukko halutaan sitouttaa, opettaa tuntemaan ja ymmärtämään toisiaan sekä toimimaan joustavasti tiiminä.

Åberg on luonut teoreettisen riemujohtajan käsitteen, johtajan ideaalin. Hän on myös määritellyt riemujohtajan edellyttämät viestinnälliset valmiudet. Riemujohtaja tarvitsee ihmistuntemusta, diplomatiaa, vuorovaikutustaitoja, neuvottelutaitoa ja luovia tekniikoita. Riemujohtaminen on mitä suurimmassa määrin tilannejohtamista. Ryhmädelegointi ja ryhmähengen edellytysten luominen ja muutoksen johtaminen korostuvat. Riemujohtaja kannustaa viestinnässään alaisia ilmaisemaan mielipiteensä ja on kärsivällinen ja suvaitsevainen erilaisia mielipiteitä ja ihmisiä kohtaan. Viestintä on aidosti tasaveroista, luottamukseen perustuvaa, rentoa ja epämuodollista. Asiat voivat riidellä, eivät ihmiset. Riemujohtajan viestintään sisältyy myös huumoria. Pelkkä hauskuus ei kuitenkaan riitä. Ollakseen tehokasta, riemujoukon viestinnän on johdettava myös tuloksiin.

Johtamisviestintään kuuluu myös ryhmän omaa identiteettiä vahvistava viestintä. Siihen kuuluu rakentava palaute, haasteet, mahdollisuus olla ylpeitä ryhmän onnistumisesta, ryhmää korostavat symbolit, kannustaminen ja ryhmän puolustaminen. Åberg suhtautuu kriittisesti perinteiseen esimies-alais-viestinnän käsitteeseen. Se korostaa liikaa valtasuhteita. Hän ehdottaa tilalle synergisen ryhmän, riemujoukon viestintää, joka rakentuu kannustukselle, aktiivisuudelle, myönteiselle ihmiskuvalle, aidolle vuorovaikutukselle, vaikuttamisen vapaudelle, tavoitteellisuudelle, toimiville puitteille ja selkeille viesteille.²⁰

Leif Åberg määrittelee johtamisviestinnän organisatoorisissa puitteissa tapahtuvaksi johtamistyöksi, jossa korostuvat asioiden tulkinta, toimintaan tarvittavan tiedon tuottaminen ja jakaminen, yksilöiden ja ryhmän työn suuntaus, organisointi, valvonta, motivointi ja kannustaminen sekä vuorovaikutus ja yhteisöllisyys.²¹

²⁰ Åberg 2006, 192-200.

²¹ Åberg 2006, 93.

1.2. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon evankeliumikirja

1.2.1. Perikooppijärjestelmä

Kristittyjen tapa lukea pyhiä tekstejä jumalanpalveluksissa on peräisin juutalaisten synagogista. Kristinuskoon kääntyneille juutalaisille synagogasta peräisin oleva tapa oli tuttu. Vanhaa testamenttia luettiin näissä seurakunnissa, mutta myös pakanakristillisissä seurakunnissa. Vanhan testamentin kirjoitusten tunteminen oli tarpeellista kristinuskon ymmärtämiseksi. Jo apostolien aikana kristilliset tekstit pääsivät Vanhan testamentin tekstien rinnalle jumalanpalveluksiin. Esimerkiksi Paavalin kirjeitä on luettu sekä niissä seurakunnissa joihin ne lähetettiin että kopioituna muissakin seurakunnissa. Justinus Martyyrin Apologiassa toiselta vuosisadalta kerrotaan, että kristityillä oli tapana lukea jumalanpalveluksissaan apostolien ja profeettojen kirjoituksia.²²

Noin neljännelle vuosisadalle saakka lieenee yleisin tapa ollut lukea Raamattua yhtäjaksoisesti. Kuitenkin jo Tertullianus mainitsee 200-luvulla, että tekstien valinnassa otettiin huomioon ajankohta. 200- ja 300-luvulta löytyy mainintoja, jotka kertovat tavasta lukea tiettyjä tekstejä pääsiäisenä ja paastonaikana. Vaikka roomalainen perikooppijärjestelmä on vuosisataisen kehityksen tulosta, kirkkoisä Hieronymuksella on arveltu olleen merkittävä rooli sen kehittäjänä. Vanhin perikooppiluetello on ns. Fuldan koodeksissa, joka kuului 500-luvulla toimineelle Capuan piispa Victorille. 800-luvulta lähtien on säilynyt lukuisia tekstiluetelloita. Niistä käy ilmi, että eri maissa syntyneet luettelot olivat erilaisia. Kaarle Suuri suosi poliittisista syistä roomalaista perikooppijärjestelmää ja määräsi, että sitä oli käytettävä kaikkialla hänen valtakunnassaan. Näin roomalainen perikooppijärjestelmä levisi ja syrjäytti vähitellen muut lukuun ottamatta Milanossa käytettyä järjestelmää.²³

Suomalaisten saarnatekstien historiassa Missale Aboense vuodelta 1488 on merkittävä: se sisältää perikooppijärjestelmän, jonka mukaisia ovat melkein kaikki evankeliumikirjan ensimmäisen vuosikerran tekstit. Se on dominikaanien messukirjan mukainen ja sisällöltään täysin kansainvälinen lukuun ottamatta kansallisten suojeluspyhimysten juhlia.²⁴

²² Kurvinen 1951, 11-13.

²³ Kurvinen 1951, 14-15, 17-19, 21.

²⁴ Kurvinen 1951, 23-24.

Vuoteen 1886 saakka evankeliumikirjassa oli kullekin pyhäpäivälle vain yksi epistola- ja yksi evankeliumiteksti. Valikoima laajeni huomattavasti kun tuolloin otettiin käyttöön kolme Uuden testamentin tekstien vuosikertaa. Yksi sarja saarnatekstejä Vanhasta testamentista otettiin käyttöön vuonna 1913. Vuoden 1958 evankeliumikirjan myötä valikoima laajeni lisää kun jokaiselle pyhälle tuli kaksi Vanhan testamentin tekstiä.

Viimeksi tehdyn uudistustyö aikana kirkolliskokouksen käsikirjavaliokunta joutui pohtimaan ensimmäisen vuosikerran mahdollista erityisasemaa muihin vuosikertoihin nähden. Ensimmäisen vuosikerran tekstit edustavat kristikunnan vanhinta ja yhteistä perintöä. Ne liittyvät Suomen evankelis-luterilaisen kirkon läntiseen kristikuntaan. Tämä koskee nimenomaan Uuden testamentin tekstejä, koska eri kirkkoilla ei ole koskaan ollut yhtenäistä Vanhan testamentin luku- ja saarnatekstisarjaa. Läntisten kirkkojen yhteistä käytäntöä tekstien osalta ei kuitenkaan enää ole. Ensimmäinen vuosikerta ei saanut kirkon jumalanpalvelusuudistuksessa erityisasemaa. Sen sijaan ensimmäisen vuosikerran evankeliumitekstit säilytettiin yleensä ennallaan. Vain rajauksia tarkistettiin. Niinä päivinä, joille jokaisessa vuosikerrassa on sama teksti, se on yleensä ensimmäisen vuosikerran teksti.²⁵ Ensimmäisen vuosikerran tekstiperikooptien myötä haluttiin uudistustyön yhteydessä edelleen säilyttää yhteys läntiseen kirkolliseen perinteeseen.²⁶

Nykyisin jumalanpalveluksissa seurataan kolmen vuosikerran järjestelmää eli kutakin pyhää varten on yleensä kolme tekstivuosisikertaa. Näin Raamatun sana pääsee esille mahdollisimman monipuolisesta. Lisäksi evankeliumikirjassa on omat tekstit jokaiselle hiljaisen viikon ja pääsiäisviikon päivälle ja erälle muille päiville. Joinakin pyhinä toistuu kaikissa vuosikerroissa sama teksti, joka tuo selkeästi esiin kyseisen päivän sisällön ja luonteen.²⁷

1.2.2. Evankeliumikirja

Kirkon nykyisin käytössä oleva evankeliumikirja hyväksyttiin kirkolliskokouksessa 8.5.1999. Evankeliumikirjalla on kirkossa merkittävä asema. Se hyväksytään kirkolliskokouksessa kolmen neljäosan määräenemmistöllä. Se

²⁵ Käsikirjakomitean mietinnön perustelut 1997, 132-133, 136-137.

²⁶ Käsikirjakomitean välimietintö 1992, 74.

²⁷ Kirkkokäsikirja I-II 2003, 8.

määrittää jokaisen jumalanpalveluksen viettoa ja siellä olevat päivän kuvaukset ohjaavat liturgin ajattelua ja toimintaa.

Kirkon jumalanpalveluselämää rytmittää kirkkovuosi, joka seuraa rakenteeltaan läntisen kristikunnan perinnettä. Lähtökohtana on Kristuksen pelastustyö. Kirkkovuosi seuraa toisaalta Jeesuksen maanpäällisen elämän vaiheita, toisaalta on kyse pelastushistoriallisesta muistamisesta, anamneesista. Kirkkovuoden pelastushistoriallista luonnetta havainnollistavat evankeliumikirjan aineiston jaksottelu sekä eri jaksojen ja pyhäpäivien otsikot ja kuvaukset. Jaksottelun johtavana teologisena periaatteena on kirkkovuoden pääsiäiseskeisyys.²⁸ Kirkkovuosi muodostuu kolmesta jaksosta: joulujakso (1. adventtisunnuntaista 6. sunnuntaihin loppiaisesta), pääsiäisjakso (3. sunnuntaista ennen paastonaikaa 6. sunnuntaihin pääsiäisestä) ja helluntaijakso (helluntaista tuomiosunnuntaihin).²⁹

Kirkon jumalanpalveluselämä pitää sisällään kaikki seurakunnan kokoontumiset Jumalan sanan ja sakramenttien äärelle. Se sisältää pyhäpäivien messut tai sanajumalanpalvelukset, erityisjumalanpalvelukset (nuorten messu, konfirmaatiomessu, jne.), arkipäivien viikkomessut, kirkolliset toimitukset ja kotien rukouselämän.³⁰ Jumalanpalveluselämän pääsiäiseskeisyys on ollut yhteistä läntiselle kristikunnalle viime vuosisadalta lähtien. Myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viimeisen jumalanpalvelusuudistuksen yhteydessä sekä käsikirjakomitea että kirkolliskokous antoivat sille varauksettoman tukensa. Pääsiäinen on esillä paitsi kirkkovuoden kierrossa, myös jokaisessa jumalanpalveluksessa.³¹

Nykyisin käytössä olevan evankeliumikirjan tekstejä valittaessa pohjana oli edellinen evankeliumikirja. Valmisteluvaiheessa käsikirjakomitea tutustui myös muiden maiden kirkkojen, lähinnä Ruotsin ja Saksan luterilaisten kirkkojen evankeliumikirjoihin. Muiden kirkkojen valinnat vaikuttivat erityisesti toisen ja kolmannen vuosikerran sekä uusien pyhäpäivien teksteihin. Ensimmäisen vuosikerran osalta pitäydttiin perinteisissä teksteissä.

Tekstivalinnoissa on kiinnitetty erityistä huomiota tekstien sopivuuteen saarnateksteiksi. Jumalanpalveluksessa tulee saarnata ensisijaisesti evankeliumitekstistä, vaikkakin on mahdollista saarnata myös jommastakummasta

²⁸ evl.fi/evankeliumikirja (Viitattu 20.3.2008)

²⁹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 5-7.

³⁰ Palvelkaa Herraa iloiten 2000, 96.

³¹ Käsikirjakomitean mietinnön perustelut 1997, 123-124.

muusta lukukappaleesta.³² Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että kunkin pyhän Vanhan testamentin teksti, epistola ja evankeliumi toimivat jokaisessa vuosikerrassa yhdessä ja muodostavat mahdollisimman selkeän kokonaisuuden.³³

1.2.3. Pääsiäisjakso

Pääsiäinen on kirkkovuoden keskus ja kohokohta. Silloin kristityt juhlivat Jeesuksen ylösnousemusta. Pääsiäinen on vanhin kristillinen juhla, varhaisimmat tiedot sen viettämisestä ovat 100-luvulta, jolloin viikoittaisen ylösnousemusjuhlan, sunnuntain, rinnalle tuli vuosittainen juhla.

Aluksi Kristuksen kuolemaa ja ylösnousemusta vietettiin yhtenä juhlana, pääsiäisenä. Hiljaisen viikon perjantaita on vietetty paastopäivänä viimeistään 200-luvulta lähtien ja Kristuksen kuoleman muistopäivänä 300-luvulta lähtien. Kirkkovuoden pääsiäisjaksoon kuuluu kolme vaihetta: valmistautuminen (paastonaika), itse juhla ja helluntaihin saakka kestävä juhla-aika.³⁴

Paastonajan tekstit kuuluvat harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta evankeliumikirjan vanhimpaan traditioon. Paastonaika on kirkkovuoden vanhimpia osia. Jo toisella vuosisadalla paastottiin ennen pääsiäistä. Yhdeksännellä vuosisadalla läntisen tradition kristittyjen paaston pituudeksi vakiintui 40 vuorokautta.³⁵ Uuden testamentin tekstit ovat luonteeltaan uskosta nousevaa todistusta ja huomio kiinnittyy ylösnousseeseen Herraan.³⁶ Uuden testamentin tekstit ovat siis pääsiäisen sanoman kautta tulkittua kerrontaa tapahtumista. Yksikään evankeliumeista, niin kuin ei mikään Raamatun kirjoista, ole säilynyt alkuperäiskäsikirjoituksena. On vain kopioiden kopioita. Kaikki neljä evankeliumia kuuluvat Uuden Testamentin vanhimpaan aineistoon. Niiden kirjoittajien lähtökohtana ei ole ollut historian tallentaminen vaan kuulijoihin vaikuttaminen.³⁷ Evankelista Johannes kertoo kirjoitustyönsä motiivin suoraan lukijalle: Tämä on kirjoitettu siksi, että te uskoisitte Jeesuksen olevan Kristus, Jumalan Poika ja että teillä, kun uskotte, olisi elämä hänen nimensä tähden (Joh. 20:31).

³² Palvelkaa Herraa iloiten 2000, 28.

³³ Käsikirjakomitean mietinnön perustelut 1997, 134-135.

³⁴ evl.fi/Kirkkovuosi/pääsiäisjakso (Viitattu 7.11.2007)

³⁵ Kurvinen 1951, 35, 51.

³⁶ Kiilunen 1997, 40.

³⁷ Kiilunen 1997, 41-43.

1.3. Tutkimustehtävä, aineisto ja metodi

1.3.1. Tutkimustehtävä

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää Leif Åbergin viestintänäkemyksen valossa, millaista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viestintä on pääsiäisjakson paastonaikaa edeltävien pyhien ja paastonajan jumalanpalvelusten otsikoissa, pyhäpäivän kuvauksissa ja evankeliumiteksteissä.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Vuoropuhelun kirkko – viestintästrategiassa todetaan, että kirkko on olemukseltaan, tehtävältään ja toiminnaltaan viestivä yhteisö. Kirkko kuljettaa viestiä evankeliumista ja Jumalan maailmasta. Se on kutsuttu kommunikoimaan, kertomaan Jumalan rakkaudesta ja toisesta maailmasta sanoin ja teoin. Kirkko määrittelee sanan kommunikatiivinen tasavertaiseksi vuoropuheluksi. Kirkossa vuoropuhelu tarkoittaa sekä sisäistä että julkisuudessa käytyä keskustelua.³⁸

Kirkon Meidän kirkko –strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietinnössä todetaan, että jokainen kristitty on viestinviejä. Kirkon viestintä kuuluu koko yhteisölle. Strategiamietinnössään kirkko katsoo, että henkilökohtainen viestintä on vaikuttavin viestinnän muoto. Se asettaa tavoitteekseen olla hyvin hoidetulla julkisella viestinnällä osa suomalaista arkitodellisuutta.³⁹

Meidän kirkko –strategiamietinnössä todetaan, että jumalanpalvelus on kaikkina aikoina ollut seurakunnan elämän keskus ja edelleen seurakunnan jumalanpalveluselämän keskus on pyhäpäivän messu. Jumalanpalveluksessa evankeliumin sanoma tulee todeksi.⁴⁰ Kirkko mieltää jumalanpalveluksen reaaliaikaiseksi viestintätilanteeksi, missä Jumalan puhuu seurakunnalle ja seurakunta Jumalalle. Katekismuksen mukaan Raamatun sanasta seurakunta oppii ymmärtämään, mitä Jumala sille puhuu.⁴¹

Leif Åberg on tutkinut viestinnän roolia yhteisöjen, erityisesti työyhteisöjen, johtamisessa sekä niiden mission, vision ja strategian toteuttamisessa. Akateemisen työnsä ohessa hän on kouluttanut ja konsultoinut yrityksiä ja

³⁸ Vuoropuhelun kirkko 2004, 15-16.

³⁹ Meidän kirkko 2007, 42-43.

⁴⁰ Meidän kirkko 2007, 39.

⁴¹ Katekismus 2000, 14.

yhteisöjä viestinnässä. Hän on kehittänyt malleja viestinnän tarkastelemiseen erilaisissa tilanteissa ja erilaisista näkökulmista. Åberg ei esitä yhtenäistä viestinnän teoriaa, vaan hän ammentaa sekä viestintään että organisaatioiden toimintaan liittyvistä teorioista. Niitä yhdistellen hän on luonut malleja erilaisiin viestintätilanteisiin. Erityisesti hänen ajattelussaan painottuvat työyhteisön elämän ja toiminnan sekä sen johtamisen näkökulmat. Hän ei huomio hengellisen yhteisön erityispiirteitä, joten jumalanpalvelusten viestinnän tarkastelu Åbergin mallien kautta ei ole ongelmatonta. Viestintään liittyy kuitenkin siinä määrin yleisiä lainalaisuuksia, että myös hengellisen yhteisön viestintää voidaan tarkastella viestintäteorioiden ja mallien kautta.

Tarkastelen Åbergin teoriaa ja malleja käyttäen, miten kirkko jumalanpalveluksissaan viestii sanomaansa seurakunnalle jumalanpalveluksen otsikon, päivän kuvauksen ja valitsemansa evankeliumitekstin myötä.

Evankeliumikirja antaa jokaiselle pyhäpäivälle otsikon ja päivän kuvauksen, joihin jumalanpalveluksen alkuvirsi ja liturgin johdantosanat johdattavat.⁴² Evankeliumiteksti on jumalanpalveluksessa merkittävä, siinä kirkon mukaan kuullaan Jeesuksen omat sanat seurakunnalle. Se on myös ensisijaisesti saarnan pohjana.⁴³

Evankeliumit kertovat Jeesuksen maanpäällisen elämän vaiheista ja hänen kuolemaansa ja ylösnousemukseen liittyvistä tapahtumista. Jeesus perusti toimintansa aikana yhteisön, jonka kanssa hän eli ja jolle hän jätti sanomansa eteenpäin vietäväksi. Evankelistojen kuvauksen mukaan Jeesuksen ympärilleen kokoama ryhmä oli Åbergin yhteisökäsityksen taustalla olevan Ferdinand Tönniesin kuvaama yhteisö: sen elämä perustui keskinäiselle yhteisymmärrykselle, he noudattivat tiettyjä tapoja ja traditioita ja jakoivat yhteisen uskon. Nykykirkko puolestaan toimii Tönniesin kuvaaman säännellyn yhdyskunnan tavoin: sen elämä perustuu sopimuksiin, sitä säätelevät lait ja normit. Kirkko toki jakaa yhteisen uskon, mutta monia tulkintoja siitä. Tönniesin mukaan hurmoksenkaltainen usko oman toiminnan oikeellisuuteen korvautuu järjestäytyneessä, suuressa organisaatiossa sisäisellä yleisellä mielipiteellä siitä, mihin kannattaa pyrkiä. Åberg on todennut, että vieraantumisen ehkäisemiseksi suuremmilla organisaatioilla on oppimista pieniltä yhteisöiltä.⁴⁴

⁴² evl.fi/messu ja sanajumalanpalvelus (Viitattu 20.3.2008)

⁴³ Käsikirjakomitean mietinnön perustelut 1997, 93, 97.

⁴⁴ Åberg 2006, 49-50.

Jos viestin lähettäjä haluaa, että hänen haluamansa ajatuskokonaisuus syntyy vastaanottajan päässä, hänen kannattaa Åbergin mukaan kiinnittää huomiota kolmeen asiaan: ymmärrettävyyteen, kiinnostavuuteen ja esillepanoon.⁴⁵ Tehokkaan viestinnän elementtejä ovat Åbergin mukaan myös viestiminen kaikkien aistien kautta, toisto, yllätyksellisyys ja vastaanottajan mahdollisuus oivaltaa.⁴⁶

Kirkko on määritellyt pyhän otsikon, kuvauksen ja valinnut sille tekstin. Sanoman perillemenon kannalta on merkittävää, viestivätkö pyhän otsikko, kuvaus ja evankeliumiteksti samaan suuntaan, otetaanko eri aistit huomioon, onko viesti ymmärrettävä, kiinnostava ja yllättävä sekä onko jumalanpalveluksessa tilaa seurakuntalaisten oivalluksille.

1.3.2. Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistona ovat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkokäsikirjaan (Evankeliumikirja) valitut jumalanpalvelusten otsikot, päivän kuvaukset ja ensimmäisen vuosikerran mukaiset evankeliumitekstit (perikoot) pääsiäisjakson paastonaikaa edeltävinä pyhinä ja paastonaikana Jeesuksen kuolinhetkeen saakka eli siltä osin kun tekstit kuvaavat historian Jeesuksen maanpäällistä elämää ja toimintaa.

Kun käytän tässä tutkimuksessa sanaa kirkko, tarkoitan sillä Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa.

Kirkon jumalanpalveluselämä rakentuu pääsiäisen ympärille. Sunnuntai on kristityille ”ensimmäinen päivä”, ylösnousemuksen päivä ja ”Herran päivä”. Se muistuttaa Jeesuksen ylösnousemuksesta. Jo alkuseurakunta kokoontui ylösnousemuksen päivänä jumalanpalvelukseensa.⁴⁷ Pääsiäisjakson jumalanpalvelusten otsikot, kuvaukset ja tekstit kuuluvat kirkon elämän tärkeimpään jaksoon. Tekstit kuvaavat Jeesuksen yhteisön toimintaa ja tapahtumia, jotka aikanaan johtivat kirkon syntyyn.

Tutkimusaineistooni kuuluvat jumalanpalvelusten otsikot, päivän kuvaukset ja tekstit alkaen tekstit kolmannesta sunnuntaista ennen paastonaikaa alkaen Jeesuksen kuolinhetken tekstiin saakka. Olen rajannut tekstit ylösnousemusta

⁴⁵ Åberg 2006, 87.

⁴⁶ Åberg 2000 (a), 43-44.

⁴⁷ evl.fi/uskoa ja tietoa/jumalanpalvelus (Viitattu 18.2.2008)

edeltävään aikaan, koska niiden viestintätilanteet kuvaavat historiallisten henkilöiden välistä viestintää, jota Åbergin teoriat ja mallit selittävät. Tämä rajaus sulkee ulkopuolelle pääsiäisajan teksteistä ne, jotka kertovat ylösnousseen Kristuksen kohtaamisista opetuslastensa kanssa. Pääosin tekstit kertovat Jeesuksen kohtaamisista ihmisten kanssa. Mukana on kuitenkin kaksi poikkeusta. Ensimmäinen poikkeus on kertomus Jeesuksesta kiusattuna autiomaassa. Tekstissä kommunikaatio tapahtuu Jeesuksen Saatanan välillä. Kertomus on mukana tutkimuksessa, koska se tarjoaa mielenkiintoisen kuvan Jeesuksen viestinnästä haastettuna. Toinen poikkeus on historian Jeesuksen viimeinen viestintätilanne: ristillä, juuri ennen kuolemaansa hän kohdistaa sanansa taivaalliselle Isälleen. Se on mukana tässä tutkimuksessa, koska se toisaalta kuvaa Jeesuksen kokemusta kriisin keskelle ja toisaalta kertoo evankelistojen viestien sisältämistä tulkinnoista.

Septuagessima-sunnuntain (kolmas sunnuntai ennen paastonaikaa) otsikko on Ansaitseman armo ja evankeliumiteksti Jeesuksen vertaus viinitarhan työmiehistä (Matt. 20: 1-16). Sexagesimasunnuntain (toinen sunnuntai ennen paastonaikaa) otsikko on Jumalan sanan kylvö ja evankeliumi kylväjä-vertaus (Luuk. 8: 4-15), joka kehottaa avaamaan sydämen Jumalan sanalle. Laskiaissunnuntain (quingagesima) otsikko on Jumalan rakkauden uhritie ja evankeliumi (Luuk. 18: 31-43) johdattaa paastonaikaan ja viittaa lähestyvään sovituksen juhlaan.

Varsinainen paastonaika alkaa Laskiaissunnuntaita seuraavana keskiviikkona (Tuhkakeskiviikko), jonka otsikko on Katumus ja paasto ja evankeliumiteksti (Matt. 6: 16-21) sisältää Jeesuksen ohjeita paastoaville. Alkuperäinen kuuden viikon mittainen paastonaika alkaa ensimmäisestä paastosunnuntaista. Sen aihe on Jeesus, kiusausten voittaja ja evankeliumiteksti (Matt. 4: 1-11) rohkaisee kilvoitteluun. Toisen paastosunnuntain otsikko on Rukous ja usko ja evankeliumi (Matt. 15: 21-28) on kertomus kanaanilaisen vaimon riivaajan vaivaaman tyttären paranemisesta. Kolmannen paastosunnuntain otsikko on Jeesus, Pahan vallan voittaja ja evankeliumi (Luuk. 11: 14-23 (24-26) kertoo mykän riivaajan karkottamisesta. Neljäs paastonajan sunnuntai (puolipaastosunnuntai) on kuin keidas erämaavaelluksen keskellä. Sen otsikko on Elämän leipä ja teksti (Joh. 6: 1-15) kertoo 5000 miehen ruokkimisesta ja on symbolinen osoitus siitä, että sunnuntai on lepo hetki keskellä ankaraa paastonaikaa. Viides paastosunnuntai (Judica) on Kärsimyksen sunnuntai ja

evankeliumi (Joh. 11: 47–53) kuvaa fariseusten ja kirjanoppineiden vihaa ja katkeruutta Jeesusta kohtaan.

Palmusunnuntaista alkaen jokaiselle hiljaisen viikon päivälle on oma tekstinsä, joissa seurataan Jeesuksen kärsimyshistoriaa. Palmusunnuntain otsikko on Kunnian kuninkaan alennustie ja teksti on Johanneksen evankeliumista (Joh. 12: 12-24). Evankeliumikirjan mukaan hiljaisen viikon arkipäivinä voidaan joko lukea kärsimyshistoria kokonaan, eri päivinä eri evankelistan kertomana tai käyttää perinteisiä ahtitekstejä. Kolmas Evankeliumikirjan tarjoama vaihtoehto on Kristuksen kärsimyshistorian seuraaminen Ristin tien rukoushetkien avulla. Ristin tie koostuu useista pysähdyspaikoista (asemista), jotka ulottuvat Jeesuksen tuomitsemisesta hänen hautaamiseensa.⁴⁸ Tässä tutkimuksessa ovat aineistona kullekin päivälle valitut tekstit. Hiljaisen viikon otsikot ja tekstit ovat: maanantaina Jeesus Getsemanessa ja Luuk. 22: 39-62, tiistaina Jeesus tutkittavana ja Luuk. 22: 63-23: 12, keskiviikkona Jeesus tuomitaan ja Luuk. 23: 13-31, Kiirastorstaina Pyhä ehtoollinen ja Luuk. 22: 14-22, Pitkäperjantaina Jumalan Karitsa ja Luuk. 23: 32-46 sekä Jeesuksen kuolinhetken aihe Jeesus kuolee ja teksti Luuk. 23: 44-49.⁴⁹

Evankeliumit ovat kuvauksia kahden vuosituhannen takaisesta elämästä. On haasteellista käyttää lähinnä työyhteisöjen kysymyksistä nousevia teorioita ja malleja uskonnollisen yhteisön viestinnän tutkimiseen, varsinkin kun osa aineistosta on vanhoja kertomuksia kahden vuosituhannen takaa. Lähdetekstit eivät ole historiallisia kuvauksia vaan julistusta. Evankelistojen kuvaamat tapahtumat sijoittuvat Lähi-idän maaseudulle ja kaupunkeihin, aivan erilaiseen kulttuuriseen todellisuuteen kuin missä Åbergin teorialat ja mallit ovat syntyneet. Ne nousevat teollistuneen tietoyhteiskunnan työyhteisöjen kysymyksistä.

Käsikirjakomitea on mietintönsä perusteluissa todennut, että päivien otsikoiden laatiminen oli hankalaa ja haastavaa, sillä kirkko ei voi otsikoilla ja kuvauksella määrätä, kuinka päivän Raamatun tekstit on ymmärrettävä. Niiden on saatava puhua vapaasti sananjulistajalle ja seurakunnalle. Käsikirjakomitea esitti välimietinnössään jopa otsikoista luopumista, mutta siihen ei kuitenkaan päädytty, vaan komitea teki pyhäpäiville myös otsikkoteemaa laajemman kuvauksen. Pyhäpäivien kuvausten lähtökohtana on usein 1. vuosikerran evankeliumiteksti.⁵⁰

⁴⁸ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 208.

⁴⁹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 144-242.

⁵⁰ Käsikirjakomitean mietinnön perustelut 1997, 131-132.

En erottele lähteitä ja kirjallisuutta. Tutkimustehtäväni on arvioida kirkon viestintää Leif Åbergin viestintääjattelun ja mallien valossa. Evankeliumikirja, kirkon mietinnöt ja strategiat ovat primäärilähteitä, mutta myös Åbergin kirjoilla on tässä tutkimuksessa niin merkittävä rooli, että ne kuuluvat primäärilähteisiin. Muu kirjallisuus ja nettisivut ovat sekundaarilähteitä.

1.3.3. Tutkimusmetodi

Tutkimuksen metodina on laadullinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi kuuluu laajempaan laadullisen tutkimuksen piiriin. Karkeasti se voidaan erottaa määrällisestä tutkimuksesta alueeksi, joka jää jäljelle kun numeroaineistot ja tilastolliset analyysit jätetään käyttämättä.

Tieteellisen toiminnan kahta puolta on kuvattu myös nimityksillä deskriptiivinen ja teoreettinen. Deskriptiivisen tieteen tavoitteena on tosiasioiden löytäminen ja kuvaaminen, teoreettisen tieteen hypoteesien ja teorioiden muodostaminen. Tieteen aatehistoriasta käsin näitä kahta perinnettä on kutsuttu aristoteeliseksi (ymmärtäminen) ja galileiseksi (kausaalinen selittäminen) perinteeksi. Perinteiden erottelu perustuu tietämisen tapaan: ilmiöitä voi joko ymmärtää tai selittää. Laadullinen tutkimus on ymmärtävää tutkimusta.⁵¹ Lähtökohta tässä tutkimuksessa on jumalanpalveluksen viestintätilanteiden kuvaaminen ja tavoitteena niiden ymmärtäminen.

Laadullisen tutkimuksen kirjallinen materiaali voidaan jakaa kahteen luokkaan, yksityisiin dokumentteihin (esim. puheet, kirjeet, päiväkirjat, muistelmat) ja joukkotiedotuksen (esim. lehdet, radio- ja tv-ohjelmat) tuotteisiin. Tämän tutkimuksen aineisto on julkinen dokumentti, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirjoihin kuuluva evankeliumikirja. Siinä on kirjattuna Kirkolliskokouksen hyväksymät jumalanpalvelusten otsikot, päivän kuvaukset ja niissä käytettävät raamatuntekstit.

Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan kuvaamaan ja ymmärtämään jotain ilmiötä tai tapahtumaa sekä antamaan sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Siksi aineiston määrä ei ole ratkaisevat tekijä, vaan se, että aineisto on harkiten valittu ja täyttää tarkoitukseen sopivuuden

⁵¹ Tuomi & Sarajärvi 2003, 18, 26- 27, 32.

kriteerin.⁵² Tämän tutkimuksen aineistona on 16 jumalanpalveluksen otsikot, kuvaukset ja evankeliumitekstit ensimmäisen vuosikerran mukaan.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusmenetelmä. Laadulliset analyysit voidaan jakaa induktiiviseen (yksittäisestä yleiseen) ja deduktiiviseen (yleisestä yksittäiseen). Kolmas tieteellisen päättelyn logiikka on abduktiivinen, jonka mukaan teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus. Tämän tutkimuksen analyysi on abduktiivinen ja johtoajatus on Åbergin mallien mukainen viestinnän tarkastelu.

Laadullisen tutkimuksen analyysimuodot voidaan jakaa myös aineistolähtöiseen, teoriasidonnaiseen ja teorialähtöiseen analyysiin. Teorialähtöinen malli on luonnontieteellisen tutkimuksen perinteinen malli. Tutkimus nojaa tiettyyn teoriaan. Aineiston analyysia ohjaa aikaisemman tiedon perusteella luotu kehys. Teoriasidonnaisessa mallissa on kytkentöjä tiettyyn teoriaan, joka voi toimia apuna analyysille.⁵³ Tämä tutkimus on teoriasidonnainen. Leif Åbergin näkemykset viestinnästä ohjaavat analyysiä.

Tutkimusaineiston luokittelun lähtökohtana ovat tässä tutkimuksessa kirkon Meidän kirkko –strategian ja Vuoropuhelun kirkko –viestintästrategian viestinnän jaottelut. Ne ovat hyvin lähellä Åbergin jaotteluja. Åbergin mukaan yhteisöviestinnän sisältöä tarkasteltaessa voidaan käyttää kahta ulottuvuutta, viestinnän kontekstia tai sisällön painopistettä. Viestinnän kontekstissa on kysymys siitä, onko viestintä sisäistä vai ulkoista. Sisällön näkökulmasta viestintä voidaan nähdä jatkumona yksittäiseen työtehtävään liittyvästä sanomasta koko yhteisöön liittyviin sanomiin.⁵⁴ Tässä tutkimuksessa viestinnän konteksti on uskonnollisen yhteisön jumalanpalveluksessa. Jumalanpalvelus on toisaalta seurakunnan sisäinen viestintätilanne, toisaalta se on kaikille avoin julkinen tapahtuma. Tässä tutkimuksessa aineisto luokitellaan sisällön mukaan kirkon strategiassaan ja viestintästrategiassaan käyttämiin viestinnän lajeihin, julkiseen ja henkilökohtaiseen viestintään.⁵⁵

Usein käytetyn ulkoisen viestinnän käsitteen sijaan kirkko käyttää julkisen viestinnän käsitettä. Åberg käyttää informoinnin käsitettä kuvaamaan yhteisön viestintää sen tapahtumista niin yhteisön sisällä kuin ulkopuolisille. Hän jakaa informoinnin ulkoiseen ja sisäiseen. Ulkoinen informointi kohdistuu yhteisöstä

⁵² Tuomi & Sarajärvi 2003, 73, 86-88.

⁵³ Tuomi & Sarajärvi 2003, 93-99.

⁵⁴ Åberg 2006, 97.

⁵⁵ Meidän kirkko 2007, 42-43.

ulospäin, sisäinen omaan henkilöstöön.⁵⁶ Kirkon viestintästrategiassa todetaan, että kun kirkko viestii julkisella foorumilla Suomessa, se viestii enimmäkseen omien jäsentensä eikä ulkoisten tahojen kanssa.⁵⁷ Vuoden 2007 lopussa suurin osa suomalaisesta, 81,7 % oli kirkon jäseniä.⁵⁸ Ulkopuolisia on väestöstä näin ollen hieman alle viidennes.

Vuoropuhelun kirkko –viestintästrategiassa todetaan, että henkilökohtainen viestintä on Jeesuksesta alkaen ollut evankeliumin välittämisen perusmuoto. Koska se on vakuuttavuudessaan ja vaikuttavuudessaan voittamaton, se pysyy kirkossa tärkeimpänä viestinnän muotona. Henkilökohtainen viestintä on tehokkain tapa kertoa mistä uskossa ja kristittynä elämisessä on kyse, mutta myös vaikuttaa negatiivisiin mielikuviin.⁵⁹ Myös Åberg pitää henkilökohtaista viestintää merkittävänä. Henkilökohtainen viestintä sisältää sekä yhteisön sisällä tapahtuvan että ulkopuolisten kanssa tapahtuvan henkilökohtaisen viestinnän.

Julkisen ja henkilökohtaisen viestinnän lisäksi Meidän kirkko –strategiamietinnössä nostetaan esiin kirkon kriisiviestintävalmiuden ylläpitäminen.⁶⁰ Kriisiviestintään liittyviä teemoja nousee esiin runsaasti myös tutkimusaineistossa erityisesti hiljaisen viikon aiheissa ja teksteissä. Åberg määrittelee kriisiviestinnän viestinnäksi, joka liittyy odottamattomaan yhteisön sisäiseen tapahtumaan tai odottamattomaan ulkoiseen hyökkäykseen.⁶¹ Hiljaisen viikon jumalanpalveluksissa seurataan Jeesuksen tietä kohti ristiä. Hänen ja hänen seuraajiensa yhteisön normaali elämä ajautuu kriisiin. Jumalanpalvelusten aiheet ja tekstit kuvaavat tilanteita, joissa Jeesus viestii ulkoisen hyökkäyksen kohteena, haastettuna. Kriisiviestintä on tässä tutkimuksessa omana päälukuna. Kriisiviestintää tarkastellaan sekä julkisen viestinnän että yhteisön sisäisen viestinnän näkökulmasta.

⁵⁶ Åberg 2000 (a), 158.

⁵⁷ Vuoropuhelun kirkko 2004, 51.

⁵⁸ evl.fi/uutiset (Viitattu 19.2.2008)

⁵⁹ Vuoropuhelun kirkko 2004, 38-39.

⁶⁰ Meidän kirkko 2007, 43.

⁶¹ Åberg 2000 (a), 254.

2. Julkinen viestintä

2.1. Viesti missiosta

Leif Åbergin mukaan missio on yhteisön ”pyhä tehtävä”. Missio näyttää tien visioon, antaa toiminnalle oikeutuksen ja antaa sitä kautta yhteisölle olemassaolon perustan.⁶²

Evankeliumin julistaminen on kirkon luovuttamaton tehtävä.⁶³ Kristillinen kirkko on olemassa, jotta ihmisissä syntyisi usko pyhään kolmiyhteiseen Jumalaan ja rakkaus lähimmäisiin.⁶⁴ Kirkon tehtävänä on siis Jumalan sanan kylväminen, jotta siitä kasvaisi sato uskona ja rakkautena.

Leif Åberg on viestinnän määritelmässään huomionut näkökulmia viestinnän eri koulukunnilta ja ajatussuunnilta. Hän määrittelee viestinnän prosessiksi, tapahtumaksi, jossa merkityksen antamisen kautta tulkitaan asioiden tilaa ja jossa tämä tulkinta saatetaan muiden tietoisuuteen vuorovaikutteisen, sanomia välittävän verkoston kautta.⁶⁵ Mukana ovat siis prosessikoulukunnan ajatus viestinnästä prosessina ja semioottisen koulukunnan näkemys viestinnästä merkityksenantona. Toteamalla, että tulkinta saatetaan muiden tietoisuuteen vuorovaikutteisen verkoston kautta, Åberg ottaa mukaan myös viestinnän kulttuurisen kontekstin. Viestintä tapahtuu ajassa ja paikassa. Se voi tuottaa ja ylläpitää yhteisyyttä. Se voi myös olla osaltaan rakentamassa, vahvistamassa ja muokkaamassa viestijöiden identiteettiä. Kirkon missio on viestin vieminen. Kirkon viestiin liittyy merkityksen antamista ja tulkintaa. Kirkon viestintä jumalanpalveluksessa tapahtuu tietyssä ajassa ja paikassa.

Viestintä on työkalu, joka liittyy yhteisön ympäristöönsä. Leif Åberg käyttää fasettiteoriaa hahmottaessaan yhteisön ja sen ympäristön rajapintaa ja viestintää rajapinnalla. Åbergin kehittämän fasettiteorian mukaan ajattelu on fasettien aktivaatiotapahtuma. Åberg lainaa fasetti-sanantimantin hiojilta. Se tarkoittaa jalokiven yhtä hiottua pintaa. Fasettiteoriassa fasetti tarkoittaa moniulotteista pintaa tajunnassa, joka koostuu mielikuvista eli assosiaatioista. Ärsykkeet aktivoivat mielikuvat. Aktivoitumisen voi laukaista esimerkiksi se, kun kuulija alkaa pohtia kuulemansa sanoman merkitystä. Parhaimmillaan fasettien

⁶² Åberg 1999, 50.

⁶³ Vuoropuhelun kirkko 2004, 15.

⁶⁴ Meidän kirkko 2007, 3.

⁶⁵ Åberg 2000 (b), 54.

aktivoituminen on luovaa ajattelua, vanhojen asioiden yhdistämistä uudella tavalla. Tällöin kaksi ennen yhteen kuulumatonta fasettia kytkeytyvät toisiinsa. Viestien käsittely tapahtuu fasettiteorian mukaan neljässä vaiheessa: kokonaisvaltainen tulkinta, yksinkertaistaminen, fasettien aktivoituminen ja kiinnittyminen.

Ärsykkeiden kokonaisvaltaiseen tulkintaan vaikuttaa sanoman selkeys ja ymmärrettävyys. Lähettäjän vastuulla on sanoman esittäminen siten, että kuulija sen ymmärtää. Ensin kuulija yksinkertaistaa ärsykevirran ennen kuin alkaa verrata sanomaa muistissaan jo oleviin tarinoihin, muistijälkien joukkoihin. Toisessa vaiheessa, muuntuessaan kuulijan mielessä ärsyke menettää tarkkuuttaan, mutta sen kiinnittyminen helpottuu. Kolmannessa vaiheessa ärsykevirta aktivoi jo olemassa olevia fasetteja. Kuulija vertaa ärsykeitä muistissaan jo oleviin fasetteihin eli muistijälkiin. Åberg kutsuu liipasinvaikutukseksi tapahtumaa, jonka aikana vanha fasetti aktivoituu oikeassa ärsykeympäristössä. Prosessin viimeisessä neljännessä vaiheessa mieleenpainuvat asiat kiinnittyvät aivosoluihin ja kytkeytyvät muistissa jo oleviin muistijälkiin.⁶⁶

Toisena sunnuntaina ennen paastonaikaa (Sexagesima) kirkko viestii missiostaan, pyhästä tehtävästä, joka oikeuttaa sen olemassa olon. Kirkko syntyi Jeesukseen uskovien yhteisöksi, joka lähetyskäskyssä Jeesukselta saamansa tehtävän mukaan alkoi julistaa sanomaa Kristuksen ylösnousemuksesta. Lähetyskäsky on edelleen kirkon mission pohjana. Meidän kirkko –strategiassa kirkko määrittelee missionsa tehtäväksi kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen, tuoda elämään kestävä perusta ja rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta.⁶⁷ Kirkon evankeliumikirjan mukainen otsikko toisena sunnuntaina ennen paastonaikaa on Jumalan sanan kylvö. Evankeliumitekstin alku on Jeesuksen julkista viestintää, Jeesus kertoo kylväjävertauksen. Tekstin loppuosassa Jeesus selittää vertauksen opetuslapsilleen ja sitä tarkastelen Jeesuksen henkilökohtaisen viestinnän yhteydessä. Jeesus on kirkon tulkinnan mukaan kylväjä, mutta myös hänen opetuslapsensa on lähetetty uskollisesti kylvämään sanaa luottaen siihen, että Jumala antaa aikanaan kasvun.⁶⁸

Toisen paastonaikaa edeltävän sunnuntain sisältö kerrotaan metaforan avulla. Metafora on kielikuva, jossa yhdestä elämänpiiristä lainattua sanastoa

⁶⁶ Åberg 2000 (a), 37-42.

⁶⁷ Meidän kirkko 2007, 3-4.

⁶⁸ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 150.

käytetään kuvaamaan toista ilmiötä.⁶⁹ Jo Aristoteles opetti Runousopissaan, että metafora syntyy, kun asialle annetaan jollekin muulle kuuluva nimi. Metaforan avulla voidaan ilmaista uutta ja outoa tutun avulla. Kirjaimellisesta ja konkreettisesta tapahtuu metaforinen siirtymä. Assosiaation avulla siirtyvät konkreettisesta käsitteestä uuteen myös sen muut ominaisuudet.⁷⁰

Kirkko muotoilee pyhän otsikon suoraan evankeliumitekstistä poimituin sanoin. Se antaa kylväjä-sanalle kaksi merkitystä: kylväjä on sekä Jeesus että seurakuntalainen. Kirkon mukaan kristityt on lähetty kylvämään ja heitä kehoitetaan luottamaan siihen, että Jumala antaa aikanaan kasvun.

Kirkko on valinnut toiselle sunnuntaille ennen paastonaikaa tekstin Luukkaan evankeliumista:

Kun paikalle tuli paljon väkeä ja kaikista kaupungeista virtasi ihmisiä Jeesuksen luo, hän esitti heille vertauksen: "Mies lähti kylvämään siementä. Kun hän kylvi, osa siemenestä putosi tien laitaan. Siinä jyvät tallautuivat, ja taivaan linnut söivät ne. Osa putosi kalliolle ja lähti kasvuun, mutta oraat kuivettuivat, koska eivät saaneet maasta kosteutta. Osa putosi keskelle ohdakkeita, ja kun oras kasvoi, kasvoivat ohdakkeetkin ja tukahduttivat sen. Mutta osa putosi hyvään maahan, kasvoi ja tuotti satakertaisen sadon." Tämän sanottuaan Jeesus huusi: "Jolla on korvat, se kuulkoon!" (Luuk. 8: 4–8)

Kuten usein puhuessaan suurelle joukolle, Jeesus muotoilee ajatuksensa vertaukseksi. Vertaus kuvaa Jeesuksen ja hänen seuraajiensa mission, pyhän tehtävän: Jumalan sanan julistamisen.

Otsikossa ja päivän kuvauksessa kirkko ottaa käyttöön evankeliumitekstin metaforan. Se on ollut arkista todellisuutta Jeesuksen elinympäristössä, mutta kylväminen ei ole jokapäiväistä elämää suomalaisille seurakunnan jäsenille. Jos kirkko noudattaisi Åbergin suositusta viestin lähettäjän empaattisesta asenteesta ja vastaanottajan jo olemassa olevien fasettien hyödyntämisestä, se hyödyntäisi oman aikansa elämän piiriin kuuluvia asioita otsikoissa ja päivän kuvauksissa. Silloin se sen sijaan että viestii käyttäen Jeesuksen sanoja ja kuvia, toimisi Jeesuksen esimerkin mukaan.

Jeesuksen tapa puhua ihmisille on kuulijaystävällinen, hän hyödyntää vertauksessaan kuulijoiden arjesta tutun tilanteen. Hyvä puhe synnyttää kuulijan päässä kuvia, puhuttelee hänen omia elämänkokemuksiaan ja haastaa ajattelemaan ja kyseenalaistamaan totuttuja ajatuksenkulkuja. Jeesus kuvaa tilanteita ja tapahtumia, joista kuulija voi todeta, että näin olisi voinut käydä minullekin. Jeesus ei evankelistan mukaan mene yksityiskohtiin, hän piirtää karkean ja selvän

⁶⁹ Fiske 1998, 122-123.

⁷⁰ Aristoteles 2007, 55.

kuvan kylvettyjen jyvien kohtalosta. Tai mahdollisesti kuulijan ja kertomuksen tallentajan päässä on tapahtunut fasettiteorian mukainen tarkkuuden menetys kiinnittymisen eli muistamisen helpottamiseksi.

Fasettiteorian kolmannen vaiheen mukaisesti ärsyke aktivoi jo olemassa olevia fasetteja. Teologian tohtori Ingmar Lindqvist kuvaa Åbergin fasettiteorian kolmannen vaiheen mukaisen viestinnän hartauspuheen kontekstissa puheeksi, joka syntyy kuvista ja synnyttää kuvia. Lindqvistin mukaan Jeesus puhui arkitodellisuudesta niin, että kuulija joutui miettimään, miten olisi itse tilanteessa toiminut. Jeesus jättää kuulijalle tulkintaoikeuden ja mahdollisuuden oivaltaa. Hän ei selitä kansanjoukolle, miten vertaus pitäisi ymmärtää. Hän antaa tulkintaoikeuden kouluttamattomille miehille ja jopa naisille ja lapsille – ennenkuulumatonta tuohon aikaan.⁷¹ Yksi Åbergin fasettiteoriasta vetämä johtopäätös onkin, että viestin lähettäjän kannattaa ajatella empaattisesti. Hänen kannattaa miettiä millaisia fasetteja vastaanottajalla on entuudestaan ja miten hän voi niitä hyödyntää. Toinen Åbergin johtopäätös on, että lähettäjän ei kannata antaa liian valmiita ratkaisuja. Vastaanottajien kykyä ajatella itse kannattaa kunnioittaa.⁷² Kertomuksessa kylväjävertauksesta Jeesuksen viestinnässä toteutuvat nämä hyvän viestinnän tuntomerkit.

Ja kuitenkin evankelista kertoo, että myöhemmin selittäessään vertausta opetuslapsilleen Jeesus sanoo suoraan, ettei edes pyri siihen, että kuulijat ymmärtäisivät hänen puheensa. Hän haluaa, että opetuslapset ymmärtävät, mutta ”muille ne esitetään vertauksina, jotta he nähdessäänkään eivät näkisi eivätkä kuullessaankaan ymmärtäisi”. Miksi siis kannattaa viestiä, ellei ymmärtäminen ole tavoitteena? Mikä on Jeesuksen motiivi tässä viestintätilanteessa? Evankeliumi ei anna suoraa ja selvää vastausta kysymykseen, mutta pyhän tekstin seuraavissa jakeissa kuitenkin viitteen (Luuk. 8: 17-18). Jeesus kehottaa kuulijoita tarkkailemaan omaa tapaansa kuunnella ja vakuuttaa, ettei ole mitään kätkeytyä eikä salattua, mikä ei paljastuisi ja tulisi tietoon.

Fasettiteorian neljännen vaiheen mukaisesti prosessi jatkuu kuulijoiden päässä ja mieleenpainuvat asiat kytkeytyvät kesto-muistissa jo oleviin asioihin.⁷³ Tällaisen prosessin tulosta lienee myös kertomus, joka toisena sunnuntaina ennen paastonaikaa kirkkoissa luetaan ja kuullaan. Jeesuksen puhe on käynnistänyt Luukkaan evankeliumin kirjoittajan päässä prosessin, samoin se on puhutellut

⁷¹ Lindqvist 2007, 38-39.

⁷² Åberg 2000 (a), 43-44.

⁷³ Åberg 2000 (a), 42.

käsikirjavalioikuntaa. Kertomuksessa on ollut elementtejä, jotka ovat jääneet mieleen ja synnyttäneet uusia pohdintoja. Jeesus ei anna puheensa julkisessa osassa kuulijoille tulkintaa tai toimintaohjetta. Päivän kuvauksessa kirkko antaa valmiin tulkinnan kristittyjen tehtävästä: kristityn tehtävä on Jumalan sanan kylväminen. Toisin kuin Jeesuksen vertauksesta kirkko ei hae päivän otsikkoon ja kuvaukseen kuvaa omasta ajastaan ja toimintaympäristöstään eikä kuvaa toimintaympäristöä ja toimintatapoja tarkemmin.

Åberg on luokitellut neljä viestin vastaanottajatyyppejä asenteiden ja tiedon pohjalta. Jeesus kylväjä-vertauksessa kuvaa puolestaan nelikentän tapaan viestin perillemenoa asenteiden (maaperä) ja viestintäolosuhteiden ja viestinnän häiriöiden (kuivuus, ohdakkeet, linnut) näkökulmasta. Yhdistämällä Åbergin ja Jeesuksen nelikentät voidaan pohtia vastaanottajan asenteiden ja viestintäolosuhteiden vaikutusta viestin perillemenoon ja vaikuttavuuteen.

Kuva 1. Viestin perillemenoon vaikuttavia tekijöitä

Åberg: Vastaanottaja asennoituu myönteisesti (ja tietää paljon).	Åberg: Vastaanottaja asennoituu kielteisesti (ja tietää paljon).
Jeesus: Hyvään maahan pudonneet siemenet tuottivat satakertaisen sadon.	Jeesus: Kalliolle pudonneet siemenet kasvoivat, mutta kuivuivat kosteuden puutteessa.
Åberg: Vastaanottaja asennoituu myönteisesti (ja tietää vähän).	Åberg: Vastaanottaja asennoituu kielteisesti (ja tietää vähän).
Jeesus: Ohdakkeiden joukkoon pudonneet siemenet kasvoivat, mutta tukehtuivat ohdakkeisiin.	Jeesus: Tienvarteen pudonneet siemenet eivät lähteneet kasvuun ja linnut söivät ne.

Mielikuvaan yhteisöstä vaikuttavat sekä vastaanottajan tiedot että asenteet. Vallitsevat asenteet ja tiedot vaikuttavat myös viestien perillemenoon. Åbergin Superpallo-mallin mukaan asenteet nousevat pallon keskustasta, ovat melko pysyvä tapa suhtautua eteen tuleviin asioihin. Tieto sen sijaan voi muuttua helpostikin esimerkiksi uuden tutkimustuloksen myötä.⁷⁴ Åberg on luokitellut tiedon ja asenteen pohjalta neljä erilaista vastaanottajatyyppejä. Ensimmäisen ryhmän muodostavat ne, jotka tietävät vähän ja asennoituvat kielteisesti eli torjujat. Toisen ryhmän muodostavat ne, jotka tietävät paljon ja asennoituvat kielteisesti. Kolmannen ryhmän muodostavat vähän tietävät ja myönteisesti asennoituvat. Neljänteen ryhmään kuuluvat ne, jotka tietävät paljon ja

⁷⁴ Åberg 2006, 22-23.

asenoituvat myönteisesti. Eri ryhmät edellyttävät erilaista viestinnällistä lähestymistapaa. Vaikka kukaan ei voi ennalta tietää, millaisia mielle yhtymiä ihmisten päässä tiettyssä viestintätilanteessa syntyy, yhteisön omalla profiloinnilla voidaan mielikuviin vaikuttaa jossain määrin.⁷⁵ Kylväjä-vertauksessa ei kerrota kuulijoiden tiedontasosta. Suurimmalla osalla jumalanpalveluksiin osallistuvista lienee keskimääräistä paremmat tiedot kirkon sanomasta.

Viestinnän häiriöitä pohtiessaan Åberg viittaa professori Osmo A. Wiion jaotteluun.⁷⁶ Yksi häiriö on este, viesti ei mene lainkaan perille. Tässä tilanteessa ollaan kuvan oikeassa alalaidassa: Lähtökohdat viestin perille menolle ovat heikot, koska asenne viestiä kohtaan on kielteinen, maaperä huono. Lisäksi linnut syövät tienvarteen pudonneet siemenet. Viestillä ei ole mahdollisuutta yrittää vaikuttaa, siemenillä ei ole mahdollisuutta yrittää kasvaa. Toinen häiriö on kato. Sanoma tulee vastaanottajalle, mutta erilaiset tekijät, esimerkiksi aistihäiriöt, saavat aikaan sen, että osa siitä häipyä. Siemen lähtee kalliolla kasvuun, mutta kosteuden puute kuivattaa sen eikä viesti vaikuta. Kolmas häiriö on kohina. Sanomaan sekoittuu muita sanomia tai häiriöitä. Hyvään maahan pudonneen siemenen kanssa kilpailevat ohdakkeet tukahduttavat viestin. Neljäntenä häiriötekijänä Wiio mainitsee vääristymän. Vastaanottaja voi tulkita sanoman vastaamaan omia entisiä mielipiteitään ja asenteitaan tai hän ei muutoin lainkaan ymmärrä lähettäjän tarkoitusta. Onnellisimmillaan viesti päättyä myönteisten asenteiden hyvään maaperään ja vaikuttaa, tuottaa satoa. Wiion mukaan joskus sattumalta.⁷⁷

Toisen paastonaikaa edeltävän sunnuntain jumalanpalveluksessa kirkko näyttää otsikolla ja evankeliumitekstillä viestivän heille, jotka jo tietävät paljon ja asenoituvat myönteisesti kirkon sanomaan, ovathan he saapuneet jumalanpalvelukseenkin. Se sitouttaa seurakunnan jäseniä mission toteuttamiseen. Viestinnässään kirkko käyttää sisäpiirille tuttua kieltä ja Jeesuksen vertauksen kielikuvaa. Evankeliumitekstin henkilökohtaisen viestinnän puolella eli Jeesuksen selittäessä vertausta opetuslapsilleen on mukana viestintää myös vastaanottajille, jotka tietävät vähän, mutta asenoituvat myönteisesti.

⁷⁵ Åberg 2000 (a), 72-76.

⁷⁶ Åberg 2000 (a), 19-20.

⁷⁷ Wiio 1998, 213-215, 224.

2.2. Viesti visiosta

Leif Åbergin mukaan visio on tila, johon yhteisön toivotaan pääsevän.⁷⁸

Åbergin mukaan visiointi on prosessi, jossa määritellään ja raamitetaan sitä tulevaa maailmaa, jota halutaan olla rakentamassa. Visiointi muodostuu erilaisista vaiheista. Lähtökohdaksi tarvitaan analyysi erilaisista mahdollisista tulevaisuuksista. Näistä valitaan yksi. Sen jälkeen visio pitää viestiä Åbergin sanoin leveällä pensselillä ja kirkkain värein, jotta ihmiset voivat sisäistää sen.⁷⁹

Kirkon vision ja siitä viestimisen tarkasteleminen Åbergin mallin mukaan on ongelmallista, koska kirkolla on kaksi erilaista tulevaisuutta ja niiden myötä kaksi erilaista visiota. Kirkon elämässä ja sanomassa on voimakkaasti läsnä kuva kuoleman jälkeisestä iankaikkisuudesta. Toisaalta kirkolla on visio myös tulevaisuudestaan tässä maailmassa. Sitä kuvaa kirkon strategian nimi: Meidän kirkko, osallisuuden yhteisö. Åbergin määritelmä visiosta ja malli sen viemisestä on tarkoitettu tässä maailmassa toimiville yhteisöille. Siitä löytyy kuitenkin mielenkiintoisia näkökulmia myös jumalanpalveluksen viestinnän ja kirkon vision tarkasteluun.

Åberg on kuvannut viestinnän ja vision suuntaan johtamisen suhdetta leijamallillaan. Leijan osat ovat runko, tuulipinta, rihma tuulipinnan palojen yhdistämiseksi, häntä ja ohjausnyöri. Leijan lentoa johdetaan ohjausnyörillä. Johtaminen on voimavarojen hallintaa. Leijan tuulipinta koostuu erilaisista, symmetrisistä purjekankaan paloista. Kärjessä on visio, tila, johon yhteisön toivotaan pääsevän. Oikea siipi koostuu liikkeenjohdon työkaluista, vasemmalla puolella ovat ihmisistä kumpuavat prosessit. Keskiössä, näitä linkittämässä, on viestintä. Lisäksi leijan kuviointi, värit ja häntä tuovat näyttävyyttä toimintaan. Ne viestivät yhteisön tavoitteista, olemuksesta ja toiminnan perusteista. Häntä toimii myös laahuksena eli rauhoittaa toimintaa.⁸⁰

Tuhkakeskiviikko aloittaa paastonajan. Se on saanut nimensä paastoon liittyneestä tuhkan sirottelemisestä pään päälle. Se oli katumuksen ja parannuksen vertauskuva. Tuhkakeskiviikkona otsikon mukaan tunnustetaan, että ihmiset ovat syyllisiä Kristuksen kärsimykseen. Jumalanpalveluksessa kadutaan ja pyydetään

⁷⁸ Åberg 1999, 46.

⁷⁹ Åberg 2006, 120-121.

⁸⁰ Åberg 1999, 21-22.

anteeksi syntejä luottaen hänen sovituskuolemaansa. Tuhkakeskiviikkona pyydetään myös voimaa antaa anteeksi lähimmäisille.⁸¹

Tuhkakeskiviikon otsikko johdattaa yksilön sisäiseen pohdintaan ja keskittyy näin yksilöön. Tämän tutkimuksen taustana olevat Leif Åbergin mallit käsittelevät yhteisöä. Niiden kautta tuhkakeskiviikon otsikkoa ja kuvausta ei voi tarkastella. Sen sijaan päivän teksti on Jeesuksen julkista viestintää omasta ja yhteisönsä visiosta. Tässä visiossa on kysymys iankaikkisuudesta.

Tuhkakeskiviikolle on Evankeliumikirjassa kaksi vaihtoehtoista evankeliumitekstiä. Toinen on Jeesuksen tunnetuimmasta puheesta, Vuorisaarnasta.

Jeesus sanoo:

"Kun paastatte, älkää olko synkän näköisiä niin kuin tekopyhät. He muuttavat muotonsa surkeaksi, jotta kaikki varmasti huomaisivat heidän paastoavan. Totisesti: he ovat jo palkansa saaneet. Kun sinä paastat, voitele hiuksesi ja pese kasvosi. Silloin sinun paastoasi eivät näe ihmiset, vaan Isäsi, joka on salassa. Isäsi, joka näkee myös sen, mikä on salassa, palkitsee sinut.

Älkää kootko itsellenne aarteita maan päälle. Täällä tekevät koi ja ruoste tuhojaan ja varkaat murtautuvat sisään ja varastavat. Kootkaa itsellenne aarteita taivaaseen. Siellä ei koi eikä ruoste tee tuhojaan eivätkä varkaat murtaudu sisään ja varasta. Missä on aarteesi, siellä on myös sydämesi."

(Matt. 6: 16-21)

Toinen teksti on katkelma Jeesuksen matkalta kohti Jerusalemiä.

Jeesus vaelsi kohti Jerusalemiä. Hän kulki kaupungista kaupunkiin ja kylästä kylään ja opetti. Joku kysyi häneltä: "Herra, onko niin, että vain harvat pelastuvat?"

Jeesus vastasi:

"Kilvoitelkaa päästäksenne sisään ahtaasta ovesta. Minä sanon teille: monet yrittävät mennä sisään mutta eivät siihen kykene.

Tulee hetki, jolloin talon isäntä nousee ja sulkee oven. Kun te sitten seisotte ulkona, kolkutatte ovelle ja huudatte: 'Herra, avaa meille!', hän vastaa: 'Keitä te olette? En tunne teitä.' Silloin te alatte selittää: 'Mehän söimme ja joimme sinun kanssasi, ja sinä opetit meidän kaduillamme.' Mutta hän sanoo: 'Keitä te olette? En tunne teitä. Menkää pois minun luotani, kaikki te vääryydentekijät.'

Siellä te itkette hammasta puren, kun näette Abrahamin ja Iisakin ja Jaakobin ja kaikki profeetat Jumalan valtakunnassa mutta huomaatte, että teidät itsenne on suljettu ulos. Idästä ja lännestä, pohjoisesta ja etelästä tulee ihmisiä, jotka käyvät aterialle Jumalan valtakunnassa. Monet viimeiset ovat silloin ensimmäisiä, monet ensimmäiset viimeisiä." (Luuk. 13: 22-30)

Tuhkakeskiviikon teksteissä Jeesus maalaa leveällä pensselillä visioita, kuvia tulevast. Matteuksen versiossa hän luo kuvan taivaasta, jonne aarteita kannattaa koota. Sen lisäksi hän antaa strategisen toimintaohjeen matkalle kohti visiota: ei ole oleellista vakuuttaa viestinnällä (tässä tapauksessa nonverbaalisella, paaston ulkoisilla merkeillä) ihmisiä, vaan Jumala.

⁸¹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 165.

Luukkaan kuvaus on vuorovaikutteisempi. Kuvaus lähtee liikkeelle tuntemattoman tai nimeltä mainitsemattoman henkilön kysymyksestä tulevasta, vision kysymisestä: Onko niin, että vain harvat pelastuvat. Visiona Jeesus maalaa kuvan sisään pääsemisestä. Sen vielä voimakkaammin värein maalattuna kontrastina on ulos jääminen. Evankelista lähes herkuttelee Jeesuksen kuvauksella heistä, jotka anovat sisään pääsyä. He vetoavat aiempaan kohtaamiseen isännän kanssa, tuttuuteen ja ryhmään kuulumiseen. Luukkaan kuvauksessa vedotaan myös aiempiin auktoriteetteihin.

Visio on molemmissa kertomuksissa sama: Jumalan valtakunnassa oleminen. Joko aarteen myötä sydämen läsnäolona tai ateriayhteytenä. Kuvat sydämen läsnäolosta ja ateriayhteydestä ovat lähellä ajatusta kirkosta osallisuuden yhteisönä, jossa yhteinen usko liittää ihmiset Kristukseen ja toisiin ihmisiin.⁸²

Matteuksen evankeliumin tekstissä Jeesus antaa myös viestinnällisen neuvon. Sen sijaan että paastoaja muuttaisi muotonsa surkeaksi, hänen kannattaa Jeesuksen mukaan voidella hiuksensa ja pestä kasvonsa. Näin ihmiset ympärillä eivät huomaa paastoa vaan Jumala. Jeesus ei siis halua paastoajan viestivän paastosta yhteisössään. Teksti on helppo tulkita niin, että Jeesus varottaa ihmisiä itsensä korostamisesta. Toisaalta tekstissä on kysymys vision suuntaan kulkemisesta. Miksi se ei saa Jeesuksen mielestä näkyä? Miksi suhde Jumalaan pitää paaston osalta hoitaa julkisuudelta piilossa?

Arkisen elämän sosiaalista kanssakäymistä voidaan kutsua viestinnäksi lähiverkossa. Tämä kattaa henkilökohtaiset yhteydet tuttuihin ja hieman tuntemattomiin, joiden kanssa on säännöllinen yhteys sekä satunnaiset kontaktit arkisissa yhteyksissä. Säännölliset yhteydet tarjoavat puskaradioksi tai viidakkorummuksi kutsutun viestintäkanavan. Paastoajan ulkonäköön liittyvä viestintä tapahtuu juuri lähiverkossa. Viestit kulkevat lähiverkoissa nopeasti ja leviävät aina uusiin lähiverkkoihin. Lähiverkoista saatuihin viesteihin myös luotetaan. Åbergin mukaan lähiverkkojen viestintää voidaan käyttää yhteisössä muun muassa toiminnan tukemiseen ja profilointiin.⁸³ Kysymykseksi jää, miksi Jeesus ei halua käyttää paastoa näyttämään sitoutumista visioon.

Tuhkakeskiviikon otsikko ja tekstit ovat kaukana toisistaan. Kirkko on nostanut päivän teemaksi katumuksen ja kristittyjen syyllisyyden Jeesuksen kuolemaan. Se ei suuntaudu yhteisöön tai sen ulkopuolelle. Sen sijaan tekstit

⁸² Meidän kirkko 2007, 3.

⁸³ Åberg 2000 (b), 214-215.

suuntautuvat. Toinen niistä on osa suurelle kansanjoukolle pidetystä puheesta, toinen tapahtuma matkan varrelta. Kirkon otsikosta puuttuu kummastakin raamatuntekstistä nouseva visio, kuva tulevasta, Jumalan valtakunnasta joko sydämen tai aarteen paikkana tai yhteisenä ruokapöytänä. Viestinnällisesti evankelistat ovat konkreettisia, mielikuvien ja lavein pensselein asiaansa viestiviä. Kirkko ei maalaa lavein pensselinvedoin ja kirkkain värein tulevaisuutta, vaan kääntää näkökulman kuulijaan ja ihmisen syyllisyyteen Jeesuksen kärsimyksestä. Viestinnän vaikuttavuuden näkökulmasta rinnakkaistoisto eli samansuuntaiset viestit kahdesta suunnasta toimisi tehokkaammin.⁸⁴

2.3. Viesti yhteisöstä

Kirkon viestintästrategian yksi tavoite on saada kirkon yhteisöilme tunnistettavammaksi.⁸⁵ Leif Åbergin sanoin kirkon tavoitteena on selkeämmän tavoitekuvan rakentaminen eli profilointi. Profiloinnissa on kyse yhteisön tekojen, viestien ja ilmeen saumattomasta yhteensovittamisesta.⁸⁶

Kun yhteisön sisällä puhutaan tavoitekuvasta, ulkoa päin katsoen voidaan puhua maineesta. Pekka Aula ja Jouni Heinonen ovat määritelleet maineen sidosryhmien näkemykseksi organisaatiosta. Tämä näkemys ohjaa organisaatiota kohtaan tunnettua luottamusta ja uskoa. Suotuisa näkemys eli hyvä maine ansaitaan Aulan ja Heinosen mukaan teolla, ei tarinoilla.⁸⁷ Åberg näkee maineelle lähes identtisenä käsitteenä imagon. Imago on yhteisöön liittyvien mielikuvien eli fasettien muodostama kokonaisuus. Nämä mielikuvat syntyvät joko viestien vastaanottajien omista kokemuksista, muiden kertomuksista tai yhteisön profiloinnin tuloksena.⁸⁸

Åbergin mukaan yksi yhteisön viestinnän tehtävä on profilointi. Sen tavoitteena on saada yhteisökuva vastaamaan yhteisön haluamaa profiilia ja lisätä luottamusta yhteisöön. Yhteisökuvan perusta on yhteisön toiminta. Johdon velvollisuus on huolehtia siitä, etteivät toiminta ja viestitetty profiili ole ristiriidassa. Profilointi eroaa esimerkiksi mainonnasta siinä, että se on jatkuvaa, ei kampanjanomaista. Sen tavoitteena ei ole välitön hyöty tai yksittäisistä asioista

⁸⁴ Åberg 2002, 24.

⁸⁵ Vuoropuhelun kirkko 2004, 45.

⁸⁶ Åberg 1999, 173-176.

⁸⁷ Aula & Heinonen 2004, 26.

⁸⁸ Åberg 2000 (b), 114, 117.

tiedottaminen, vaan mielikuviin vaikuttaminen pitkällä tähtäyksellä. Profiloinnin myötä syntyvät yhteisön viestinnän perussanomat.⁸⁹

Profiloinnilla rakennettava tavoitekuva yhteisöstä ammentaa osan sisällöstään visiosta ja missiosta. Se kertoo mikä on yhteisön tavoite ja mihin se on menossa. Tavoitekuva ankkuroituu menneeseen. Siihen sisältyy myös kuvas siitä, mitä yhteisö on lähtöisin ja mitä uljasta se jo historiassaan on tehnyt. Kolmas osa tavoitekuvasta syntyy siitä, mitä yhteisö on ja tekee juuri nyt. Nämä kolme osaa yhdistämällä syntyy yhteisön kehyskertomus. Tästä profiloinnista nousevat teemat ovat osa yhteisön viestintää.⁹⁰

Maine kertoo osaltaan yhteisön viestinnän onnistumisesta. Maine syntyy, kun organisaatio ja sen sidosryhmät kohtaavat vuorovaikutustilanteissa. Näissä kohtaamisissa sidosryhmät tekevät tulkinnan organisaatiosta ja näiden tulkintojen pohjalta syntyvien mielikuvien varaan rakentuu organisaation maine.

Yksinkertaisimmillaan mielikuvan muotoutumisen perusasetelmassa on kaksi osapuolta: se josta kuva muodostuu ja se jolle kuva muodostuu. Mainetutkijat Pekka Aula ja Jouni Heinonen erottavat organisaation ja sidosryhmien välisissä kohtaamisissa kolme tasoa. Ensimmäinen taso on henkilökohtaisen kohtaamisen taso, silmästä silmään. Näitä tutkijat pitävät maineen kannalta vaativimpina, koska henkilökohtainen viestintä on tehokkainta. Epäonnistuneen kohtaamisen myötä syntynyttä maineen huonontumista on vaikea korjata. Toisella tasolla sidosryhmä kohtaa organisaation tuotteen tai palvelun. Kolmannen tason kohtaamisissa organisaatio ei ole läsnä suoraan lainkaan, vaan siitä kerrotaan esimerkiksi mediassa. Silloin päärooliin nousevat tarinat organisaatiosta.⁹¹

Viestinnän kantasana on latinan sana *communicare*. Se merkitsee yhteiseksi tai osalliseksi tekemistä.⁹² Leif Åbergin mukaan jokainen viestintätilanne on moniärsykeinen. Kaikki aistit ottavat vastaan koko ajan erilaisia ärsykeitä. Vain osaa niistä vastaanottaja käsittelee aktiivisesti, valtaosa vaikuttaa passiivisesti.⁹³

Palmusunnuntaina kirkko rohkaisee seurakuntia viestimään jumalanpalveluksissaan niin, että seurakunta voisi tulla osalliseksi Raamatun kertomista tapahtumista.

⁸⁹ Åberg 2000 (a), 70-72.

⁹⁰ Åberg 2006, 100-102.

⁹¹ Aula & Heinonen 2004, 90-91.

⁹² Pitkäranta 2002, 401.

⁹³ Åberg 2000 (a), 14-15, 25.

Palmusunnuntain otsikkona on Kunnian kuninkaan alennustie.

Palmusunnuntain ja ensimmäisen adventtisunnuntain evankeliumitekstit kertovat samasta tapahtumasta. Kirkon tulkinnan mukaan Kristuksen julkinen toiminta tähtäsi alusta lähtien hänen elämänsä viimeisiin päiviin. Palmusunnuntain latinankielinen nimi dominica palmarum viittaa Jeesuksen ratsastukseen Jerusalemiin, jolloin ihmiset heittivät palmunoksia hänen kulkutielleen. Palmusunnuntaina kirkko kutsuu kristittyjä seuraamaan Jeesuksen elämän viimeisiä vaiheita.⁹⁴

Evankeliumitekstin alkuosa kuvaa tapahtumaa väkijoukossa ja kansan palautetta Jeesukselle. Evankelistan kuvaama viestintä ei tällä kertaa ole puhetta vaan toimintaan. Tekstin loppuosa, vertaus vehnänjyvistä, on Jeesuksen yksityistä viestintää opetuslapsille ja sitä käsittelen henkilökohtaisen viestinnän yhteydessä.

Seuraavana päivänä levisi tieto, että Jeesus oli tulossa Jerusalemiin. Ihmiset, joita oli saapunut juhille suurin joukoin, ottivat palmunoksia ja menivät häntä vastaan huutaen:

- Hoosianna!

Siunattu olkoon hän, joka tulee Herran nimessä,

Israelin kuningas!

Jeesukselle tuotiin aasi, ja hän nousi sen selkään, niin kuin on kirjoitettu:

- Älä pelkää, tytär Siion,

sinun kuninkaasi tulee!

Hän ratsastaa nuorella aasilla.

Opetuslapset eivät vielä tuolloin ymmärtäneet tätä, mutta kun Jeesus oli kirkastettu, he muistivat, että hänestä oli näin kirjoitettu ja että hänelle myös oli tapahtunut niin.

Ne, jotka olivat olleet Jeesuksen mukana, kertoivat, miten hän kutsui Lasaruksen haudasta ja herätti hänet kuolleista. Tämän vuoksi, kuultuaan millaisen tunnusteen Jeesus oli tehnyt, ihmiset lähtivät joukolla häntä vastaan. Fariseukset puhuivat keskenään: "Näettekö? Mikään ei auta. Koko maailma juoksee hänen perässään."

Niiden joukossa, jotka olivat tulleet juhille rukoilemaan Jumalaa, oli myös muutamia kreikkalaisia. Nämä tulivat Filippuksen luo - sen, joka oli Galilean Betsaidasta - ja sanoivat: "Me haluaisimme tavata Jeesuksen." Filippus meni puhumaan asiasta Andreakselle, ja sitten he molemmat menivät Jeesuksen puheille.

Jeesus sanoi heille:

"Hetki on tullut: Ihmisen Poika kirkastetaan. Totisesti, totisesti: jos vehnänjyvä ei putoa maahan ja kuole, se jää vain yhdeksi jyväksi, mutta jos se kuolee, se tuottaa runsaan sadon." (Joh. 12: 12-24)

Jeesuksen maine on kiirinyt ja evankelistan mukaan tieto Jeesuksen saapumisesta Jerusalemiin on levinnyt. Niinpä ihmiset menivät häntä vastaan palmunoksat käsissään. Saapuessaan Jerusalemiin Jeesus ottaa käyttöönsä viestinnällisesti tärkeän merkin. Hän valitsee kulkuneuvokseen aasin. Sekä Matteuksen että Luukkaan evankeliumeissa (Matt. 21: 1-3 ja Luuk. 19: 29-31)

⁹⁴ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 200.

kerrotaan Johanneksen evankeliumia tarkemmin, että Jeesus nimenomaan lähetti opetuslapsensa hakemaan aasin. Evankelistat liittivät tämän tapahtuman kautta Jeesuksen toiminnan ja tapahtumien kulun profeetan sanaan.

Vuorovaikutustilanteessa myös kansalla on merkkejä käytettävissään: palmunoksat ja niiden heiluttaminen. Näyttävämpää kuin pään nyökkäys tai käden heilautus. Vuorovaikutus ei ole vain puhumista ja kuuntelemista, vaan kirjo tapahtumia, jotka välittyvät kaikkien aistien kautta. Vuorovaikutus myös liittää Jeesuksen ja kansan yhteen. Evankelista Johanneksen lainaamin kirjoitusten sanoin: Tytär Siion, sinun kuninkaasi tulee.

Palmusunnuntaina kirkko päivän kuvauksessa ja evankeliumitekstin valinnassa kutsuu ihmiset keskelle tapahtumia. Professori Martin Nicol kuvaa saarnaa tapahtumana. Hän ei halua saarnaa tarkasteltavan vain kirjoituspöytäilmiönä, vaan elämänilmiönä. Nicolin uudeksi homiletiikaksi nimeän suuntauksen juuret ovat kertovan saarnan perinteessä. Se on laajentunut hahmotetun liikkeen ajatukseksi tai dramaturgiseksi homiletiikaksi. Saarna tapahtuu jännitteiden kentässä, osana jumalanpalvelusta, jota Nicol kutsuu salaisuuden tieksi. Tällä vertauskuvalla hän tekee tilaa paitsi antropologisille tulkinnoille, myös rituaalille ominaiseen tapaan johdattaa kokemukseen. Ihmiset tulevat jumalanpalvelukseen elämänsä ja sen historian kanssa.⁹⁵

Jumalanpalveluksessa seurakunta on mukana symbolis-rituaalisessa toiminnassa. Nicol painottaa mukana olemista, ei papin tai muun henkilön suorituksen seuraamista. Tapahtuman käsitteen kautta hän hahmottaa teologiaa, jolla on aidosti herkkyyttä Raamatun sanoja, kuvia, kertomuksia ja tapahtumia kohtaan. Nicol ammentaa vanhemmasta Schleiermacherin ajatuksesta jonka mukaan uskonnon olemus ei ole ajattelu tai toiminta, vaan katsomus ja tunne.⁹⁶ Karkeasti jakaen sanallinen viesti vetoaa ensisijaisesti älyyn, sanaton tunteisiin. Yksinomaan älyyn vetoava viesti jättää kuulijan ulkopuoliseksi. Parhaimmillaan sanalliset ja sanattomat viestit tukevat toisiaan.⁹⁷

Nicol kuvaa Raamatun tekstin pysähdytettynä esityksenä, suullisesti tuotetun tekstin kirjoitettuna muotona. Jumalanpalveluksessa on pysähdytetty kuva mahdollista muuttaa jälleen liikkuvaksi ja eläväksi. Dramaturginen homiletiikka voidaan ymmärtää Raamatun tekstien ja kontekstien välisenä

⁹⁵ Nicol 2006, 34-35, 56.

⁹⁶ Nicol 2006, 68.

⁹⁷ Lindqvist 2007, 33.

jatkuvana vuorovaikutuksena. Jokaisessa uudessa, ajankohtaisessa kontekstissa jokin uusi puoli tekstissä olevasta merkityspotentiaalista avautuu.⁹⁸

Nicolin ajattelu nostaa jumalanpalvelukseen tulevan henkilön passiivisesta kuuntelijan roolista osallistujan rooliin. Palmusunnuntaina kirkko rohkaisee tähän, Åbergin sanoin moniärsyккеiseen viestintäprosessiin, missä on virikkeitä kaikille aisteille. Kullekin osallistujalle jää mahdollisuus valita, mitä ärsyкkeitä hän työstää aktiivisesti ja mitkä jäävät taka-alalle. Evankeliumikirja nostaa esiin mahdollisuuden viestiä puheen lisäksi visuaalisesti ja seurakunnalle osallistua pyhän tekstin tarinaan. Kaikki aistit ja toiminta on mahdollista ottaa käyttöön.

Ottamalla Evankeliumikirjan vihjeen mukaan käyttöön mielikuvia ruokkivan kertomuksen ja liittämällä sanalliseen viestintään sitä tukevaa sanatonta viestintää kirkolla on hyvä mahdollisuus tarjota jumalanpalvelukseen osallistuvalle kokemus sisäpiiriin kuulumisesta ja osallisuudesta evankeliumitekstiin. Kokemus osallisuudesta ja vuorovaikutteisesta jumalanpalveluksesta voi myös rakentaa kirkon yhteisöilmettä sen toivomaan suuntaan.

Hiljaisen viikon tekstit jatkavat Palmusunnuntaina alkaneen Kristuksen kärsimyshistorian seuraamista. Evankeliumikirja ei avaa hiljaisen viikon keskiviikon tekstivalintaa muutoin kuin otsikolla, joka kertoo päivän päätapahtuman. Åbergin käyttämän käsitteen mukaan kysymys on informoinnista eli seurakunnalle kerrotaan mitä tapahtuu.⁹⁹ Otsikon perusteella ei siis ole mahdollista pohtia laajemmin kirkon tulkintaa. Tekstien valinnan perusteina kerrotaan hiljaisen viikon arkipäivien tekstien johdannoksi, että ajatuksena on seurata Jeesuksen kärsimyshistoriaa. Nicolin käyttämän kielikuvan mukaan kirkko kehottaa kristittyjä heittäytymään Raamatun tekstien ja kontekstin jännitteeseen kehottaessaan toimintaan, seuraamiseen. Kirkko myös jättää tulkinnan seuraajalle. Se ei monista muista pyhien otsikoista ja pyhän kuvauksista poiketen kerro, mitä seurakuntalaisten tulee ajatella tai uskoa.

Hiljaisen viikon keskiviikon teksti on neljäs ahti, ja otsikkona on Jeesuksen tuomitseminen.¹⁰⁰

Pilatus kutsui koolle ylipapit, hallitusmiehet ja kansan ja sanoi heille: "Te toitte tämän miehen minun eteeni väittäen häntä kansan villitsijäksi. Olen nyt teidän läsnä ollessanne kuulustellut häntä, mutta en ole havainnut hänen syyllistyneen mihinkään, mistä te häntä syytätte. Ei liioin Herodes, sillä hän lähetti miehen

⁹⁸ Nicol 2006, 79-81.

⁹⁹ Åberg 1999, 114.

¹⁰⁰ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 221.

takaisin meidän eteemme. Ei hän ole tehnyt mitään, mistä seuraisi kuolemantuomio. Minä päästän hänet vapaaksi, kunhan ensin olen antanut kurittaa häntä." Hänen näet täytyi aina juhlan aikana päästää heille joku vanki vapaaksi.

Silloin kaikki huusivat yhteen ääneen: "Kuolema sille miehelle! Päästä meille Barabbas!" Barabbas oli kaupungissa puhjenneen mellakan ja murhan tähden vangittu mies. Pilatus vetosi uudestaan heihin, sillä hän halusi vapauttaa Jeesuksen. Mutta he huusivat vastaan: "Ristiinnaulitse, ristiinnaulitse!" Pilatus sanoi heille kolmannen kerran: "Mitä pahaa hän sitten on tehnyt? En ole havainnut mitään, minkä vuoksi hänet pitäisi tuomita kuolemaan. Minä päästän hänet vapaaksi, kunhan olen antanut kurittaa häntä." Mutta he eivät antaneet periksi vaan huusivat yhä kovemmin ja vaativat, että Jeesus oli ristiinnaulittava.

Huutonsa voimalla he saivat tahtonsa läpi. Pilatus päätti lopulta suostua heidän vaatimukseensa. Hän vapautti sen miehen, jonka he halusivat - miehen, joka oli vangittu mellakan ja murhan tähden - mutta Jeesuksen hän luovutti heidän valtaansa.

Jeesusta lähdettiin viemään. Matkalla sotilaat pysäyttivät Simon-nimisen kyreneläisen miehen, joka oli tulossa kaupunkiin, ja panivat hänet kantamaan ristiä Jeesuksen jäljessä. Mukana seurasi suuri väkijoukko, myös monia naisia, jotka valittivat ääneen ja itkivät Jeesusta. Mutta Jeesus kääntyi heihin päin ja sanoi: "Älkää minua itkekö, Jerusalemin tyttäret, itkekää itseänne ja lapsianne. Tulee aika, jolloin sanotaan: 'Autuaita ovat hedelmättömät, autuaita ne kohdut, jotka eivät ole synnyttäneet, ja rinnat, jotka eivät ole lasta ruokkineet.' Silloin ihmiset sanovat vuorille: 'Kaatukaa meidän päällemme', ja kukkuloille: 'Peittäkää meidät.' Jos näin tehdään vihannalle puulle, mitä tapahtuukaan kuivalle!" (Luuk. 23: 13-31)

Jeesus on tässä tekstissä aktiivisena viestijänä läsnä vain vähän. Tekstissä kuvataan sitä, mihin hänen toimintansa ja viestintänsä on johtanut.

Hiljaisen viikon keskiviikon tekstissä kansa tekee päätöksensä Jeesuksen kohtalosta maineen perusteella. Maineen merkitys on korkea-arvoisen virkamiehen tutkimukseen perustuvaa lausuntoa tärkeämpi. Luukas ei kerro, miten Jeesuksen maine oli syntynyt. Ehkä maineeseen vaikuttavat tarinat Jeesuksesta ja hänen seuraajistaan. Päivän evankeliumia edeltävä teksti kertoo Herodeksesta, jolla oli ilmeisen myönteinen kuva Jeesuksesta (Luuk. 23: 8). Herodeksen kerrotaan jo pitkään toivoneen Jeesuksen tapaamista. Jeesuksen maine ihmetekojen tekijänä oli kiirinyt ja Herodes toivoi näkevänsä sellaisen. Herodeksen lähipiiriin on mahdollisesti kuulunut joku, joka on kohdannut Jeesuksen yhteisön tuotteen, ihmeteen tai lähipiiriin on puskaradion kautta kantautunut tietoa ihmeteoista.

Nykypäivän ihminen ei ole voinut tavata historian Jeesusta konkreettisesti, hän muodostaa mielikuvansa Jeesuksesta ja hänen yhteisöstään mainetutkijoiden teorian toisella ja kolmannella tasolla. Kirkko mieltää itsensä Jeesuksen toiminnan myötä syntyneeksi yhteisöksi. Sen toimintaan ja palveluihin suuri osa suomalaisista törmää jossakin elämänsä vaiheessa. Kolmas taso maineen syntymisessä on se, että vastaanottaja kuulee yhteisöstä esimerkiksi median kautta. Silloin päärooliin nousevat tarinat organisaatiosta. Evankelistojen

kirjaamat tarinat ovat kahden vuosituhannen ajan välittäneet kuvaa Jeesuksesta ja hänen yhteisöstään. Tulkintojen kirjo on suuri ja maine on kiirinyt ajallisesti ja maantieteellisesti kauas.

Päivän tekstin loppuosa kuvaa Jeesuksen viestin häneen myönteisesti suhtautuville. Kantaessaan ristiään hän puhuu itkeville naisille. Kriisin hetkellä hän kääntää huomion omasta alennustilastaan seuraajiensa tulevaisuuteen. Hän ei maalaa kuvaa kauniista tulevaisuudesta, vaan vaikeuksista. Sen hän tekee jälleen kuulijoiden kontekstin huomioiden: hän, mies, puhuu naisille käyttäen kuvana kohtua ja rintoja.

3. Henkilökohtainen viestintä

3.1. Henkilökohtaiset kohtaamiset

Ihmisen omat kokemukset yhteisöstä vaikuttavat merkittävästi hänen mielikuvaansa yhteisöstä. Myös muiden kertomuksilla kokemuksistaan on vaikutusta. Ihmiset suhteuttavat uuden tilanteen aikaisempiin kokemuksiinsa, jokaisella aktivoituvat omat fasetit.¹⁰¹ Sekä Meidän kirkko – strategiamietinnössä¹⁰² että Vuoropuhelun kirkko –viestintästrategiassa¹⁰³ henkilökohtainen viestintä nähdään kirkon perinteisenä ja vaikuttavimpana viestintämuotona. Jumalanpalvelus on yhteisöllinen tapahtuma, missä henkilökohtaisten kohtaamisten osuus on pieni. Kirkko kuitenkin käyttää viestinnässään kertomuksia henkilökohtaisista kohtaamisista, erityisesti evankeliumitekstien kuvaamia kohtaamisia Jeesuksen kanssa. Kokemus Jeesuksen kohtaamisesta oli evankelistojen kertoman mukaan monelle ihmiselle merkittävä ja heidän kauttaan levisi tieto Jeesuksesta ja hänen toiminnastaan.

Leif Åberg on pohtinut pääasiassa työyhteisön viestintää ja johtamisviestintää. Näin ollen hänen teorioissaan ja malleissaan ei oteta kovinkaan paljoa kantaa kahden ihmisen väliseen viestintätilanteeseen. Joitakin Åbergin näkökulmia henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen löytyy kuitenkin hänen pohdinnoistaan leadership-johtamiseen liittyvistä esimiehen ja alaisen välisistä viestintätilanteista.

Åbergin mukaan muiden ihmisten tunteiden tunnistaminen on johtamisen ja yleensäkin ihmissuhteiden kannalta tärkeää. Johtamisen näkökulmasta tunneäly on tärkeä kyky. Johtaminen on ihmisten välistä toimintaa, jossa pelkkä järkevyys ei riitä. Empaattiset johtajat kykenevät päättämään, mitä muut haluavat ja huomioimaan tämän johtamisessaan. Myös erityisesti vaikeiden tilanteiden johtamiseen Åbergin suosittelema rikas viestintä perustuu henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen. Se antaa mahdollisuuden välittömään palautteeseen, asioiden tarkistamiseen ja koko viestinnän skaalan (sanoista ruumiinkieleen) käyttöön.¹⁰⁴

¹⁰¹ Åberg 2000 (a), 76.

¹⁰² Meidän kirkko 2007, 42.

¹⁰³ Vuoropuhelun kirkko 2004, 38.

¹⁰⁴ Åberg 2006, 157-161.

Leif Åberg pitää yhtenä yhteisön elossapysymisen edellytyksenä toimintamahdollisuuksien ylijäämää eli liikkumavaraa ja joustavuutta, jonka avulla kohdataan muutoksia.¹⁰⁵

Toisen paastonajan sunnuntain (Reminiscere) otsikkona on Rukous ja usko. Jeesus taisteli pimeyden valtoja vastaan myös parantamalla sairaita ja antamalla synnit anteeksi. Kirkon mukaan tähän toimintaan liittyivät rukous ja usko.¹⁰⁶ Toisen paastonajan sunnuntain evankeliumi kertoo naisesta, joka sitkeydellään ja neuvokkuudellaan saa tahtonsa läpi. Teksti kertomus kohtaamisesta vierasmaalaisen naisen kanssa näyttää myös Jeesuksesta harvinaisen puolen, hän muuttaa mielensä.

Toisen paastonajan sunnuntain teksti on Matteuksen evankeliumista.

Jeesus meni Tyroksen ja Sidonin seudulle. Siellä muuan kanaanilainen nainen, sen seudun asukas, tuli ja huusi: "Herra, Daavidin Poika, armahda minua! Paha henki vaivaa kauheasti tytärtäni." Mutta hän ei vastannut naiselle mitään.

Opetuslapset tulivat Jeesuksen luo ja pyysivät: "Tee hänelle jotakin. Hän kulkee perässämme ja huutaa." Mutta Jeesus vastasi: "Ei minua ole lähetetty muita kuin Israelin kansan kadonneita lampaista varten." Silti nainen tuli lähemmäs, heittäytyi maahan Jeesuksen eteen ja sanoi: "Herra, auta minua!" Mutta Jeesus sanoi hänelle: "Ei ole oikein ottaa lapsilta leipä ja heittää se koiranpenikoille." "Ei olekaan, Herra", vastasi nainen, "mutta saavathan koiratkin syödä isäntänsä pöydältä putoilevia palasia." Silloin Jeesus sanoi hänelle: "Suuri on sinun uskosi, nainen! Tapahtukoon niin kuin tahdot." Siitä hetkestä tytär oli terve. (Matt. 15: 21-28)

Kanaanilaisella naisella on visio, unelma tulevaisuudesta. Hän toivoo, että hänen tyttärensä vapautuisi pahasta hengestä. Visio on niin voimakas, että hän on laatinut toimintastrategian, hän on päättänyt pyytää Jeesukselta apua.

Evankelistojen muissa teksteissä Jeesuksesta luomasta mielikuvasta poikkeavasti Jeesus ei vastaa naisen pyyntöön. Opetuslasten pyyntö paljastaa naisen vision voimakkuuden ja hänen sitkeytensä. Opetuslapset pyytävät Jeesusta tekemään jotain heitä seuraavalle ja huutavalle naiselle. Edelleen aiemman mielikuvan vastaisesti Jeesus kieltäytyy auttamasta ja perustelee sitä sillä, että nainen on muukalainen ja hänen tehtävänsä koskee vain israelilaisia. Sitkeyden lisäksi nainen on neuvokas. Hän osaa viestiä kohderyhmälähtöisesti. Hän myötäilee Jeesusta siinä, ettei lasten leipää tule antaa koiranpenikoille, mutta tuo keskusteluun uuden näkökulman, pöydältä tippuvat murut.

Jeesuksella on Åbergin sanoin ilmaistuna toimintamahdollisuuksien ylijäämää. Hänellä on liikkumavaraa ja joustavuutta muuttaa ajatteluaan ja

¹⁰⁵ Åberg 1999, 44-45.

¹⁰⁶ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 176.

toimintaansa muuttuneessa tilanteessa ja uusia argumentteja kuultuaan. Hän tekee sen ja parantaa kanaanilaisen naisen tyttären.

Kirkko on antanut pyhän otsikoksi rukouksen ja uskon. Käsikirjassa sairaiden parantaminen ja syntien anteeksi antaminen liitetään Jeesuksen taisteluun pimeyden valtoja vastaan. Rukous sitkeän pyytämisen merkityksessä on kuvattu kertomuksessa. Samoin naisen horjumaton usko siihen, että Jeesus voi auttaa häntä. Kirkko ei nosta esiin evankeliumitekstin toiminnallista viestiä. Se ei kehoita seurakuntalaisia sitkeyteen oikeaksi näkemien asioiden puolesta eikä se nosta esiin Jeesuksen esimerkin mukaista joustavuutta ja mahdollisuutta mielenmuutokseen, jos asiat ja argumentit ympärillä sitä edellyttävät.

Pohtiessaan viestintätilanteissa käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä Leif Åberg nostaa älyllisen pohdinnan rinnalle tiedostamattoman alueen viestijöissä: vietit, tarpeet ja motiivit.¹⁰⁷ Åberg viittaa Abraham Maslowin motiivihierarkiaan, jonka mukaan ihmiset pyrkivät tyydyttämään fyysiset ja turvallisuuteen liittyvät tarpeet. Maslow käyttää puutemotiivin käsitettä kuvaamaan tietyllä hetkellä puuttuvien asioiden tarvetta. Puutemotiivi voi olla elimistön fyysinen tarve tai turvallisuuden tarve. Puutemotiivien lisäksi ihmisen toimintaan vaikuttavat kehittymismotiivit ja itsensä toteuttamisen motiivit.¹⁰⁸

Laskiaissunnuntain (Esto mihi) tekstin alkuosa on viestintää opetuslapsille. Sitä ja kirkon otsikkoa käsitellään kaaostilanteen sisäisen viestinnän yhteydessä. Tekstin loppuosa on henkilökohtaista viestintää sokean miehen kanssa.

Laskiaissunnuntain ensimmäisen vuosikerran teksti on Luukkaan evankeliumista.

Kun Jeesus lähestyi Jerikoa, tien vieressä istui sokea mies kerjäämässä. Kuullessaan, että tiellä kulki paljon väkeä, mies kysyi, mitä oli tekeillä. Hänelle kerrottiin, että Jeesus Nasaretilainen oli menossa siitä ohi. Silloin hän huusi: "Jeesus, Daavidin Poika, armahda minua!" Etumaisina kulkevat käskivät hänen olla hiljaa, mutta hän vain huusi entistä kovemmin: "Daavidin Poika, armahda minua!" Jeesus pysähtyi ja käski tuoda hänet luokseen. Mies tuli, ja Jeesus kysyi häneltä: "Mitä haluat minun tekevän sinulle?" Mies vastasi: "Herra, anna minulle näköni." Silloin Jeesus sanoi hänelle: "Saat näkösi. Uskosi on parantanut sinut." Siinä samassa mies sai näkönsä, ja hän lähti seuraamaan Jeesusta ylistäen Jumalaa. Ja kaikki, jotka näkivät tämän, kiittivät ja ylistivät Jumalaa. (Luuk. 18: 35-43)

Sokealla miehellä on fyysinen puutostila, hän ei näe. Se saa hänet estelyistä huolimatta kiinnittämään Jeesuksen huomion itseensä. Hän ei kuitenkaan esitä

¹⁰⁷ Åberg 2006, 27-28.

¹⁰⁸ Vuorinen & Tuunala 1999, 148-149.

pyyntöä tai vaatimusta konkreettisesti, vaan pyytää armahtamista. Jeesus kutsuu miehen luokseen ja asettuu kuuntelemaan. Hänellä on Åbergin arvostamaa empatiaa, kyky kuulla, mitä mies haluaa. Hän jopa auttaa miestä sanoittamaan tarpeensa kysymällä, mitä mies haluaa hänen tekevän. Sokea mies saa siis itse määritellä tarpeensa ja kertoa mitä haluaa, mitä häneltä puuttuu. Myös kolmannen vuosikerran laskiaissunnuntain evankeliumitekstissä toistuu sama, Jeesus antaa luokseen tulevien ihmisten itse määritellä tarpeensa: Jaakob ja Johannes, Sebedeuksen pojat, tulivat Jeesuksen luo ja sanoivat: "Opettaja, meillä olisi sinulle pyyntö. Suostuthan siihen." "Mitä te haluatte minun tekevän?" kysyi Jeesus. (Mark. 10: 35-36)

Laskiaissunnuntain otsikkona on Jumalan rakkauden uhritie. Pyhän teema liittyy alkavaan paastonaikaan ja kehottaa yksinkertaiseen elämäntapaan ja itsekieltäytymiseen. Kirkon mukaan Vapahtaja kysyy myös meiltä itsemme alttiiksi antamista Jeesuksen seuraamisessa. Evankeliumiteksti ei kuitenkaan puhu kieltäytyksestä mitään. Päinvastoin Jeesuksen esimerkki vuorovaikutustilanteessa sokean miehen kanssa antaa mallin toisen tarpeiden kysymiseen ja kuulemiseen. Lisäksi Jeesus toteuttaa miehen pyynnön ja saa siitä välittömän palautteen. Mies lähti seuraamaan Jeesusta ylistäen Jumalaa. Evankelista kertoo, että kaikki jotka näkivät, mitä miehelle tapahtui, kiittivät ja ylistivät Jumalaa. Näin miehen kokemus loi osaltaan mielikuvaa Jeesuksesta ja hänen yhteisöstään.

Laskiaissunnuntaina kirkko viestii eri tavoin otsikossaan ja evankeliumin kuvaamassa Jeesuksen toiminnassa. Otsikossa kirkko kertoo ja kehottaa, evankeliumissa Jeesus kysyy ja kuuntelee. Åbergin mukaan yksi ymmärrystä lisäävä tekijä viestinnässä on vuorovaikutus. Sen avulla päästään paremmin yhteisymmärrykseen kuin yksisuuntaisen viestinnän avulla. Silloinkin, kun ei pyritä yhteisymmärrykseen, vuorovaikutus mahdollistaa uusien ajatusten vaihtamisen ja ideoiden parantelun.¹⁰⁹

Pitkäperjantain raamatunteksteissä seurataan Golgatan tapahtumia ristiinnaulitsemisesta Jeesuksen kuolemaan. Tämän tutkimuksen aineistoon kuuluvat pyhän pääjumalanpalvelus ja kello 15 vietettävä Jeesuksen kuolinhetken rukoushetki.

Pääjumalanpalveluksen otsikko on Jumalan Karitsa. Pyhäpäivän otsikon mukaan pitkäperjantain sanoma julistaa: Kristus on kuollut meidän edestämme.

¹⁰⁹ Åberg 2006, 86.

Hänen sovitustyönsä on täytetty. Vaikka pitkäperjantain tapahtumat ovat traagisia, päivän sanomaan liittyy myönteinen sävy, kristityn saamaa sovituksen lahja.¹¹⁰

Päivälle on useita jumalanpalveluksia ja tekstejä.

Pitkäperjantain ensimmäisen vuosikerran teksti on Luukkaan evankeliumista.

Jeesuksen kanssa teloitettavaksi vietiin kaksi muuta miestä, kaksi rikollista. Kun tultiin paikkaan, jota kutsutaan Pääkalloksi, he ristiinnaulitsivat Jeesuksen ja rikolliset, toisen hänen oikealle puolelleen, toisen vasemmalle. Mutta Jeesus sanoi: »Isä, anna heille anteeksi. He eivät tiedä, mitä tekevät.» Sotilaat jakoivat keskenään Jeesuksen vaatteet heittämällä niistä arpaa.

Kansa seisoj katselemassa. Hallitusmiehiäkin oli siellä ivailemassa Jeesusta. He sanoivat: »Muita hän kyllä on auttanut - auttakoon nyt itseään, jos hän kerran on Messias, Jumalan valittu.» Myös sotilaat pilkkasivat häntä. He tulivat hänen luokseen, tarjosivat hänelle hapanviiniä ja sanoivat: »Jos olet juutalaisten kuningas, niin pelasta itsesi.» Jeesuksen pään yläpuolella oli myös kirjoitus: »Tämä on juutalaisten kuningas.»

Toinen ristillä riippuvista pahantekijöistä herjasi hänkin Jeesusta. Hän sanoi: »Etkö sinä ole Messias? Pelasta nyt itsesi ja meidät!» Mutta toinen moitti häntä: »Etkö edes sinä pelkää Jumalaa, vaikka kärsit samaa rangaistusta? Mehän olemme ansainneet tuomiomme, meitä rangaistaan tekojemme mukaan, mutta tämä mies ei ole tehnyt mitään pahaa.» Ja hän sanoi: »Jeesus, muista minua, kun tulet valtakuntaasi.» Jeesus vastasi: »Totisesti: jo tänään olet minun kanssani paratiisissa.»

Oli jo kuudes tunti. Silloin, keskipäivällä, aurinko pimeni. Pimeys tuli koko maan ylle, ja sitä kesti yhdeksänteen tuntiin saakka. Temppelin väliverho repesi keskeltä kahtia. Ja Jeesus huusi kovalla äänellä: »Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni.» Tämän sanottuaan hän henkäisi viimeisen kerran. (Luuk. 23: 32-46)

Keskellä kriisitilannetta ja tapahtumien dramaattista etenemistä evankelista kuvaa muutaman pienen tuokion, joissa Jeesus viestii yksityisten ihmisten kanssa ja Jumalalle. Vaikka pitkäperjantain tekstissä ei suoraan kuvata vallitsevia mielikuvia, evankelistan kertomista toimintamalleista ja sanoista voi päätellä, ettäristin ympärillä olevilla ihmisillä oli erilaisia mielikuvia Jeesuksesta.

Pitkäperjantain jumalanpalveluksen teksti sisältää neljää viestintätapahtumaa. Ensimmäisessä ja viimeisessä Jeesus osoittaa sanansa Jumalalle, toisessa hallitusmiehet ja sotilaat haastavat Jeesuksen ja kolmannessa hän kommunikoi kahden kanssaan ristiinnaulitun ryövärin kanssa. Jeesusta haastettuna kuvaavaa toista ja osin kolmatta viestintätilannetta käsittelen luvussa neljä.

Ensimmäisessä evankelistan kuvaamassa viestintätilanteessa käy ilmi Jeesuksen mielikuva ristiinnaulitsijoistaan: he eivät tiedä, mitä tekevät. Niinpä hän pyytää Jumalaa antamaan anteeksi ristiinnaulitsijoilleen. Hän esittää myös

¹¹⁰ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 234.

perustelun pyynnölleen. Teksti ei kerro reaktioista pyyntöön. Sotilaat jatkoivat toimiaan ja jakoivat arvalla Jeesuksen vaatteet.

Ristillä toinen ryöväreistä liittyy hallitusmiesten ja sotilaiden joukkoon ja haastaa Jeesuksen. Heidän mielikuvansa näyttävät olleen jo valmiiksi Jeesusta halveksivia. Toinen ryöväreistä asettuu Jeesuksen puolelle, paheksuu toisen vaatimusta pelastaa kolmikko ristiltä ja pyytää Jeesukselta apua. Hänen mielikuvansa Jeesuksesta näyttää olleen myönteinen ja kunnioittava. Ehkä hän on kuullut Jeesuksen ihmeteoista tai kuullut hänen puhuvan Jumalan valtakunnasta. Hän pyytää Jeesusta muistamaan itseään taivasten valtakunnassa. Vaikka Jeesus on itse keskellä elämänsä suurinta kriisiä, hän kykenee empaattisesti kuulemaan ryövärin tarpeen. Jeesus vastaa hänelle lupauksella paratiisista.

Viimeisessä käsillä olevan tekstin viestintätilanteista Jeesus lausuu historiallisen elämänsä viimeiset sanat: Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni. Luukkaan kertoman mukaan sanat on selvästi kohdistettu Jumalalle. Toisen vuosikerran mukaisessa Johanneksen evankeliumin tekstissä Jeesuksen viimeiset sanat olivat: Se on täytetty. Johannes ei siis kerro kenelle viesti on kohdistettu. Voisi kuvitella, että sanat ovat opetuslapsille. Ikään kuin Jeesus olettaa kuulijoiden tietävän, mikä oli tehtävä, joka on nyt täytetty. Kolmannen vuosikerran mukainen Matteuksen evankeliumi on vielä niukempi. Siinä kerrotaan vain Jeesuksen huutaneen kovalla äänellä. Mitä tai kenelle, se jää avoimeksi. Tutkimusmateriaalina olevassa Luukkaan evankeliumissa kerrotaan selvästi, että Jeesus puhuttelee taivaallista Isäänsä. Hänen viimeinen lauseensa voi olla samalla vastaus hetkeä aiemmalle hallitusmiesten ja sotilaiden ilkkumiselle. He haastoivat hänen uskonsa ja elämänsä perustan. Nyt Jeesus vielä viimeisen kerran viestii luottavansa Jumalaan. Jeesus ei evää kohdistaa viestintäänsä ihmisille, mutta hänen yhteytensä taivaalliseen Isäänsä on vahva viesti.

Jeesuksen kuolinhetkeen liittyvät tekstit kertaavat pääjumalanpalveluksen tekstin sanomaa, mutta tuovat siihen myös ensimmäisen vuosikerran mukaiseen jumalanpalvelustekstiin verrattuna uuden näkökulman, Jeesuksen epätoivon. Siinä missä pääjumalanpalveluksen teksti on luonut ja ylläpitänyt mielikuvaa kuolemankin hetkellä Jumalan huolenpitoon luottavasta Jeesuksesta, kaksi kuolinhetken kolmesta tekstistä kuvaa tuon luottamuksen horjumista.

Oli jo kuudes tunti. Silloin, keskipäivällä, aurinko pimeni. Pimeys tuli koko maan ylle, ja sitä kesti yhdeksänteen tuntiin saakka. Temppelein väliverho repesi keskeltä kahtia. Ja Jeesus huusi kovalla äänellä: "Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni." Tämän sanottuaan hän henkäisi viimeisen kerran.

Kun sadanpäällikkö näki, mitä tapahtui, hän antoi Jumalalle kunnian ja sanoi: "Tämä mies oli todella viaton." Ja kaikki ne ihmiset, jotka suurin joukoin olivat kerääntyneet katselemaan tätä näytelmää, palasivat tämän nähtyään kaupunkiin rintaansa lyöden. Jeesuksen tuttavat seisoivat kaikki etäämpänä ja seurasivat sieltä tapahtumia. Siellä olivat myös naiset, jotka olivat tulleet Galileasta hänen mukanaan. (Luuk. 23: 44-49)

TAI

Mutta keskipäivällä, kuudennen tunnin aikaan, tuli pimeys koko maan ylle, ja sitä kesti yhdeksänteen tuntiin saakka. Yhdeksännen tunnin vaiheilla Jeesus huusi kovalla äänellä: "Eeli, Eeli, lama sabaktani?" Se merkitsee: Jumalani, Jumalani, miksi hylkäsit minut? Tämän kuullessaan muutamat siellä olevista sanoivat: "Hän huutaa Eliaa." Heti yksi heistä kiiruhti hakemaan sienen, kastoi sen haparviiniin, pani kepin päähän ja tarjosi siitä hänelle juotavaa. Toiset sanoivat: "Katsotaanpa nyt, tuleeko Elia hänen avukseen." Mutta Jeesus huusi taas kovalla äänellä ja antoi henkensä.

Sillä hetkellä temppelin väliverho repesi kahtia, ylhäältä alas asti. Maa vavahteli, kalliot halkeilivat, haudat aukenivat, ja monien poisnukkuneiden pyhien ruumiit nousivat ylös. He lähtivät haudoistaan, ja Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen he tulivat pyhään kaupunkiin ja näyttäytyivät siellä monille.

Kun sadanpäällikkö ja miehet, jotka hänen kanssaan vartioivat Jeesusta, näkivät maan vavahtelun ja kaiken, mitä tapahtui, he pelästyivät suunniltaan ja sanoivat: "Tämä oli todella Jumalan Poika!"

Siellä oli myös useita naisia jonkin matkan päässä tätä katselemassa. Galileasta lähtien he olivat kulkeneet Jeesuksen mukana ja palvelleet häntä. Heidän joukossaan olivat Magdalan Maria, Jaakobin ja Joosefin äiti Maria ja Sebedeuksen poikien äiti. (Matt. 27: 45-56)

TAI

Keskipäivällä, kuudennen tunnin aikaan, tuli pimeys koko maan ylle, ja sitä kesti yhdeksänteen tuntiin saakka. Yhdeksännellä tunnilla Jeesus huusi kovalla äänellä: "Elohi, Elohi, lema sabaktani?" Se on käännettynä: Jumalani, Jumalani, miksi hylkäsit minut? Tämän kuullessaan muutamat paikalla olevista sanoivat:

"Kuulkaa, hän huutaa Eliaa." Joku kävi kiireesti kastamassa sienen haparviiniin, pani sen kepin päähän ja tarjosi siitä juotavaa sanoen: "Katsotaanpa nyt, tuleeko Elia ottamaan hänet alas." Mutta Jeesus huusi kovalla äänellä ja antoi henkensä.

Silloin temppelin väliverho repesi kahtia, ylhäältä alas asti. Kun vastapäätä seisova sadanpäällikkö näki Jeesuksen tällä tavoin kuolevan, hän sanoi: "Tämä mies oli todella Jumalan Poika!"

Paikalla oli myös naisia jonkin matkan päässä tätä katselemassa. Heidän joukossaan olivat Magdalan Maria, toinen Maria, joka oli nuoremman Jaakobin ja Joosefin äiti, sekä Salome. Jo Galileassa he olivat kulkeneet Jeesuksen mukana ja palvelleet häntä. Siellä oli monia muitakin naisia, jotka olivat tulleet Jerusalemiin Jeesuksen mukana. (Mark. 15: 33-41)

Kahdessa kuolinhetken tekstissä (Markuksen ja Matteuksen evankeliumit) kuuluu Jeesuksen oma kriisi hänen viestissään Isälleen taivaassa. Tähän saakka hän on viestinyt tilanne tilanteelta vankkumatonta uskoa visioonsa ja rohkaisut toisia. Nyt, kuolemansa hetkellä hän muotoilee epävarmuutensa Markuksen ja Matteuksen mukaan kysymykseen ”Miksi minut hylkäsit”. Kuten pääjumalanpalveluksen tekstin yhteydessä on todettu, Luukas tekee toisenlaisen tulkinnan tilanteesta. Hänen mukaansa Jeesuksen viimeiset sanat olivat luottavaiset ”Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni”.

Evangelistojen kertomukset ovat uskosta nousevaa todistusta. Niillä on historiankirjoitukseen verrattuna toisenlainen tehtävä. Kuvaavatko Markus ja Matteus rehellisesti yhteisön johtajan romahduksen, jatkaako Luukas maineenhallinnan tiellä kuvaten Jeesuksen viimeiset sanat yhteisön tulevaisuudesta huolehtien luottavaisiksi?

Vaikka kirkko pitkäperjantaille valitsemissaan teksteissä tuo esiin traagiset kuvaukset kärsimyksestä, se vahvistaa myös mielikuvaa kaikkivaltiaasta ja rakastavasta Jumalasta. Suurimmankin kärsimyksen kohdalla Jeesus jättäytyy luottavaisesti taivaallisen Isänsä käsiin. Kahdessa kuolinhetken tekstissä kuvataan Jeesuksen epätoivoa, tosin silloinkin hänen kerrotaan huutaneen epätoivonsa Jumalalle.

Runousopissaan Aristoteles toteaa kokemuksen osoittavan, että se minkä katseleminen elävässä elämässä on piinallista, miellyttää meitä kuvana. Ne, jotka katselevat kuvia, huomaavat oppivansa ja keksivänsä jotakin. Runousopin kääntäjä Pentti Saarikoski on esipuheessaan pohtinut Aristoteleen käsitystä tragedian katsomisen aiheuttamasta katharsiksesta. Tragedia herättää katsojassa säälin ja pelon tunteita. Aristoteles ei Saarikosken mukaan tarkoittanut katharsiksella näistä tunteista vapautumista, vaan näiden tunteiden tervehdyttämistä. Hyvän runoilijan tekemä tragedia vakavoittaa ihmisen ja tekee ihmisestä tasapainoisemman.¹¹¹

Kun kirkko kutsuu seurakunnan katsomaan Jeesuksen kärsimystä, se toimii Aristoteleen suosittelemalla tavalla. Se kutsuu ihmiset katsomaan myös peiliin. Monissa paastonajan teemoissa on kysymys ihmisten elämäntavan pohdinnasta. Pitkäperjantaina ihmisten pahuus kulminoituu kirkon tulkinnan mukaan Jeesuksen kuolemaan ristillä.

Pitkäperjantain tekstit kuvaavat myös tapahtumia Jeesuksen kuoleman jälkeen. Myyttianalyysi on semioottinen menetelmä, jonka avulla voidaan tutkia viestejä ja symbolisia tarinoita. Proppin aktanttiteorian avulla määritellään tarinasta perustoimijat: tehtävän antaja, etsitty, sankari, valesankari, roisto, auttaja tai ylempi voima. Åberg pitää myyttisten tarinoiden luotausta tärkeänä siksi, että niissä näkyvät heikot signaalit eli tulevat kriisit on mahdollista nähdä aikaisessa vaiheessa myyttisten tarinoiden muutoksissa.¹¹²

¹¹¹ Aristoteles 2007, 8-9, 17, 23.

¹¹² Åberg 2000 (a), 251.

Jeesuksen tehtävän antaja on Jumala, joka lähetti Poikansa ihmiseksi. Jumala on myös auttaja ja ylempi voima. Jeesus kertomuksen sankarina etsii erityisesti köyhiä ja kärsiviä, joille hän tehtävänsä mukaan julistaa vapautusta. Roistot löytyvät hänen arvostelijoistaan ja lopulta ristiinnaulitsijoistaan. Heidän joukossaan on myös yksi opetuslapsista.

Jeesuksen kuoleman jälkeisissä tapahtumissa ei evankelistojen kertomusten mukaan ole kysymys heikoista signaaleista, pikemminkin vahvoista. Mutta niihin liittyy runsaasti symbolisia viestejä tapahtumien merkityksestä.

Jeesuksen kuoleman jälkeen kaikki evankelistat kuvaavat temppelin väliverhon repeämisen, Se on tärkeä merkki, joka kertoo tapahtuman suuresta merkityksestä. Tekstit kuvaavat myös tapahtuman aiheuttaman reaktion: Markus, Matteus ja Luukas antavat sadanpäällikön ilmaista johtopäätöksen: "Tämä mies oli todella viaton." Luukas kertoo myös, että ihmiset palasivat kaupunkiin rintaansa lyöden. Matteus lisää Luukkaan kuvaukseen tunteen, hän kertoi sadanpäämiehen ja muiden miesten lausuneen johtopäätöksensä pelon vallassa. Myös heidän, jotka eivät olleet Jeesuksen puolella hänen eläessään, kuvataan liittävän hänen kuolemaansa ylemmän voiman. Tekstissä on siis vakuuttamisen sävyä. Kirkko ei tämän tutkimuksen aineistona olevassa otsikossa tai kuvauksessa yritä erityisesti vakuuttaa. Se toteaa, että Jeesuksen tehtävä on täytetty ja viittaa visioonsa kuoleman jälkeisestä elämästä. Kirkko antaa tekstin puhua suoraan ja jättää kuulijalle oikeuden omaan johtopäätökseen kerrotuista merkeistä.

3.2. Sisäinen viestintä

Kirkko näkee sisäisen viestinnän sujuvuudesta huolehtimisen tärkeäksi sekä Meidän kirkko -strategiamietinnössä¹¹³ että Vuoropuhelun kirkko – viestintästrategiassa. Viestintästrategiassa todetaan, että muokkaamalla asenteita vuoropuhelun kulttuurin mukaisiksi kirkon sisäinen viestintä kehittyy yhteisöllisyyttä tukevaksi ja rakentavaksi voimavaraksi.¹¹⁴ Tässä yhteydessä kirkon sisäinen viestintä ei tarkoita sisäistä viestintää kirkon työyhteisöissä, vaan jäsenten yhteisössä. Kirkko pitää jumalanpalvelusta yhteisön tärkeimpänä kokoontumisena, joten se on yhteisön sisäisen viestinnän kannalta tärkeä foorumi.

¹¹³ Meidän kirkko 2007, 43.

¹¹⁴ Vuoropuhelun kirkko 2004, 40.

Sisäistä viestintää tarvitaan perustoiminnan tueksi. Juuri mitkään toiminnot eivät hoidu ilman viestintää. Sitä tarvitaan myös profilointiin, pitkäjänteisen yhteisö-, johtamis- ja palveluprofiilin luomiseen ja viestimiseen. Viestintää tarvitaan kertomaan yhteisön tapahtumista (informointi) ja perehdyttämään yhteisön jäseniä tehtäviinsä ja yhteisöön (kiinnittäminen). Ihmiset ovat sosiaalisia ja viestintää tarvitaan myös heidän sosiaalisten tarpeidensa tyydyttämiseen.¹¹⁵

Åbergin mukaan työyhteisön viestintä on sellaista sanomien vaihtamista, joka tekee mahdolliseksi eri tilanteissa yhteisön ja sen jäsenten tavoitteiden toteuttamisen. Viestintä on työkalu, joka liittää yhteisön osat toisiinsa. Åbergin mukaan viestintä on erilaista työyhteisöissä ja epävirallisissa pienyhteisöissä. Organisoitunut viestintä poikkeaa pienryhmän viestinnästä siinä, että sillä on organisoidut puitteet, viestintä tukee yhteisön tavoitteiden saavuttamista ja teknisiä viestimiä käytetään.¹¹⁶

Kirkon viestintä on organisoituneen yhteisön viestintää. Kirkolla on organisoidut puitteet, viestintä on osa kirkon perustehtävän suorittamista ja kirkko käyttää kunakin aikana tarjolla olevia teknisiä viestimiä. Jeesus seuraajineen muodosti yhteisön. Heidän kesken vallitsi keskinäinen yhteisymmärrys, ryhmällä oli omia tapoja ja taustalla yhteinen juutalainen uskonto ja toiminnan myötä orastava uusi uskonto.¹¹⁷

Jeesuksen ja hänen opetuslasten toiminta on Åbergin käsitteillä ilmaistuna osittain organisoituneen yhteisön toimintaa, osin pienryhmän keskinäisviestintää. Jeesuksen johtamalla ryhmällä oli tavoite, jota viestintä tuki. Ryhmän organisoitumisen asteesta ei ole selkeää kuvaa. Raamatun kertomuksien mukaan ryhmä on kuitenkin elänyt ja toiminut yhdessä muutaman vuoden ajan. Teknisten viestimien käytön osalta Åbergin malli ei sovellu antiikin aikaisen toiminnan tutkimiseen. Voidaan korkeintaan ajatella, että meidän aikamme teknisiä viestimiä voisi rinnastaa antiikin ajan julkisiin puheisiin isolle vastaanottajaryhmälle.

Leif Åberg määrittelee motiivin vaikuttimeksi, joka saa ihmisen pyrkimään tiettyihin päämääriin ja motivoitumisen siten, että joku seikka saa ihmisen toimimaan. Motivaatio voidaan jakaa suoraan ja epäsuoraan. Suorassa motivaatiossa toiminta tyydyttää tarpeen, epäsuorassa toiminta tyydyttää jonkin välitavoitteen, joka puolestaan johtaa tarpeen tyydyttämiseen. Palkka on tyypillisesti epäsuora motivaatio, joka tarjoaa mahdollisuuden tarpeen,

¹¹⁵ Åberg 2002, 105-106.

¹¹⁶ Åberg 2000 (a), 61.

¹¹⁷ Åberg 2006, 49.

esimerkiksi ruoan ostamisen kautta nälän tyydyttämiseen. Åberg pitää motivoivaa viestintää yhtenä johtamisviestinnän tärkeimpänä alueena, koska sillä on yhdessä kykyjen kanssa suuri vaikutus tuottavuuteen. Motivointi on herkkä alue. Monet kokevat motivoivan viestinnän manipuloinniksi, yritykseksi kaventaa yhteisön jäsenen vapausastetta. Åbergin mukaan on mahdollista yhdistää yksilön ja yhteisön etu luomalla tilanne, jossa yksilö haluaa pyrkiä päämäärään ja suunnata energiaansa siten, että se hyödyttää myös yhteisöä. Johtajan motivoivan viestinnän tulee linkittyä koko yhteisön tavoitteisiin ja siinä tulee huomioida yhteisön sosiaalinen tilanne. Motivoivassa viestinnässä viestintätilanteen ilmapiiri, puitteet ja vuorovaikutteisuus ovat tärkeitä. Vuorovaikutteisuuden kautta johtajalle selviää, mikä kutakin ihmistä motivoi.¹¹⁸

Kolmas sunnuntai ennen paastonaikaa (Septuagesima) aloittaa pääsiäisjakson. Sen otsikko on Ansaitsematon armo. Tästä päivästä on vanhastaan alkanut papiston paasto. Seurakuntaa kehoitetaan kilvoittelemaan kärsivällisesti Jumalan armoon luottaen. Päivän evankeliumiteksteissä muistutetaan, että Jumalan armoa ei ansaita. Hänen hyvyytensä on sama kaikkia kohtaan.¹¹⁹

Ensimmäisen vuosikerran evankeliumiteksti kolmannelle sunnuntaille ennen paastonaikaa on Matteuksen evankeliumista.

Jeesus sanoi:

"Taivasten valtakuntaa voi verrata isäntään, joka aamuvarhaisella lähti palkkaamaan työmiehiä viinitarhaansa. Hän sopi miesten kanssa yhden denaarin päiväpalkasta ja lähetti heidät viinitarhaan. Päivän kolmannella tunnilla hän lähti taas ulos ja näki, että torilla seisojia vielä miehiä jouten. 'Menkää tekin viinitarhaan', hän sanoi heille, 'minä maksan teille sen, mitä kuuluu maksaa.' Miehet lähtivät. Kuudennen ja yhdeksännen tunnin aikaan isäntä lähti taas ulos ja teki samoin. Kun hän sitten meni ulos yhdennellätoista tunnilla, hän näki vieläkin muutamia joutilaita ja kysyi heiltä: 'Miksi te seisotte täällä kaiken päivää toimeettomina?' 'Kukaan ei ole palkannut meitä', he vastasivat. Hän sanoi miehille: 'Menkää tekin minun viinitarhaani.'

Kun sitten tuli ilta, viinitarhan omistaja sanoi tilanhoitajalleen: 'Kutsu työmiehet ja maksa heille palkka, viimeksi tullee ensin ja ensimmäisille vasta sitten.' Ne, jotka oli palkattu yhdennellätoista tunnilla, tulivat ja saivat kukin denaarinsa. Kun ensiksi palkatut tulivat, he luulivat saavansa enemmän, mutta hekin saivat vain denaarin. Silloin he nostivat metelin ja sanoivat isännälle: 'Nämä viimeksi tulleet tekivät työtä yhden ainoan tunnin, ja silti sinä annat heille saman kuin meille, jotka olemme kantaneet päivän kuorman ja helteen.' Mutta isäntä sanoi yhdelle miehistä: 'Ystävänä, enhän minä tee sinulle vääryyttä. Emmekö me sopineet denaarista? Ota omasi ja mene. Minä tahdon maksaa tälle viimeksi tulleelle saman kuin sinulle, ja kai minä saan omallani tehdä mitä haluan? Katsotko sinä karsaasti sitä, että minä olen hyvä?'

Näin viimeiset tulevat ensimmäisiksi ja ensimmäiset viimeisiksi." (Matt. 20: 1-16)

¹¹⁸ Åberg 2006, 28-30, 162-163.

¹¹⁹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 144.

Evankeliumiteksti on osa Jeesuksen vastausta Pietarin kysymykseen: Entä me, olemme luopuneet kaikesta ja seuranneet sinua. Mitä me siitä saamme? Jeesuksen haasteeksi tässä viestintätilanteessa tulee seuraajiensa motivointi. Saadakseen opetuslapset toimimaan hänen on onnistuttava motivoimaan heidät. Pietarin kysymys paljastaa, että hän pohtii omaa ja muiden opetuslasten sitoutumista Jeesuksen seuraamiseen sekä palkkiota kaikista uhrauksista. Tyypilliseen tapaansa Jeesus vastaa Pietarille vertauksen avulla. Pietari kysyy palkkaa me-muodossa opetuslasten joukkoa tarkoittaen. Pietari vetoaa jo annettuihin panoksiin. Hän on valmis epäsuoraan motivaatioon, hän ei vaadi välitöntä tarpeen tyydyttämistä.

Vaikuttaa siltä, että Jeesus ymmärtää Pietarin kysymyksen taustalla olevat ajatukset. Hän vastaa vertauksella konkreettisesta palkanmaksutilanteesta. Vertauksessa isäntä rekrytoi työmiehiä työhön viinitarhaansa. Hän sopii etukäteen epäsuoraa motivaatiota tuottavasta palkasta. Ensimmäiset työmiehet aloittivat työnsä aamulla. Iltapäivällä isäntä rekrytoi lisää väkeä. Kun tuli palkanmaksun aika, hän käski maksaa palkan ensin viimeksi tulleille, lisäksi kaikki saivat saman palkan riippumatta työhön käytetystä ajasta. Aamusta saakka ahkeroineet ovat pettyneitä ja kapinoivat, mutta isäntä vetoaa sopimukseen palkasta ja oikeuteensa toimia kuten haluaa.

Pietarin kysymyksen taustalla on hetkeä aiemmin käyty keskustelu, jonka aikana ”eräs mies” kysyy Jeesukselta, mitä hänen pitäisi tehdä, jotta hän saisi iankaikkisen elämän. Mies siis pohtii panos-tuotos-suhdetta. Myös tämän Jeesus ottaa huomioon vastatessaan Pietarille: vertauksessa on erilaisessa asemassa olevia työläisiä. Arkijärjellä ajatellen pidempään työtä tehneiden pitäisi saada parempi palkka. Tällä logiikalla Pietarin ja muiden Jeesuksen opetuslasten pitäisi myös saada hyvä palkka, hehän ovat jo jättäneet kaiken (kuten Jeesus opastaa myös rikasta iankaikkisen elämän kyselijää tekemään) ja sitoutuneet Jeesuksen seuraamiseen.

Motivoinnin näkökulmasta Jeesuksen vastaus on hämmäntävä: ei ole mitään merkitystä sillä, miten kauan olet työskennellyt tai miten paljon olet elämästäsi uhrannut hänen seuraamiseensa. Palkka on sama kaikille. Eikä tässä vielä kaikki. Vähiten työtä tehneet saavat palkkansa ensin ja viimeiset tulevat ensimmäisiksi.

Åbergin mukaan yksi onnistuneeseen viestintään auttava tekijä on vuorovaikutteisuus. Asia tarkentuu kysymysten ja vastausten kautta. Matteuksen evankeliumin kirjoittaja kertoo meille vain keskustelun käynnistäneen yhden

kysymyksen, ei esimerkiksi sitä, seurasiko Jeesuksen vastausta Pietarin ja muiden opetuslasten tarkentavien kysymysten ryöppy. Teksti ei myöskään anna vihjettä siitä, miten Jeesus onnistui tässä tilanteessa motivoinnissaan ja sitouttamisessaan.

Kirkko lähestyy seurakuntalaisia vastauksen, ei kysymyksen kautta.

Ansaitsematon armo –otsikon alla kirkko muistuttaa, että Jumalan armoa ei ansaita. Hänen hyvyytensä on sama kaikkia kohtaan. Kirkko ei nosta esiin Pietarin pohdintaa eikä motivoi, vaan tulkitsee Jeesuksen vastauksen seurakunnalle armo-käsitettä Jeesusta seurannut.

Pyhän aihe on epäsuoraa motivointia, seurakuntaa kehoitetaan kilvoittelemaan kärsivällisesti. Palkkio on luvassa myöhemmin. Motivaation kannalta on hieman hämmentävää, että samalla kun kirkko kehottaa kilvoittelemaan, se kertoo, ettei kilvoittelulla ole itse asiassa ratkaisevaa merkitystä. Armo, jota ei voi ansaita, on avain Jumalan valtakuntaan. Armo onkin se käsite, joka erottaa kirkon mission toteuttamisen tulosvastuullisen työyhteisön toiminnasta.

Pohtiessaan muutosviestintää Åberg toteaa, että tietoisuus turvallisesta tulevaisuudesta on tärkeä. Muutosviestinnässä on muutosprosessi kuvattava.¹²⁰ Kolmas sunnuntai ennen paastonaikaa aloittaa kirkkovuoden pääsiäisjakson, jonka aikana seurataan maailmanhistoriaankin vaikuttaneita dramaattisia tapahtumia uskon näkökulmasta. Siirryttäessä paastonaikaan kirkko vakuuttaa seurakuntaa turvallisesta tulevaisuudesta ja kehottaa sitä kilvoittelemaan kärsivällisesti Jumalan armoon luottaen. Kirkko jättää pyhän otsikossa muutosprosessin huomiotta, mutta se on tekstissä Jeesuksen sanoin kuvattuna. Kirkko myös sivuuttaa otsikossa tämänkin ajan ihmisen uskonnolliseen elämään liittyvän kyselyn. Kirkon otsikon kautta tapahtuva tulkinta tekstistä ei rohkaise seurakuntaa vuorovaikutukseen, kysymyksiin ja vastauksiin. Kirkko käyttää tekstiä vakuuttamiseen sen sijaan että se tekstin alkuperäisen tilanteen mukaisesti nostaisi esiin kyselyn ja keskustelun. Kirkko jättää käyttämättä pyhän sisällön muotoilussa yhden Åbergin mukaan onnistuneen viestinnän elementin: vuorovaikutteisuuden.

Jotta ihminen toimimaan haluttuun suuntaa, tarvitaan Åbergin mukaan motivoinnin lisäksi edellytykset sitoutumiselle. Åberg määrittelee sitoutumisen tunteeksi siitä, että tekee tärkeää työtä ja tavoitteet ovat saavuttamisen arvoiset. Tämä tunne saa aikaan sen, että henkilö haluaa antaa panoksensa tavoitteiden saavuttamiseksi. Åbergin mukaan sitoutuminen on vakaumus, johon viestinnällä

¹²⁰ Åberg 2006, 131.

ei voi suoraan vaikuttaa. Johtamisviestinnällä on kuitenkin mahdollista synnyttää sitoutumista luomalla edellytyksen sen syntymiselle ja viestiä niistä. Åbergin mukaan viestinnässä kannattaa korostaa sitä, että visio on tavoittelemisen arvoinen ja kutakin ihmistä tarvitaan sen saavuttamiseen. Kannattaa viestiä myös uskoa ja luottamusta ihmisiin, se antaa heille mahdollisuuden käyttää kykyjään. Mahdollisuus osallistua työn suunnitteluun, hyvä työviihtyvyys ja palaute ovat sitoutumisen edellytyksiä luovan viestinnän osatekijöitä.¹²¹

Toinen sunnuntai ennen paastonaikaa (Sexagesima) on saanut otsikokseen Jumalan sanan kylvön. Jeesus on kirkon tulkinnan mukaan kylväjä, mutta myös hänen opetuslapsensa on lähetetty uskollisesti kylvämään sanaa luottaen siihen, että Jumala antaa aikanaan kasvun. Viesti on siis strateginen: toimintaohje, joka sisältää myös toiminnan suunnan. Hyvään maahan pudonnut siemen tuottaa satoa. Pyhän otsikko haastaa seurakuntaa toimimaan kirkon vision hyväksi.¹²²

Tekstin alkuosa on Jeesuksen julkista viestintää ja sitä on käsitelty edellisessä pääluvussa. Loppuosa on henkilökohtaista viestintää, vertauksen selitys lähipiirille.

Kun paikalle tuli paljon väkeä ja kaikista kaupungeista virtasi ihmisiä Jeesuksen luo, hän esitti heille vertauksen: "Mies lähti kylvämään siementä. Kun hän kylvi, osa siemenestä putosi tien laitaan. Siinä jyvät tallautuivat, ja taivaan linnut söivät ne. Osa putosi kalliolle ja lähti kasvuun, mutta oraat kuivettuivat, koska eivät saaneet maasta kosteutta. Osa putosi keskelle ohdakkeita, ja kun oras kasvoi, kasvoivat ohdakkeetkin ja tukahduttivat sen. Mutta osa putosi hyvään maahan, kasvoi ja tuotti satakertaisen sadon." Tämän sanottuaan Jeesus huusi: "Jolla on korvat, se kuulkoon!"

Opetuslapset kysyivät Jeesukselta, mitä vertaus tarkoitti.

Hän sanoi:

"Te olette saaneet oppia tuntemaan Jumalan valtakunnan salaisuudet, mutta muille ne esitetään vertauksina, jotta he nähdessäänkään eivät näkisi eivätkä kuullessaankaan ymmärtäisi. Vertaus tarkoittaa tätä: Siemen on Jumalan sana. Tien laitaan pudonnut siemen tarkoittaa ihmisiä, jotka kuulevat sanan mutta joiden sydäimestä Paholainen heti tulee ottamaan sen pois, jotta he eivät uskoisi ja pelastuisi. Kalliolle pudonnut siemen tarkoittaa niitä, jotka sanan kuullessaan ottavat sen iloiten vastaan mutta uskovat vain hetken aikaa. Heillä ei ole juurta, ja niin he koetukseen joutuessaan luopuvat. Ohdakkeisiin pudonnut osa tarkoittaa niitä, jotka kuulevat sanan mutta sitten tukahtuvat elämän huoliin, rikkauteen ja nautintoihin. He eivät tuota kypsää satoa. Mutta hyvään maahan pudonnut siemen tarkoittaa niitä, jotka sanan kuultuaan pysyvät siinä puhtain ja ehein sydämin ja kestävinä tuottavat satoa." (Luuk. 8: 4–15)

Pyhän otsikko ja teksti antavat tehtävän. Otsikkoon ei liity sitoutumiselle edellytyksiä luovia elementtejä. Sen sijaan evankelista kertoo Jeesuksen vertausta

¹²¹ Åberg 2006, 28-30, 163-164.

¹²² Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 150.

selittäessään antavan selvän viestin opetuslapsilleen siitä, että hän uskoo heihin ja jakaa työtä koskevan pohdinnan heidän kanssaan sanomalla, että he ovat saaneet oppia tuntemaan Jumalan valtakunnan salaisuudet, kun muille ne esitetään vertauksina. Toisaalta jumalanpalveluksen aihe on heitä varten, jotka osoittavat ainakin jonkun asteista sitoutumista saapumalla jumalanpalvelukseen. Sitoutumista luovien elementtien tarve ei tämän joukon kohdalla ole kovin suuri. Laajemmin kysymys sitoutumisesta on kirkolle tärkeä. Kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän Meidän kirkko –mietinnössä tavoitteeksi asetetaan kirkon toimintaan osallistuvien määrän kääntäminen kasvuun kaikissa ikäluokissa.¹²³

Selittämällä vertauksen Jeesus toteuttaa Leif Åbergin viestinnän määritelmää: hän antaa merkityksiä, tulkitsee asioiden tilaa ja saattaa tulkintansa muiden tietoon. Lisäksi hän Leif Åbergin johtamisviestinnän määritelmän mukaan suuntaa yksilöiden ja ryhmän työtä kertomalla ihanteellisen asioiden tilan.¹²⁴

Hän tulkitsee yksittäiset merkit. Siemen on Jumalan sana, siemen voi myös tarkoittaa erilaisia ihmisiä. Tulkinta jatkuu yhteisön näkökulmasta asian tilan määrittelemisenä. Jeesus kertoo opetuslapsilleen, millaisia ihmisiä on olemassa ja millainen suhde erilaisilla ihmisillä on heidän yhteisöönsä ja sen uskoon.

Jeesus rakentaa tässä viestintätilanteessa yhteisöllisyyttä ja piirtää yhteisönsä rajoja alkaen siitä, että julkisesti hän kertoo vertauksen, lähipiirilleen hän myös selittää sen. Hän sanoo opetuslapsilleen, että nämä ovat saaneet oppia tuntemaan Jumalan valtakunnan salaisuudet. Heidät on hyväksytty sisäpiiriin. Muiden ulosrajaaminen on arvoituksellinen. Heille salaisuudet esitetään vertauksin, jotta he eivät ymmärtäisi. Mitä hän haluaa sanoa opetuslapsilleen kertomalla, ettei muiden edes kuulu ymmärtää hänen sanomaansa?

Yksi viestinnän onnistumiseen vaikuttava tekijä on ymmärrettävä kieli. Opetuslasten kohdalla vertaus täyttää tämän kriteerin, kieli ja vertauskuva on heidän arkisesta ympäristöstään. Toki kirkkokansa Suomessakin – ainakin nykyiset sukupolvet – ymmärtää agraariyhteisöön sijoittuvan kertomuksen. Samaa ymmärrettävyyttä kuin opetuslasten kohdalla tuskin kuitenkaan saavutetaan muualla kuin maatalousvaltaisissa seurakunnissa. Myös kokemus siitä, että lähettäjä ymmärtää vastaanottajan kontekstin saattaa jäädä heikoksi. Miten siis suomalainen kirkko, jonka pyhät tekstit ovat parin vuosituhannen takaa aivan eri

¹²³ Meidän kirkko 2007, 42.

¹²⁴ Åberg 2000 (a), 83-85.

kulttuuriympäristöstä kuin missä se toimii, voisi kommunikoida vastaanottajalähtöisemmin? Jos se löytäisi pyhän aiheeseen kuvat omasta kontekstistaan, se toimisi Jeesuksen esimerkin mukaisesti.

Leif Åbergin mukaan sanoma on erilaisten merkkien yhdistelmä, joka kantaa mukanaan lähettäjän tarkoittaman ajatuksen ja joka laukaisee vastaanottajassa joitakin mielikuvia. Sanoma on informatiivinen silloin, kun se vähentää vastaanottajan epätietoisuutta sanoman kuvaaman kohteen osalta. Parhaimmillaan sanoma saa aikaan ahaa-elämyksen vastaanottajassa. Se käynnistää luovan prosessin, jonka myötä vastaanottaja yhdistää vanhoja asioita uudella tavalla.¹²⁵

Neljännän paastonajan sunnuntain (Laetare) otsikko on Elämän leipä. Tätä sunnuntaita kirkko kuvaa eräänlaiseksi levähdyspaikaksi, virvoittavaksi keitaaksi paastonajan erämaavaelluksella. Sitä on sanottu puolipaastosunnuntaiksi, sillä se sijaitsee keskellä paastonaikaa. Pyhän toinen nimitys on leipäsunnuntai, koska päivän tekstit puhuvat viidentuhannen ruokkimisesta ja ihmisten tarvitsemasta hengellisestä ravinnosta. Jeesus itse on elämän leipä. Kirkon tulkinnan mukaan Hän jakaa lahjojaan meille ja opettaa meitä jakamaan omastamme tarvitseville. Sisällöltään tämä sunnuntai sivuaa kiirastorstain aihepiiriä.¹²⁶

Kirkon viestin keskeinen symboli neljäntenä paastonajan sunnuntaina on leipä. Jostakin asiasta tulee symboli, kun se yleisen näkemyksen tai käyttötavan perusteella saa kyvyn edustaa jotakin muuta.¹²⁷ Leipä on konkreettinen ja tuttu. Rohkenen väittää, että jokaisella kirkonpenkissä istuvalla vastaanottajalla on runsaasti leipään liittyviä kokemuksia, joita on mahdollista yhdistää pyhän teemaan liittyvään näkökulmaan leivästä. Leipä on symboli, joka ylittää kahden vuosituhatvuotisen ajallisen ja kulttuurisen rajan. Vaikka tämän ajan leipä pohjoisessa maassa onkin toisenlainen kuin Lähi-idän leipä Jeesuksen aikaan, leivän käyttötarkoitus on sama. Kirkko antaa leipäsymbolille tehtäväksi edustaa Jeesusta elämän leipänä tai Jeesuksen ruumista.

Åbergin mukaan viestintä onnistuu, kun merkki välittää lähettäjän tarkoittaman ajatuksen. Toisaalta hän väittää, ettei hyvä esimies saa alaisiaan vain toimimaan, vaan ajattelemaan omilla aivoillaan. Entä jos merkki viekin vastaanottajan ajatukset aivan toiseen suuntaan kuin lähettäjän. Puutteessa

¹²⁵ Åberg 2006, 88-89.

¹²⁶ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 188.

¹²⁷ Fiske 1998, 121.

eläneelle leivän merkitys on luultavasti toinen kuin yltäkylläisyyden kokeneelle. Kirkko ei ota riskiä, että pyhän otsikko ymmärrettäisiin toisin kuin se, lähettäjä, on sen ajatellut. Evankeliumikirjassa selitetään, miten leipä tulee ymmärtää: Kysymys on ensinnäkin ihmisten tarvitsemasta hengellisestä ravinnosta. Jeesus itse on elämän leipä. Kirkon tulkinnan mukaan Hän jakaa lahjojaan ja opettaa jakamaan tarvitseville. Kertomalla miten leipä pitää ymmärtää, kirkko yrittää varmistaa oman ajatuksensa perille menon, mutta estää ahaa-elämyksien myötä syntyvät uudet ajatukset.

Vaikka ruokkimisihme tapahtuu suuren väkijoukon keskellä, evankeliumiteksti kertoo Jeesuksen kommunikoinnista opetuslastensa kanssa.

Jeesus lähti Galileanjärven eli Tiberiaanjärven toiselle puolen. Häntä seurasi suuri väkijoukko, sillä ihmiset olivat nähneet tunnusteot, joita hän teki parantamalla sairaita. Jeesus nousi vuorenrinteelle ja asettui opetuslapsineen sinne istumaan. Juutalaisten pääsiäisjuhla oli lähellä.

Jeesus kohotti katseensa ja näki, että suuri ihmisjoukko oli tulossa. Hän kysyi Filippukselta: "Mistä voisimme ostaa leipää, että he saisivat syödäkseen?" Tämän hän sanoi koetellakseen Filippusta, sillä hän tiesi kyllä, mitä tekisi. Filippus vastasi: "Kahdensadan denaarin leivistä ei riittäisi heille edes pientä palaa kullekin." Silloin eräs opetuslapsi, Simon Pietarin veli Andreas, sanoi Jeesukselle: "Täällä on poika, jolla on viisi ohraleipää ja kaksi kalaa. Mutta miten ne riittäisivät noin suurelle joukolle?"

Jeesus sanoi: "Käsketään kaikkien asettua istumaan." Rinteellä kasvoi rehevä nurmi, ja ihmiset istuutuivat maahan. Paikalla oli noin viisituhatta miestä. Jeesus otti leivät, kiitti Jumalaa ja jakoi leivät syömään asettuneille. Samoin hän jakoi kalat, ja kaikki saivat niin paljon kuin halusivat. Kun kaikki olivat kylläisiä, Jeesus sanoi opetuslapsilleen: "Kerätkää tähteeksi jääneet palaset, ettei mitään menisi hukkaan." He tekivät niin, ja viidestä ohraleivästä kertyi vielä kaksitoista täyttä korillista palasia, jotka olivat jääneet syömättä.

Kun ihmiset näkivät, minkä tunnusteon Jeesus teki, he sanoivat: "Tämä on todella se profeetta, jonka oli määrä tulla maailmaan." Mutta Jeesus tiesi, että ihmiset aikovat väkisin tehdä hänestä kuninkaan, ja siksi hän vetäytyi taas vuorelle. Hän meni sinne yksin. (Joh. 6: 1-15)

Kertomus ruokkimisihmeestä kuvaa Jeesusta management-johtajana.

Åbergin mukaan tästä näkökulmasta tarkasteltuna organisaatioviestintä on prosessi, jossa merkityksien antamisen kautta tulkitaan sellaisten asioiden tilaa, jotka koskevat työyhteisön toimintaa ja jossa tämä tulkinta saatetaan muiden tietoisuuteen vuorovaikutteisen, sanomia välittävän verkoston kautta.¹²⁸ Kuten aiemmin on todettu, Åberg on maininnut organisaatioviestinnän tunnusmerkiksi muun muassa, että se tukee organisaation tavoitteita.

Jeesus ja opetuslapset joutuvat pohtimaan sen hetkisen toimintansa tavoitetta kun heitä seuranneen suuren väkijoukon ruokkimistarve kävi ilmeiseksi. Taustalla on näkemys siitä, että nälkäiset ihmiset on ruokittava. Käytännön

¹²⁸ Åberg (b) 2000, 95.

järjestelyt ovat ongelma. Ostamalla saadusta leivästä ei riittäisi suuren joukon nälän tyydyttämiseen.

Operatiivinen työviestintä edellyttää Åbergin mukaan sitä, että koko henkilöstöllä on hankkeen onnistumiseen tarvittavat tiedot ja viestinnän välineet. Kun ongelman ratkaisu on yhteisön johtajalle selvillä, hän ottaa ohjat käsiinsä. Tällä kertaa Jeesus käyttää ryhmädelegointia. Åbergin mukaan sillä on etuja silloin kun tehtävä ei ole yksilötehtävä, vaan työryhmän tehtävä ja siihen liittyy päättäminen työpanosten yhdistämisestä: kuka tekee mitäkin. Ryhmädelegointi on yksilödelegointia nopeampi ja luotettavampi toimintatapa. Ryhmä voi tuoda esille näkökohtia, joita johtaja ei ole tullut ajatelleeksi ja jotka voivat hyödyttää koko ryhmän toimintaa. Ryhmädelegoinnissa keskustelu ja päätökset tulevat samanaikaisesti kaikkien tietoon.¹²⁹

Jeesus huolehtii, että kaikki tietävät tehtävänsä. Hän antaa opetuslapsille selkeät toimintaohjeet: väki istumaan, ruoan jakaminen ja tähteiden kokoaminen.

Tekstin kaksi viimeistä jaetta kertoo, mitä Jeesuksen ja hänen yhteisönsä viestintä (sanallinen ja toiminnallinen) sai aikaan. Vastaanottajat vakuutuivat paitsi kuulemastaan, myös kokemastaan. Åbergin tehokkaan viestinnän määritelmän mukaisesti he yhdistivät vanhaa tietoa uuteen, juuri saamaansa tietoon ja vetivät omat johtopäätöksensä: Jeesus on se profeetta, jonka oli määrä tulla maailmaan. Sanoman lähettäjän vastaus kansan johtopäätökseen on mielenkiintoinen. Evankelista kertoo, että Jeesus vetäytyi yksin vuorille. Evankelista ei kuitenkaan kerro Jeesuksen tunteista. Viitteen vastahakoisuudesta saa evankelistan kuvauksesta, että Jeesus tiesi ihmisten aikovan tehdä hänestä kuninkaan väkisin. Tekstissä ei kuitenkaan ole mainintaa, että Jeesus olisi kiistänyt vastaanottajien oikeutta omaan tulkintaan.

Kirkko muotoilee johtopäätöksen toisin sanoin: Jeesus on elämän leipä. Näin kirkko lähestyy kiirastorstain ja ehtoollisen asettamisen tematiikkaa Jeesuksen ruumista, jota syödään ehtoollisleivässä. Itse evankeliumiteksti liikkuu konkreettisemmän nälän teemassa. Uskon ulottuvuus on siinäkin läsnä, kun Jeesus kiitti Jumalaa ja sen jälkeen jakoi ruoan, jota riitti yltäkyllin kaikille.

Pohtiessaan yhteisöviestinnän tehtävää Åberg toteaa, että sillä on esikuntafunktio. Siksi viestintä on organisaatiossa usein ylimmän johdon suorassa alaisuudessa. Poikkeustilanteissa ja kriiseissä viestintä on aina etulinjassa. Tällaisissa tilanteissa eivät arkiset viestinnän keinot riitä. Näin on myös sisäisen

¹²⁹ Åberg 2006, 99, 193-194.

viestinnän alueella. Jotta yhteisö voi käyttää voimatekijöitään, se edellyttää me-hengen luomista. Liikkeenjohdossa tästä käytetään usein englanninkielistä sanaa empowerment. Tällä henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen perustuvalla sisäisellä viestinnällä on tärkeä rooli. Kaiken kaikkiaan pienjoukkoviestinnällä on vahva rooli yhteisöllisyyden vaalimisessa. Lähiverkkoviestinnän merkitys kannattaa siis yhteisössä huomata, sillä sen myötä yhteisön jäsenet saavat eväitä viestintäänsä ja mahdollisiin väittelyihin.¹³⁰

Kiirastorstai muodostaa pääsiäisjakson käännekohdan.

Tuhkakeskiviikkona alkanut katumusaika päättyy kiirastorstain ehtoollisjumalanpalvelukseen. Kiirastorstai poikkeaa luonteeltaan hiljaisen viikon muista päivistä. Pääaiheena on ehtoollisen asettaminen. Lisäksi kiirastorstaina muistellaan Jeesusta, joka pesi opetuslasten jalat. Jalkojen pesu -seremonia mm. ortodoksisessa ja katolisessa kirkossa sekä eräissä protestanttisissa yhteisöissä. Se palauttaa mieliin Jeesuksen käskyn, että kristittyjen tulee rakastaa ja palvella toisiaan. Katolisessa maailmassa kiirastorstai on ollut ripittäytymispäivä. Latinan nimitys dies viridium (= vihreiden oksien päivä) liittyy ripittäytymisaiheeseen: ehtoollisyhteydestä erotetut otettiin takaisin seurakunnan yhteyteen ja heistä tuli jälleen Kristus-viinipuun tuoreita oksia.¹³¹

Kiirastorstai on sekä jumalanpalveluksessa että kertomuksessa Jeesuksen ja hänen opetuslastensa viimeisestä yhteisestä ateriasta me-hengen luomista ja lähiverkkoviestintää. Kiirastorstain sisältöön liittyvät myös yhteyden konkreettiset merkit, leipä ja viini. Raamatuntekstit avaavat erilaisia näkökulmia alttarin sakramentin sisältöön: uuden liiton ateria, Jeesuksen uhrikuoleman muisto, syntien anteeksiantaminen, kiitos ja ilo, taivaallisen juhlan odotus ja murretun leivän luoma yhteys.

¹³⁰ Åberg 2000 (b), 265, 183-185.

¹³¹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 227.

Kun hetki koitti, Jeesus kävi aterialle yhdessä apostolien kanssa. Hän sanoi heille: »Hartaasti olen halunnut syödä tämän pääsiäisaterian teidän kanssanne ennen kärsimystäni. Sillä minä sanon teille: enää en syö pääsiäisateriaa, ennen kuin se saa täyttymyksensä Jumalan valtakunnassa.» Hän otti käsiinsä maljan, kiitti Jumalaa ja sanoi: »Ottakaa tämä ja jakakaa keskenänne. Minä sanon teille: tästedes en maista viiniköynnöksen antia, ennen kuin Jumalan valtakunta on tullut.»

Sitten hän otti leivän, siunasi, mursi ja antoi sen opetuslapsilleen sanoen: »Tämä on minun ruumiini, joka annetaan teidän puolestanne. Tehkää tämä minun muistokseni.» Aterian jälkeen hän samalla tavoin otti maljan ja sanoi: »Tämä malja on uusi liitto minun veressäni, joka vuodatetaan teidän puolestanne. Mutta tälle samalle pöydälle ojentaa yhdessä minun kanssani kätensä myös minun kavaltaajani. Ihmisen Poika lähtee täältä juuri niin kuin hänen on määrä lähteä, mutta voi sitä, josta tulee hänen kavaltaajansa!» (Luuk. 22: 14-22)

Viimeisen aterian viestinnässään Jeesus ottaa käyttöön semiootikkojen termiä käyttäen merkit. Hän antaa uuden merkityksen kahdelle arkiselle asialle: leivälle ja viinimaljalle. Hän liittää merkit omaan ruumiiseensa ja elämäänsä sekä luo kaaren elämästään tuonpuoleiseen todellisuuteen. Hän liittää merkit myös yhteisöönsä; sen asemaan ja tulevaisuuteen.

Semiootikot käyttävät koodi-sanaa kuvamaan merkeistä organisoitua järjestelmää. Näitä ohjaavat säännöt, joista kaikki koodia käyttävät ovat yksimielisiä. Yksi koodin perusominaisuus on, että ne välittävät merkityksiä. Niiden merkit viittaavat johonkin muuhun kuin itseensä. Koodit perustuvat siis yhteisöllisyyteen.¹³² Kristittyjen yhteisö hyväksyy ehtoollisenvieton koodin ja siihen liittyvät merkit, leivän ja viinin. Se uskoo yhteisellä sopimuksella merkkien viittaavan Jeesuksen ruumiiseen ja vereen.

Åbergin tulosviestinnän pizza-mallissa yksi viestinnän neljästä ulottuvuudesta on kiinnittäminen yhteisöön. Åberg toteaa, että yrityskulttuurin käyttö kiinnittämisessä on erityisen voimakas työkalu. Yrityskulttuuri voi liittää nyt toimivat yhteisön aiempiin toimijoihin.¹³³ Ehtoollisen viettäminen on maailman kristillisen kirkon tärkein tunnusmerkki, kiinnittämisen keino ja silta siihen yhteisöön, missä kristinusko syntyi.

Ensimmäisen vuosikerran evankeliumiteksti kuvaa vain Jeesuksen viestintää opetuslapsilleen. Kun katsoo evankeliumeiden kuvauksia kiirastorstain tapahtumista laajemmin, käy ilmi, että aterian aikana tapahtui paljon. Matteus, Markus ja Luukas kertovat, että opetuslapset valmistelivat yhteistä iltaa Jeesuksen ohjeiden mukaan. Luukas jopa mainitsee, että Pietari ja Johannes saivat tämän tehtävän. Ateriaan liittyi myös toimintaa ja vuorovaikutusta. Evankelista

¹³² Fiske 1998, 86-87, 103.

¹³³ Åberg 2000 (a), 207.

Johanneksen mukaan Jeesus pesi oppilaidensa jalat ja Pietari kysyi teon perusteita. Jeesus perusteli.

Aterian aikana ajauduttiin myös kriisitilanteeseen, kun kaikkien evankelistojen kertoman mukaan Jeesus kertoo tietävänsä, että hänen kavaltajansa istuu yhteisen pöydän ääressä. Ilmoitus sai aikaan kyselyä ja keskustelua. Siitä kertovat Markus, Luukas ja Johannes. Keskustelun aikana Jeesus jatkaa profilointia, yhteisönsä tavoitekuvan rakentamista myös keskustelussa, joka Luukkaan kertoman mukaan virisi opetuslasten keskuudessa siitä, kuka heistä on suurin. Hän liittää lupauksen tulevasta ateriasta valtakunnassaan siihen, että opetuslapset ovat pysyneet hänen kanssaan koettelemusten aikana. Kuvatessaan vaikeasti käsitettävää tulevaisuutta kuoleman jälkeen, Jeesus käyttää kuvaa, jonka jokainen ymmärtää.

Evankelistojen kuvaamissa kiirastorstai-illan tapahtumissa toteutuivat Åbergin tulosisiöinnän mallin (Åbergin pizza) mukaiset visiöinnän tehtävät ymmärrettävästi ja vuorovaikutteisesti.

Kuva 2. Visiöinti kiirastorstai-iltana Jeesuksen yhteisössä Åbergin tulosisiöinnän mallin mukaan.

<p>Åberg: Kiinnittäminen (yhteisön oppiin ja aatteeseen perehdyttäminen, sosiaalistaminen yhteisöön)</p> <p>Jeesus: Kertoo sekä sanoin että toiminnallaan yhteisön pelisäännöistä ja toiminnasta jatkossa. Pesee opetuslasten jalat ja visii näin yhteisön arvoista ja toiminnan perusteista. Jakaa leivän ja viinin ja lausuu ehtoollisen asetussanoina tunnetut lauseet antaen mallin ja merkityspohjan toiminnalle jatkossa.</p>	<p>Åberg: Perustoimintojen tuki (yhteisön visiöinnän tärkein tehtävä, asioiden hoitamiseen liittyvä visiöinti)</p> <p>Jeesus: Kehottaa opetuslapset valmistelemaan iltaa, antaa ohjeet tehtävistä.</p>
<p>Åberg: Profilointi (yhteisökuvan pitkäjänteinen rakentaminen, sisältää visiöinnän perussanomien)</p> <p>Jeesus: Valmistaa oppilaitaan aikaan, jolloin hän ei ole heidän keskellä ja kuvaa tulevaa (visio) kohtaamisesta Jumalan valtakunnassa, yhteisellä aterialla jälleen.</p>	<p>Åberg: Informointi (yhteisön tapahtumista ja asioista kertominen omalle väelle ja ulkopuolelle)</p> <p>Jeesus: Puhuu aterian aikana oppilailleen siitä, mitä tulee tapahtumaan. Kertoo pöydässä istuvasta kavaltajastaan ja siitä, että tämä on heidän viimeinen yhteinen ateria.</p>

Samat elementit kuin kiirastorstai-iltana yläsalissa toistuvat jokaisessa messussa. Jumalanpalvelusta on valmisteltu (perustoimintojen tuki), enemmän tai vähemmän. Toimittamiseen osallistuvat tietävät tehtävänsä. Osana jumalanpalvelukseen kuuluu yhteisön asioista kertominen (informointi), esimerkiksi kun seurakunnalle ilmoitetaan kastetut, avioliittoon kuulutetut ja kuolleet. Yhteisön oppi ja aate ovat kuultavissa (kiinnittäminen), ne esimerkiksi lausutaan yhteen ääneen uskontunnustuksessa. Perussanomat toistuvat jokaisessa messussa (profilointi) raamatunteksteissä, virsissä ja liturgiassa.

Evangelistojen kuvauksien mukaan kiirastorstai-illan aterialla Jeesuksen viestinnässä toteutui myös monia hyvän johtamisviestinnän merkkejä: johtaminen tapahtuu välittömän vuorovaikutuksen kautta, johtaja kuuntelee, ei ole ylimielinen eikä korosta – vaan kyseenalaistaa – valtasuhteita ja viestii yhteisön tavoitteista.¹³⁴

4. Kriisiviestintä

4.1. Julkinen viestintä kriisissä

Leif Åbergin mukaan kriisiviestintä on viestintää, joka liittyy odottamattomaan yhteisön sisäiseen tapahtumaan tai odottamattomaan ulkoiseen hyökkäykseen. Kriisi on liian voimakas ilmaisu kaikille tällaisille tilanteille, mutta olennaista on, että tilanne on odottamaton, näissä tilanteissa ollaan altavastaajana ja ne edellyttävät useimmiten nopeaa reagointia.

Åberg johtaa fasettiteoriastaan kolme toimintamallia kriisiviestintätilanteelle: kiisto-, vahvistus- ja kääntömalli. Kiistomalli on Åbergin mukaan huono, koska siinä hyökkäyksen kohteeksi joutunut tulee vahvistaneeksi negatiivisia assosiaatioita. Kielteiset mielikuvat heikkenevät ellei niitä vahvisteta. Vahvistusmalli perustuu myönteisten mielikuvien vahvistamiseen. Malli edellyttää kuitenkin, että myönteisiä mielikuvia on olemassa paljon ja ne ovat voimakkaita. Kääntömalleja on kolme: kärjen katkaisu, mustamaalaus ja syntipukkimalli. Kärjen katkaisumallissa negatiivinen assosiaatio käännetään myönteiseksi. Kielteiset mielikuvat heikkenevät, jos niihin kytketään myönteisiä tekijöitä. Mustamaalausmallissa kielteisen väitteen esittäjään liitetään negatiivisia mielikuvia. Hyökkäyksen teho ja kielteiset mielikuvat heikkenevät silloinkin, kun

¹³⁴ Åberg 2002, 87, 99-101.

niiden esittäjään saadaan kytketyksi kielteisiä mielikuvia. Syntipukkimallissa kielteiset mielikuvat kanavoidaan ”kolmanteen osapuoleen” (esimerkiksi kesäharjoittelijaan tai tietokoneeseen).¹³⁵

Ensimmäisenä paastonajan sunnuntaina (Invocavit) kirkko tarjoaa pohdittavaksi tilanteen kiusausten keskellä. Evankeliumikirjassa päivän otsikko on Jeesus, kiusausten voittaja ja evankeliumiteksti kertomus Jeesuksen kiusaamisesta autiomaassa. Paholainen houkutteli Jeesusta pettämään kutsumuksensa, mutta hän voitti kiusaukset. Kirkon mukaan kiusaaja ei jätä rauhaan ketään nykypäivänkään ihmistä.¹³⁶ Viestinnän näkökulmasta kertomus poikkeaa Jeesuksen kuolinhetken tekstien ohella muista tutkimuskohteena olevista teksteistä siinä, että se ei kuvaa Jeesuksen vuorovaikutusta ihmisten kanssa. Kommunikaatio tapahtuu Jeesuksen ja Paholaisen välillä.

Sitten Henki vei Jeesuksen autiomaahan Paholaisen kiusattavaksi. Kun Jeesus oli paastonnut neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä, hänen vihdoinkin tuli nälkä. Silloin kiusaaja tuli hänen luokseen ja sanoi hänelle: "Jos kerran olet Jumalan Poika, niin käske näiden kivien muuttua leiviksi." Mutta Jeesus vastasi: "On kirjoitettu: 'Ei ihminen elä ainoastaan leivästä, vaan jokaisesta sanasta, joka lähtee Jumalan suusta.'"

Sitten Paholainen vei Jeesuksen pyhään kaupunkiin ja asetti hänet temppelimuurin harjalle. Hän sanoi Jeesukselle: "Jos kerran olet Jumalan Poika, niin heittäydy alas. Onhan kirjoitettu: 'Hän antaa enkeleilleen käskyn. He kantavat sinua käsillään, ettei loukkaa jalkaasi kiveen.'" Jeesus vastasi hänelle: "On myös kirjoitettu: 'Älä kiusaa Herraa, Jumalaasi.'"

Vielä Paholainen vei Jeesuksen hyvin korkealle vuorelle, näytti hänelle maailman kaikki valtakunnat ja niiden loiston ja sanoi: "Kaiken tämän minä annan sinulle, jos polvistut eteeni ja kumarrat minua." Silloin Jeesus sanoi hänelle: "Mene pois, Saatana! On kirjoitettu: 'Herraa, Jumalaasi, sinun tulee kunnioittaa ja ainoastaan häntä palvella.'"

Silloin Paholainen jätti Jeesuksen rauhaan, ja hänen luokseen tuli enkeleitä, jotka palvelivat häntä. (Matt. 4: 1-11)

On todella väkivaltaista pistää tämä myyttinen kertomus nykyajan viestintäteorian raameihin. Myytti on kertomus, jonka avulla kulttuuri selittää tai ymmärtää luonnon tai todellisuuden joitakin puolia. Alkukantaiset myytit koskevat elämää ja kuolemaa, ihmisiä ja jumalia, hyvää ja pahaa.¹³⁷ Kaikesta tästä on kysymys myös ensimmäisen paastonajan sunnuntain jumalanpalveluksessa ja sen evankeliumitekstissä. Tilanteessa mikään yhteisö ei ole odottamattoman hyökkäyksen kohteena, vaan yksittäinen henkilö. Tarina kertoo kommunikaatiosta historian Jeesuksen ja Paholaisen välillä, ei siis kahden ihmisen välisestä

¹³⁵ Åberg 2000 (a), 254-260.

¹³⁶ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 170.

¹³⁷ Fiske 1998, 116.

vuorovaikutuksesta. Jeesuksen viestinnässä on kuitenkin piirteitä, jotka ovat kuin suoraan Åbergin kriisiviestinnän mallista.

Kun Paholainen haastaa nälkäistä Jeesusta muutamaa kivet leiväksi, Jeesus ei lähde vahvistamaan kielteisiä mielikuvia, nälkää ja hyljätyn tulemistaan. Hän ei kiellä leivän tarpeellisuutta tai hauku huonoksi Paholaisen ideaa muuttaa kivet leiväksi. Hän vahvistaa myönteistä mielikuvaa suhteestaan Jumalaan ja nostaa nälän rinnalle myönteisen näkökulman: Ihminen ei elä ainoastaan leivästä, vaan jokaisesta sanasta, joka lähtee Jumalan suusta. Puuttuvan leivän lisäksi on olemassa jotain myönteistä ja merkittävää, joka kannattaa paastoavaa ja kiusausten kanssa kamppailevaa Jeesusta.

Kertomuksen lopussa Jeesus liittyy Åbergin mustamaalausmallin mukaan Paholaiseen kielteisen mielikuvan vetoamalla kirjoituksiin, joiden mukaan vain Jumalaa tulee palvella. Paholaisen yritys saada Jeesus tottelemaan ja lankeamaan houkutuksiin kääntyy häntä itseään vastaan.

Evankeliumikirjan pyhän otsikossa kirkko nostaa esiin kertomuksen lopputuloksen: Jeesusta houkuteltiin pettämään kutsumuksensa, mutta hän voitti kiusaukset. Kirkon viesti seurakuntalaiselle on, että kiusaaja ei jätä rauhaan ketään nykypäivänkään ihmistä. Samaan tapaan kuin Jeesus vetoaa kirjoituksiin, kirkko vetoaa kertomuksessa kuvattuun tapahtumaan: Kristuksen voitto kiusauksista on myös tämän ajan ihmisten apu. Näin myös kirkko käyttää myönteisen mielikuvan vahvistamista. Kirkon aiheen muotoilusta ei käy selvästi ilmi, nähdäänkö paha Paholaisen aiheuttamana eli ottaako kirkko käyttöön syntipukkimallin vai näkeekö kirkko kiusaukset myös ihmisen ongelmana. Kirkon haluaa viestillään vakuuttaa asiantilasta, ei esimerkiksi pohtia pahuuden ongelmaa tai tämän ajan kiusauksia seurakuntalaisten kanssa. Åbergin kuvaaman viestinnän onnistumisen näkökulmasta vuorovaikutusta synnyttävien elementtien puute kirkon viestistä voi olla haittatekijä sanoman perillemenolle.

Kolmantena paastonajan sunnuntaina (Oculi) kirkko haastaa ihmisen miettimään, kenen puolella hän on. Pyhän otsikko on Jeesus, Pahan vallan voittaja. Kertomukset pahojen henkien ulosajamisesta liittyvät erityisesti kolmanteen paastonajan sunnuntaihin. Aihepiiriltään tämä sunnuntai liittyy ensimmäiseen paastonajan sunnuntaihin. Tällä kertaa haastajina ovat muutamat kertomuksen tapahtuman nähneet.¹³⁸

¹³⁸ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 182.

Kolmannen paastonajan sunnuntain evankeliumi teksti on Luukkaan evankeliumista.

Jeesus ajoi mykästä miehestä pahan hengen. Kun henki oli lähtenyt, mykkä mies alkoi puhua, ja kaikki hämmästyivät. Muutamat kuitenkin sanoivat: "Belsebulin, itsensä pääpaholaisen, avulla hän pahoja henkiä karkottaa." Toiset taas halusivat panna hänet koetukselle ja vaativat häneltä merkkiä taivaasta.

Mutta Jeesus tiesi, mitä heillä oli mielessä, ja sanoi:

"Jokainen valtakunta, joka jakautuu ja taistelee itseään vastaan, tuhoutuu, ja talot sortuvat toinen toisensa päälle. Jos nyt Saatana taistelee itseään vastaan, kuinka sen valtakunta voi pysyä koossa? Tehän sanotte, että minä ajan pahoja henkiä ihmisistä Belsebulin avulla. Mutta jos minä ajan pahoja henkiä ihmisistä Belsebulin avulla, kenen avulla sitten teikäläiset niitä karkottavat? Heistä te saatte itsellenne tuomarit. Jos minä sitä vastoin ajan pahoja henkiä ihmisistä Jumalan sormella, silloinhan Jumalan valtakunta on jo tullut teidän luoksenne.

Kun väkevä mies vartioi linnaansa ase kädessä, hänen omaisuutensa on turvassa. Mutta jos toinen vielä väkevämpi hyökkää hänen kimppuunsa ja voittaa hänet, tuo väkevämpi ottaa häneltä aseet ja varusteet, joihin hän luotti, ja jakaa saamansa saaliin. Joka ei ole minun puolellani, on minua vastaan, ja joka ei yhdessä minun kanssani kokoa, se hajottaa."

("Kun saastainen henki lähtee ulos ihmisestä, se harhailee autioilla seuduilla ja etsii lepopaikkaa, mutta ei löydä. Silloin se päättää: 'Minä palaan kotiini, josta lähdin.' Kun se sitten tulee ja löytää huoneensa lakaistuna ja hyvässä järjestyksessä, se hakee seitsemän vielä pahempaa henkeä, ja ne tulevat sisään ja asettuvat sinne asumaan. Näin sen ihmisen tila on lopussa pahempi kuin alussa.")
[Luuk. 11: 14-23 (24-26)]

Evankelista kertoo selkeästi, millaiseen viestintätilanteeseen Jeesus joutui ajettuaan miehestä pahan hengen: hänet haluttiin panna koetukselle eli haastaa vastaamaan teostaan. Taustalla oli valmis mielikuva: Jeesus ajaa pahoja henkiä pääpaholaisen voimalla. Jeesus ottaa haasteen vastaan ja argumentoi. Ensin hän osoittaa väitteen mielettömyyden toteamalla, että jokainen valtakunta, joka taistelee itseään vastaan, sortuu. Eli jos hän ajaisi pahoja henkiä pääpaholaisen voimalla, hän taistelisi itseään vastaan. Jeesus ei siis lähde Åbergin kiisto-mallin mukaan kieltämään väitettä ja näin vahvistamaan olemassa olevaa negatiivista mielikuvaa. Hän vastaa siihen liittämällä sen esittäjiin kielteisiä mielikuvia. Jeesus antaa ymmärtää, että he esittävät mielettömän ajatuksen hänen voimastaan.¹³⁹

Seuraavaksi Jeesus siirtyy profiloinnin puolelle. Profilointi on kuten aiemmin on todettu pitkäjänteistä toimintaa, jonka avulla rakennetaan yhteisön kehystarina ja tavoitekuva. Profilointi on mielikuviin vaikuttamista ja tärkeää siksi, että ihmiset tekevät päätöksiä näiden mielikuvien perusteella. Jeesus käyttää edelleen ihmisiin vaikutuksen tehnyttä tekoaan, pahan hengen ajamista miehestä, lähtökohtanaan. Hän liittää siihen Jumalan voiman ja nostaa esiin jälleen kerran perusviestinsä Jumalan valtakunnasta.

¹³⁹ Åberg 2000 (a), 256.

Selventääkseen viestiään Jeesus kertoo pienen tarinan linnaansa vartioivasta miehestä. Tarinan elementit ovat kuulijoille tuttuja. Kuten Aristoteleskin opettaa, kuulijalle kannattaa kertoa tapahtumia, joissa hän voi kokea olevansa läsnä. Silloin hän voi itse oivaltaa kertojan sanoman.¹⁴⁰ Myös Jeesus esittää haasteen. Hän sanoo suoraan, että jos joku ei ole hänen puolellaan, on häntä vastaan. Saman haasteen kirkko esittää paitsi tekstivalinnallaan myös pyhän kuvauksessa seurakuntalaiselle: kenen puolella hän on?

Åberg tukeutuu yhteisöä määritellessään Ferdinand Tönniesin malliin, jonka mukaan yhteisölle on ominaista keskinäinen ymmärrys, tavat ja traditiot sekä uskonto. Muutos kohti järjestäytyneempää yhteiskuntaa edellyttää keskinäisen ymmärryksen sijaan sopimuksia, tapojen ja traditioiden sijaan lakeja ja normeja. Uskonnon kaltainen näkemys oman toiminnan oikeellisuudesta saattaa korvautua yleisellä mielipiteellä.¹⁴¹

Mitä lähemmäksi pääsiäistä tullaan, sitä vahvemmin evankeliumiteksteissä ovat törmäyskurssilla vallitseva, hyvin organisoitunut juutalainen yhteiskunta ja Jeesuksen toiminnan tuloksena syntynyt yhteisö.

Viides paastonajan sunnuntai (Judica) on kärsimyksen sunnuntai. Tästä sunnuntaista alkaa hiljaisen viikon loppuun ulottuva syvä paastonaika. Kirkon mukaan Jeesuksen aikalaiset eivät ymmärtäneet hänen olemustaan ja tehtäväänsä, mutta »kivistä, jonka rakentajat hylkäsivät», oli tuleva kivi, jolle Jumalan seurakunta rakentuu. Jeesus on uuden liiton välittäjä. Hän on kuollut kootakseen yhteen kaikki hajallaan olevat Jumalan lapset. Kirkon mukaan Jeesuksella on yhteisön kokoajan tehtävä.¹⁴² Pyhän teksti on Johanneksen evankeliumista.

Ylipapit ja fariseukset kutsuivat neuvoston koolle ja kysyivät siltä: "Mitä meidän pitäisi tehdä? Se mies tekee paljon tunnustekoja. Jos annamme hänen jatkaa näin, häneen uskovat kohta kaikki, ja silloin roomalaiset tulevat ja ottavat meiltä sekä tämän pyhän paikan että koko kansamme." Silloin yksi heistä, Kaifas, joka oli sinä vuonna ylipappina, sanoi: "Te ette ymmärrä yhtään mitään. Ettekö te käsität, että jos yksi mies kuolee kansan puolesta, se on teille parempi kuin että koko kansa joutuu tuhoon?" Tämä ei ollut hänen oma ajatuksensa, vaan sen vuoden ylipappina hän lausui ennustuksen: Jeesus oli kuoleva kansan puolesta, eikä vain sen kansan puolesta, vaan kootakseen yhteen kaikki hajallaan olevat Jumalan lapset.

Siitä päivästä lähtien neuvoston tavoitteena oli surmata Jeesus. (Joh. 11: 47–53)

Viidennen paastonajan sunnuntain teksti ei kuvaa Jeesusta viestintätilanteessa. Sen sijaan se kertoo hänen viestintänsä vastaanotosta ja

¹⁴⁰ Aristoteles 2000, 47.

¹⁴¹ Åberg 2006, 49–50.

¹⁴² Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 194.

vaikutuksesta yhteen ryhmään. Teksti kuvaa sitä, millaisia ajatuksia ja tunteita hän on valtaapitävissä herättänyt.

Jeesuksen toiminta ja puheet ovat saaneet aikaan toimintaa ylipappien ja fariseusten keskuudessa. He ovat kokoontuneet pohtimaan, mitä tehdä. He kokevat, että Jeesuksen kansansuosio on uhka israelilaisten asemalle. He päättävät toimia. Jeesuksen viesti sai aikaan paitsi asennemuutoksen myös toimintaa.

Viestinnän tehoa pohtiessaan Leif Åberg erottaa kaksi käsitettä: viestinnän vaikuttavuus ja onnistuminen. Viestintä on vaikuttanut silloin, kun se saa aikaan muutoksen vastaanottajassa. Muutos voi olla joko viestin lähettäjän tavoittelema tai jotain muuta. Åbergin mukaan viestintä on onnistunut silloin, kun sen aikaansaama muutos on viestin lähettäjän toivoma. Tehoa arvioitaessa huomioidaan vielä viestintään käytetty aika ja vaiva.¹⁴³

Jeesuksen viestintä oli viidennen paastonajan sunnuntain tekstin valossa Åbergin termin vaikuttavaa. Oliko se onnistunutta, on hankalampi kysymys. Jeesuksen perusviesti koski Jumalan valtakuntaa. Sen perillemenon näkökulmasta viestintä ei ollut onnistunutta. Ylipapit ja fariseukset eivät uskoneet perusviestiä puhumattakaan siitä, että he olisivat muuttaneet toimintaansa sen mukaan.

Toisaalta Jeesus oli itse kuvannut tulevan kuolemansa osana missiotaan. Missionsa pohjalta yhteisö rakentaa visionsa. Perusviestit nousevat näistä ja tukevat vision saavuttamista. Tästä näkökulmasta viestintä oli onnistunutta. Jeesuksen mission toteutui. Evankeliumi antaa viitteitä tulevasta muutoksesta.

Evangelistojen uskosta nousevaan näkökulmaan liittyen Johannes kertoo myös ylipappi Kaifaan ennustuksen Jeesuksen kuoleman merkityksestä paitsi israelilaisille, myös kaikille hajallaan oleville Jumalan lapsille. Tätä viestiä kirkko korostaa sekä tekstivalinnallaan että pyhän teemassa.

Viestinnän kannalta pyhän otsikon ja kuvauksen kanssa ollaan johtamisviestinnän haasteissa. Åbergin mukaan johtamisviestintä on organisatorisissa puitteissa tapahtuvaa johtamistyötä, jossa korostuvat asioiden tulkinta, toimintaan tarvittavan tiedon tuottaminen ja jakaminen, yksilöiden ja ryhmän työn suuntaus, organisointi, valvonta, motivointi ja kannustaminen sekä vuorovaikutus ja yhteisöllisyys.¹⁴⁴ Yhteisön kokoamisen ja sen toiminnan suuntaamisen haaste nousee voimakkaasti haasteeksi viidentenä paastonajan sunnuntaina. Teksti ei anna viitteitä siitä, miten seurakunta tämän tekee

¹⁴³ Åberg 2006, 134.

¹⁴⁴ Åberg 2006, 93.

jumalanpalveluksessaan. Valvonta ja organisointi ei kirkon kohdalla enää näytä johtavan yhteisöllisyyden vahvistumiseen. Sen sijaan vuorovaikutus seurakuntalaisten kanssa ja kesken on kirkon mahdollisuus rakentaa yhteisöä.

Åberg näkee muutostilanteen viestinnällisenä vastauksena Pekka Aulan väitöskirjassaan esittämän viestinnän kaksoisfunktion.¹⁴⁵ Pekka Aulan mukaan organisaatio ei voi syntyä tai toimia ilman jäsentensä välisiä viestintäsuhteita. Viestintä on järjestystä tuottava osajärjestelmä, joka ohjaa organisaatiota alkuperäisestä epäjärjestyksen tilasta kohti toimintakykyistä järjestystä eli kaoottista tasapainotilaa.¹⁴⁶ Viestintä voi siis olla tehokas instrumentti kohti suotuisaa kehitystä. Pekka Aula jakaa viestinnän sen mukaan, viekö se yhteisöä kohti järjestystä (integraiva viestintä) vai kohti kasvavaa epäjärjestystä (dissipatiivinen viestintä). Yhdessä integraiva ja dissipatiivinen viestintä muodostavat organisaation viestinnän kaksoisfunktion. Mikäli organisaatio tavoittelee järjestystä muutospaineiden kohdatessa, integraiva viestintä on tehokas työkalu. Jos hallittu epäjärjestys on tavoite esimerkiksi silloin kun halutaan uusien rakenteiden syntyvän, dissipatiivinen viestintä on hyvä keino. Integraiva viestintä on tarkkaa, reaktiivista, tarkoituksellista, kontrolloitua, yksiaänistä ja monologista. Dissipatiivinen viestintä on puolestaan vertauskuvallista, proaktiivista, spontaania, impulsiivista, moniäänistä ja dialogista.¹⁴⁷

Hiljaisen viikon maanantaina kirkossa jatketaan kärsimystien kulkemista ja seurataan Jeesusta Getsemaneen. Hiljaisen viikon jumalanpalveluksissa kirkko antaa tekstien puhua ja kuulijoiden päättää mitä ärsykeitä he ottavat käsittelyyn ja millaisia tulkintoja tekstien äärellä tekevät.

Maanantaihin kuuluvat Jeesuksen rukous Getsemanessa, hänen vangitsemisensa ja Pietarin kieltäminen (toinen ahti). Jeesuksen viestintää kuvataan hiljaisen viikon maanantain tekstissä pääasiassa opetuslasten kanssa, keskelle tapahtumaa tulevat kuitenkin Jeesuksen vangitsijat Juudaksen johdattamina.

Jeesuksen vielä puhuessa sinne tuli joukko miehiä, ja heidän oppaanaan oli Juudas, yksi kahdestatoista opetuslapsesta. Juudas tuli Jeesusta kohti antaakseen hänelle suudelman, mutta Jeesus sanoi hänelle: "Juudas, suudelmallako sinä kavallat Ihmisen Pojan?" Kun Jeesuksen seuralaiset näkivät, mitä oli tulossa, he sanoivat: "Herra, iskemmekö miekalla?" Yksi heistä iskikin ylipapin palvelijaa niin että tämän oikea korva irtosi. Mutta Jeesus sanoi: "Ei! Antakaa tämän tapahtua." Hän kosketi miehen korvaa ja paransi hänet. Sitten hän sanoi

¹⁴⁵ Åberg 2000 (b), 70-73.

¹⁴⁶ Aula 1999, 139.

¹⁴⁷ Aula 1999, 144-146.

ylipapeille, temppelivartioston päälliköille ja kansan vanhimille, jotka olivat tulleet häntä vangitsemaan: "Te olette lähteneet kuin rosvon kimppuun, miekat ja seipäät käsissä. Minä olen joka päivä ollut teidän keskellänne temppelissä, ettekä te ole kättänne kohottaneet minua vastaan. Mutta nyt on teidän hetkenne, nyt on pimeydellä valta." (Luuk. 22: 47-53)

Vastauksessaan vangitsijoilleen Jeesus valitsee ihmettelevän sävyn: "Te olette lähteneet kuin rosvon kimppuun, miekat ja seipäät käsissä. Minä olen joka päivä ollut teidän keskellänne temppelissä, ettekä te ole kättänne kohottaneet minua vastaan. Mutta nyt on teidän hetkenne, nyt on pimeydellä valta." Jeesuksen viestintä vaikuttaa integroidulta; hän määrittelee tilanteen tarkoituksellisesti ja kontrolloidusti perustellen näkemystään aiemmilla tapahtumilla.

Asia, johon yhteisön pitää reagoida, käynnistää tulkintaprosessin. Tulkinta perustuu tiettyyn tilanteeseen, tulkitsijoihin ja heikkojen signaalien sisältöön. Tulkintaa tarvitaan, jotta voidaan päättää tarvittavista toimenpiteistä ja suorittaa ne. Jeesuksella on edessään kaksi haastetta. Toinen tulee yhteisön ulkopuolelta (vangitsijat) ja toinen sisäpuolelta (palvelijan korvan irtoamisen aiheuttanut miekanisku). Aiemmalla toiminnallaan parantamalla ylipapin palvelijan korvan Jeesus on yrittänyt palauttaa yhteisön toimintaa takaisin sille tyypilliseen malliin, kohti suurempaa ennustettavuutta. Jeesuksen yhteisön toiminnallehan on ollut tunnusomaista hyvän tekeminen ja väkivallattomuus. Vangitsijoiden suhteen Jeesus toteaa tilanteen ja suostuu siihen hakematta toista ratkaisua. Toteamalla, että nyt on teidän hetkenne, hän sanoo hieman salaperäisesti sen, että tapahtuma on osa hänen missionsa toteuttamista.

Huhu on Åbergin mukaan esimerkki siitä, kuinka nopeasti yhteisön imago voi vaarantua. Imagolla Åberg tarkoittaa yhteisöön, sen tuotteisiin tai palveluihin liittyvien mielikuvien kokonaisuutta.¹⁴⁸ Huhu on yleisesti puhuttu, suusta suuhun kulkeva asia, jonka todenperäisyydestä ei ole varmuutta. Juoru eroaa huhusta siinä, että se on perätön tai tyhjänpäiväinen, tavallisesti jostakin epäedullista kertova juttu. Huhuille tyypillistä on, että niissä esitetään syytös tai väite. Tyypillisesti huhun lähteeksi esitetään jokin luotettava, arvovaltainen taho.

Huhut lähtevät liikkeelle, kun joku tuntee tarvetta kertoa oman tulkintansa tapahtumasta tai asioiden tilasta. Huhu koskee tärkeää asiaa ja faktat peittyvät jonkinlaiseen epäselvyyteen.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Åberg 2000 (b), 114.

¹⁴⁹ Åberg 2000 (b), 259-260.

Huhut Jeesuksesta ja hänen toiminnastaan johtivat hänen vangitsemiseensa. Se käy ilmi hiljaisen viikon tiistain evankeliumitekstistä, jossa kerrotaan kuinka miehet, joiden käsissä Jeesus oli, tivasivat häneltä vastauksia erilaisiin hänestä liikkuneisiin huhuihin.

Hiljaisen viikon tiistaina kuvataan Jeesus tutkittavana.¹⁵⁰ Tiistaihin liittyvät Jeesuksen tutkiminen neuvoston, Pilatuksen ja Herodeksen edessä (kolmas ahti).

Miehet, joiden käsissä Jeesus oli, pilkkasivat ja löivät häntä. He peittivät hänen silmänsä ja sanoivat: "Profetoi nyt! Kuka sinua löi?" Monella muullakin tavalla he herjasivat häntä.

Kun päivä koitti, kokoontuivat kansan vanhimmat, ylipapit ja lainopettajat neuvoston istuntoon. Jeesus tuotiin heidän eteensä, ja he sanoivat hänelle: "Jos olet Messias, niin sano se meille." Hän vastasi: "Jos sen teille sanon, te ette usko. Ja jos jotakin kysyn, te ette vastaa. Mutta tästedes Ihmisen Poika on istuva Kaikkivaltiaan oikealla puolella." Silloin he kaikki kysyivät: "Oletko sinä siis Jumalan Poika?" Jeesus vastasi heille: "Itsepä te niin sanotte." Silloin he sanoivat: "Mitä me enää todisteita tarvitsemme! Mehän olemme kuulleet sen hänen omasta suustaan."

He lähtivät sieltä kaikki yhdessä, veivät Jeesuksen Pilatuksen eteen ja rupesivat esittämään syytöksiä häntä vastaan. He sanoivat: "Me olemme todenneet, että tämä mies johtaa kansaamme harhaan. Hän kieltää maksamasta veroa keisarille ja väittää olevansa Messias, kuningas." Pilatus kysyi Jeesukselta: "Oletko sinä juutalaisten kuningas?" "Sinä sen sanoit", Jeesus vastasi. Pilatus sanoi ylipapeille ja väkijoukolle: "En voi havaita tämän miehen syyllistyneen mihinkään rikokseen." Mutta he pysyivät itsepintaisesti syytöksissään ja sanoivat: "Hän villitsee kansaa, kulkee opettamassa joka puolella Juudeaa, Galileasta tänne asti."

Tämän kuultuaan Pilatus kysyi, oliko mies galilealainen. Saatuaan tietää, että Jeesus oli Herodeksen hallintoalueelta, hän lähetti Jeesuksen Herodeksen luo, sillä tämäkin oli niinä päivinä Jerusalemissa.

Herodes ilahtui kovin nähdessään Jeesuksen, sillä hän oli jo pitkään halunnut tavata hänet. Hän oli kuullut Jeesuksesta ja toivoi, että tämä tekisi hänen nähtensä jonkin ihmeteen. Hän kyseli Jeesukselta kaikenlaista, mutta Jeesus ei vastannut hänelle mitään. Ylipapit ja lainopettajat, jotka olivat paikalla, syyttivät Jeesusta kiivaasti. Herodes ja hänen sotilaansa alkoivat nyt kohdella Jeesusta halveksuvasti. Herodes teki Jeesuksesta pilkkaa puettamalla hänet komeaan pukuun, ja sitten hän lähetti Jeesuksen takaisin Pilatuksen luo. Tuona päivänä Herodeksesta ja Pilatuksesta tuli ystävät; siihen saakka he olivat olleet vihoissa keskenään. (Luuk. 22: 63-23: 12)

Huhut voi kumota tosiasioilla ja viestinnän osapuolten kriittisellä ajattelulla. Jos yhteisön kriisi perustuu väärään tietoon, kannattaa Åbergin mukaan sen kiistämisen lisäksi tukeutua vahvistus- tai kääntömalliin. Pelkkä kiistäminen vain vahvistaa negatiivisia mielikuvia. Vahvistusmalli perustuu siihen, että vahvistetaan entisiä myönteisiä mielikuvia. Kääntömalli perustuu siihen, että negatiivinen assosiaatio käännetään positiiviseksi, kielteisen asian esittäjään liitetään negatiivisia mielikuvia tai kielteiset mielikuvat kanavoidaan syntipukkiin.

¹⁵⁰ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 215.

Kriisitilanteessa kannattaa toimia nopeasti. Hidastelu antaa vastapuolelle aikaa ja herättää epäilyjä, että jotain salattavaa on. Myös jos hyökkäys perustuu oikeaan tietoon, se kannattaa hoitaa nopeasti ja vastuullisesti. Viestinnän keinoin ei ole mahdollista häivyttää epäkohtia.¹⁵¹ Åbergin mukaan kriisiviestintätilanteessa on olennaista, millaisia ovat jo olemassa olevat mielikuvat, jotka liittyvät haastettuun yhteisöön ja hyökkääjään.¹⁵²

Jeesus ei kiistä tai myönnä huhuja, joiden perusteella hänet on vangittu. Hän ei yritä vahvistaa myönteisiä mielikuvia esimerkiksi kertomalla parantamistaan ihmisistä. Syyn tähän hän kertoo: ”Jos sanon sen teille, te ette usko.” Hän ei liitä vangitsijoihinsa tai huhujen levittäjiin kielteisiä mielikuvia tai syytä jotakuta. Sen sijaan hän liittyy kielteiseen tilanteeseensa myönteisen assosiaation toteuttamalla, että tästedes Ihmisen Poika on istuva Kaikkivaltiaan oikealla puolella.

Haastetun yhteisön ja hyökkääjän välinen viestintä voi liittyä odottamattomaan yhteisön sisäiseen tapahtumaan, esimerkiksi avainhenkilön kuolemaan tai odottamattomaan ulkoiseen hyökkäykseen, esimerkiksi väärin tietojen levittämiseen yhteisöstä tai siihen kohdistuvaan kritiikkiin.¹⁵³

Åbergin merkityksessä Jeesuksen kuolinhetken teksti kuvaa toisaalta ulkoista hyökkäystä, joskaan ei odottamatonta. Jeesus oli useaan kertaan ennustanut pitkäperjantain tapahtumat. Jeesuksen kuolema merkitsi myös kriisiviestintätilanteen alkua hänen seuraajilleen. Pääjumalanpalveluksen teksti ei kerro ainakaan selvästi Jeesuksen omasta kriisistä, sen sijaan kaksi kuolinhetken tekstiä kuvaa sitä. Tämän tutkimuksen aineisto on rajattu historian Jeesuksen elämään. Hänen viimeinen viestintätilanteensa on ristillä.

Pitkäperjantai on historian Jeesuksen viimeinen päivä. Sen kuvaus sisältää pääasiassa henkilökohtaista viestintää, joten sitä on tarkasteltu luvussa kolme. Hallitusmiehet haastoivat kuitenkin Jeesuksen vielä ristinpuussa. Myös tässä tilanteessa Jeesukseen kohdistunut pilkka perustuu hänestä liikkuneisiin huhuihin.

Kansa seisoj katselemissa. Hallitusmiehiäkin oli siellä ivailemassa Jeesusta. He sanoivat: »Muita hän kyllä on auttanut - auttakoon nyt itseään, jos hän kerran on Messias, Jumalan valittu.» Myös sotilaat pilkkasivat häntä. He tulivat hänen luokseen, tarjosivat hänelle hapanniiniä ja sanoivat: »Jos olet juutalaisten kuningas, niin pelasta itsesi.» Jeesuksen pään yläpuolella oli myös kirjoitus: »Tämä on juutalaisten kuningas.» (Luuk. 23: 35-38)

¹⁵¹ Åberg 2000 (b), 263-265.

¹⁵² Åberg 2000 (a), 254.

¹⁵³ Åberg 2000 (a), 254.

Jeesuksen kärsiessä ristillä kuvaus hallitusmiesten ja sotilaiden pilkasta tuntuu alleviivaavan tilanteen traagisuutta. Voisi kuvitella, että kuolemantuska mykistäisi katselijat, mutta kirkko vie kutsunsa seurata Jeesusta kärsimystiellä viimeiseen pisteeseen saakka. Jeesus on ristillä riippuessaan altavastaaajana kun hallitusmiehet ja sotilaat vaativat häntä pilkaten tilille asioista, joita hän on toimintansa aikana sanonut. Vähän samaan tapaan kuin Saatana erämaassa he vetoavat siihen, että Jeesus on Jumalan valittu ja Jumalan on mahdollista pelastaa hänet ristiltä. Luukas ei kerro, että Jeesus olisi vastannut haastajilleen.

Myös toinen Jeesuksen kanssa ristiinnaulituista liittyy hallitusmiesten ja sotilaiden joukkoon. Hän ehdottaa Jeesukselle, että tämä pelastaisi itsensä ja kaksi muuta ristiinnaulittavaa. Jeesus ei vastaa hänenkään haasteeseen. Kirkon viestintä pitkäperjantain jumalanpalveluksissa on vahvojen tekstien varassa. Niiden äärellä seurakuntalaiset voivat omista tilanteistaan käsin pysähtyä pohtimaan kärsimyksen ongelmaa.

4.2. Sisäinen viestintä kriisissä

Leif Åbergin mukaan yhteisön toiminta on jatkuvaa tasapainoilua. Välillä asiat tuntuvat olevan hallinnassa, välillä mennään kohti kaaosta ja epäjärjestyttä. Epävarmuuden lisääntyminen, konfliktit ja kaoottiset tilanteet ovat osa yhteisöjen elämää. Kaaostilanteissa informaatio vähentää epätietoisuutta ja lisää järjestelmän rakenteisuutta eli auttaa yhteisöä pysymään koossa. Sekä visiotyö että vision viestiminen vievät kohti yhteisön tavoitteita. Visiotyön lisäksi yhdessä pohditut ja sisäistetyt arvot suuntaavat toimintaa pois kaaoksesta.¹⁵⁴

Laskiaissunnuntain (Esto mihi) otsikko on Jumalan rakkauden uhritie. Sunnuntain suomenkielinen nimi tulee paastoon laskeutumisesta. Pyhän kuvauksessa kirkko kertoo, että Jeesuksen julkinen toiminta saavuttaa käännekohtansa ja matka kohti kärsimystä ja kuolemaa alkaa. Kirkon mukaan juuri tällä tiellä Ihmisen Poika kirkastetaan. Jumalallinen rakkaus voittaa antaessaan itsensä alttiiksi kuolemaan asti. Yhteisön puolesta käsikirjassa todetaan, että se tarvitsee silmien avautumista, jotta se näkee Jeesuksen kärsimyksen puolestaan. Kirkko myös tulkitsee Jeesusta todetessaan, että Vapahtaja kysyy seurakunnalta itsensä alttiiksi antamista hänen seuraamisessaan.

¹⁵⁴ Åberg 2006, 123-125.

Laskiaisena valmistaudutaan yksinkertaisten elämäntapojen ja itsekieltäytyksen aikaan.¹⁵⁵

Kirkko kertoo pyhän kuvauksessa, että yhteisön elämä on käännekohtassa; epävarmuutta, kaaosta ja konflikteja on tulossa. Se nostaa myös esiin yhteisiä arvoja ja uskoa Jumalan rakkauteen.

Laskiaisen tekstin alkuosa on viestintää opetuslapsille, loppuosa yksityistä viestintää sokean miehen kanssa.

Jeesus kutsui kaksitoista opetuslastaan luokseen ja sanoi heille: "Me menemme nyt Jerusalemiin. Siellä käy toteen kaikki se, mitä profeetat ovat Ihmisen Pojasta kirjoittaneet. Hänet annetaan pakanoiden käsiin, häntä pilkataan ja häpäistään ja hänen päälleen syljetään, ja he ruoskivat häntä ja tappavat hänet. Mutta kolmantena päivänä hän nousee kuolleista." Opetuslapset eivät ymmärtäneet Jeesuksen sanoista mitään. Asia pysyi heiltä salassa, eivätkä he käsittäneet, mitä Jeesus tarkoitti. (Luuk. 18: 31-34)

Tekstissä Jeesus ennakoi julkisen toimintansa käännekohtaa. Vaellus Jerusalemiin, kohti kärsimystä ja kuolemaa, alkaa. Epävarmuutta kohti mentäessä Jeesus valmistaa yhteisöään kaaoksen kohtaamiseen ja kestämiseen: hän kertoo tulevasta ja auttaa näin yhteisöä pysymään koossa. Hän suuntaa ajatukset visioon, ylösnousemukseen. Leif Åbergin mukaan viesti on lähettäjän kannalta informatiivinen silloin kun se välittää lähettäjän aikoman ajatuksen niin, että vastaanottajalle muodostuva mielikuva vastaa mahdollisimman hyvin lähettäjän ajatusta. Evankelista kertoo kuitenkin, että Jeesuksen viestintäyritys epäonnistui. Opetuslapset eivät ymmärtäneet, mitä hän tarkoitti.

Åbergin mukaan ymmärrettävyys on tehokkaan viestinnän lähtökohta. Kielen tasolla ymmärrettävyyttä lisäävät lyhyiden, tuttujen ja kotoperäisten sanojen käyttäminen sekä lyhyet ja rakenteeltaan yksinkertaiset lauseet. Koska Jeesuksen puheita ei ole säilynyt autenttisina ja tilanteen kuvaus on melko niukka, ei ole mahdollista tutkia tarkemmin, mikä viestintä tilanteessa meni pieleen. Oliko syy Jeesuksen käyttämässä kielessä vai löytyisikö se jostakin muualta, esimerkiksi viestintätilanteen häiriötekijöistä.

Sekä kirkon laskiaissunnuntaille antama otsikko että sen valitsema teksti toimivat kuten Åberg opettaa: ne valmistavat yhteisöä tuleviin tapahtumiin. Kirkko kertoo seurakuntalaisille, että kirkkovuoden kierrossa muutos on tulossa ja edessä on järkyttävä tapahtumien sarja. Samalla se tulkitsee tulevat tapahtumat Jumalan rakkaudeksi ja sen vaatimaksi uhritieksi ja tulkitsee jopa Jeesuksen

¹⁵⁵ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 157.

odotukset. Vaikka kirkko kertookin Jeesuksen odottavan seuraajiltaan itsensä alttiiksi antamista, teksti ei kerro hänen niin sanoneen.

Vastaanottajan kannalta sanoman informatiivisuus on Åbergin mukaan monipiipuinen asia. Toisaalta sanoma on informatiivinen silloin, kun se vähentää epätietoisuutta. Vastaanottaja tajuaa, että noinkin asia onkin. Toisaalta jokin viestissä voi aktivoida vastaanottajassa assosiaatioketjun, jonka tuloksen on arvokas, uusi oivallus. Sanoma antaa ajattelun ja uuden luomisen rakennuspuita. Näin ollen hyvä viestintä ei saa pelkästään aikaan toimintaa vaan myös ajattelua kuulijan päässä.¹⁵⁶

Luovuuteen johtava viestintä on palkitsevaa vastaanottajalle. Jotta kuulija saisi suurimman mahdollisen ilon ja hyödyn – Aristoteleen sanoin oikean nautinnon – tarinasta, kertojan täytyy houkutella esiin kuulijan mielenkiinto ja tunneaktiivisuus sekä pidettävä niitä yllä kertomuksen loppuun saakka. Tarvitaan juoni, joka sommitellaan draamalliseksi kokonaisuudeksi. Aristoteleen mukaan kertomus rakentuu yhden, kokonaisen ja loppuun suoritettun toiminnan ympärille, jolla on alku, keskikohta ja loppu.¹⁵⁷ Kuulijalle on tarjottava mahdollisuus samaistua kertomukseen. Käsikirjoittaja Veli-Pekka Hännisen mukaan yksi hyvä tapa kertoa väärin on paljastaa tarinan loppu, tulkinta se ja näin riistää kuulijalta oivaltamisen ilo. Oikea nautinto syntyy siitä, että ihminen osallistuu syvällisesti ja kokonaisesti tunteellaan ja älyllään tarinaan.¹⁵⁸

Paljastamalla tulevan paastonajan kertomuksen lopputulkinnan, kirkko vie kuulijalta oikean nautinnon ja oivaltamisen ilon. Toki kirkkokansa tuntee tarinan, mutta erilaisissa elämäntilanteissa seurakuntalainen voisi löytää siitä itselleen sopivan tai tarpeellisen tulkinnan ellei kirkko tarjoaisi valmiiksi ”ainoaa oikeaa”. Näyttää siltä, että kirkko ei ole valmis yhteisönä pohdintaan siitä, miten kertomus pitäisi tulkita. Se ei myöskään anna seurakuntalaisille tulkintamahdollisuutta. Kirkko kertoo, mitä seurakunta tarvitsee: silmien avautumista, jotta nähdään, miten Jeesus kärsii ihmisten ja koko maailman puolesta. Jumalallinen rakkaus voittaa antaessaan itsensä alttiiksi kuolemaan asti. Vapahtaja kysyy myös meiltä itsemme alttiiksi antamista Jeesuksen seuraamisessa.¹⁵⁹ Millaisia uusia näkökulmia ja tulkintoja avautuisikaan, jos jokainen tekstin kuulija saisi tilaa yhdistää sen viesti omiin kokemuksiin ja tietoihin!

¹⁵⁶ Åberg 2006, 87-89.

¹⁵⁷ Aristoteles 2007, 63.

¹⁵⁸ Hänninen 2007, 75-77.

¹⁵⁹ evl.fi/uskoa ja tietoa/kirkkovuosi/pääsiäisjakso (Viitattu 7.11.2007)

Gahmbergin ja Åbergin muutosmalli hahmottaa organisaatiota järjestyksen ja kaaoksen vaiheissa. Se erottaa neljä vaihetta. Hyvän järjestyksen tilassa yhteisö on dynaamisessa tasapainotilassa. Sen sisäiset prosessit vastaavat ympäristön vaatimuksia. Kun yhteisö suistuu pahan järjestyksen tilaan, sille on ominaista näköalattomuus, jäsenten itsekkyyys ja oman aseman varmistelu sekä ahdistava tunnelma. Pahan järjestyksen tilasta on mahdollista päästä hyvään järjestykseen kaaoksen kautta. Pahan kaaoksen tila on epäjärjestystä, jossa kukaan ei tiedä, mitä muut tekevät. Yhteisön toiminta on tempoilevaa ja ennakoimatonta. Pahaan järjestykseen verrattuna pahan kaaoksen tunnistaa paniikinomaisesta käyttäytymisestä. Pahasta kaaoksesta voi yhteisön auttaa hyvän kaaoksen puolelle henkilö, jolla on visio eli näkemys tulevaisuudesta. Hyvälle kaaokselle on tunnusomaista synergia, yhteisöllä olemassa olevien voimavarojen käyttöönotto. Hyvästä kaaoksesta hyvään järjestykseen päästää visiotyön kautta eli yhteisö pohtii yhdessä tulevaisuuttaan, tehtäviään ja sitoutuu yhdessä sovittuun.¹⁶⁰

Palmusunnuntai aloittaa hiljaisen viikon, jonka aikana kirkko seuraa Jeesuksen tietä kohti ristinkuolemaa. Palmusunnuntaina alkaa kunnian kuninkaan alennustie. Evankeliumitekstin alkuosa kuvaa Jeesukselle hurraavaa väkijoukkoa ja sitä on käsitelty Jeesuksen julkisen viestinnän yhteydessä.¹⁶¹ Tekstin loppuosa, vertaus vehnänjyvistä, on yksityistä viestintää.

Opetuslapset eivät vielä tuolloin ymmärtäneet tätä, mutta kun Jeesus oli kirkastettu, he muistivat, että hänestä oli näin kirjoitettu ja että hänelle myös oli tapahtunut niin.

Ne, jotka olivat olleet Jeesuksen mukana, kertoivat, miten hän kutsui Lasaruksen haudasta ja herätti hänet kuolleista. Tämän vuoksi, kuultuaan millaisen tunnusteen Jeesus oli tehnyt, ihmiset lähtivät joukolla häntä vastaan. Fariseukset puhuivat keskenään: "Näettekö? Mikään ei auta. Koko maailma juoksee hänen perässään."

Niiden joukossa, jotka olivat tulleet juhille rukoilemaan Jumalaa, oli myös muutamia kreikkalaisia. Nämä tulivat Filippuksen luo - sen, joka oli Galilean Betsaidasta - ja sanoivat: "Me haluaisimme tavata Jeesuksen." Filippus meni puhumaan asiasta Andreakselle, ja sitten he molemmat menivät Jeesuksen puheille.

Jeesus sanoi heille:

"Hetki on tullut: Ihmisen Poika kirkastetaan. Totisesti, totisesti: jos vehnänjyvä ei putoa maahan ja kuole, se jää vain yhdeksi jyväksi, mutta jos se kuolee, se tuottaa runsaan sadon." (Joh. 12: 16-24)

Palmusunnuntain teksti kuvaa pahaan kaaokseen suistumassa olevaa yhteisöä. Kaikki näyttää vielä päällisin puolin hyvältä järjestykseltä: yhteisön johtaja ratsastaa juhla kaupunkiin kansan hurratessa. Hän kuitenkin tietää, että

¹⁶⁰ Åberg 2000 (b), 65-67.

¹⁶¹ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 200.

tulossa on vaikeuksia. Niinpä hän kertoo Filippukselle ja Andreaalle myönteisen vision: Ihmisen Poika kirkastetaan. Vehnänjyvä-vertauksen avulla hän kuvaa, millainen tie kohti hyvää järjestystä tulee olemaan.

Pohtiessaan yhteisöjen vaiheita hyvän ja pahan järjestyksen ja kaaoksen tiloissa Åberg ammentaa muutosmallien lisäksi itämaisestä viisaudesta ja japanilaisesta Kaizen-ajattelusta. Kaizen tarkoittaa pyrkimystä kohti yhä suurempaa täydellisyyttä. Tie sinne ei kulje suoraan, vaan erehdysten ja oppimisen kautta. Vanhan itämaisen viisauden sanoin: Ennen kuin tiedät, mitä todellinen onnellisuus on, sinun on koettava syvää surua. Kaaoksen ja muutoksen aikoina prosessit kulkevat kyseenalaistamisen vakuuttamisen kautta kohti uutta. Yhteisön kehitys ei ole siis kulkua hyvän ja huonon tilanteen välillä, poikkeamista tietyistä tilanteista ja palaamista sinne. Se on sykäyksittäin etenevää matkantekoa tasapainopisteestä kaaoksen kautta uuteen tasapainopisteeseen, ei lähtötilanteeseen.¹⁶²

Kun Jeesus kuvaa vehnänjyvän kuoleman ja sen myötä syntyvän uuden sadon, hän ei kuvaa vehnänjyvän paluuta ennalleen, vaan tasapainon löytymisen uudesta tilanteesta.

Työyhteisö ei voi Åbergin mukaan olla loputtomasti tietyssä tilassa. Ennen pitkää tulee asia, johon pitää reagoida. Åberg kutsuu tällaista asiaa kantaaotettavaksi. Se voi olla yhteisön itsensä esiin nostama esimerkiksi luotauksen kautta löytynyt. Tällöin yhteisö toimii ennakoivasti, proaktiivisesti. Kantaaotettava voi syntyä myös yhteisön virheiden myötä ja silloin yhteisö joutuu toimimaan reaktiivisesti. Kantaaotettava voi olla pakotettu eli se nousee ympäristöstä yhteisön oman toiminnan seurauksena. Silloinkin yhteisö joutuu reagoimaan.¹⁶³

Jeesuksen yhteisö oli ajautumassa kohti pakotettua kantaaotettavaa, se oli puheillaan ja toiminnallaan aiheuttanut ärtymystä erityisesti toimintaympäristönsä valtaapitävissä. Evankelista kertoo pienellä kuvauksella Jeesuksen puheillaan ja toiminnallaan aiheuttamista reaktioista. Hänen maineensa ihmeiden tekijänä on kiirinyt ja herättänyt ihmisten mielenkiinnon. Tämä puolestaan aiheuttaa ärtymystä fariseusten piirissä. Vielä tässä tekstissä ei ole suoran konfliktin aika Jeesuksen ja fariseusten välillä, mutta jo nyt tämä hiljaisen viikon tekstien yksi elementti tulee mukaan.

¹⁶² Rowley & Roevens 1999, 148.

¹⁶³ Åberg 2000 (b), 68-70.

Hiljaisen viikon maanantain otsikko on Jeesus Getsemanessa ja sen sisältöön kuuluvat Jeesuksen rukous Getsemanessa, hänen vangitsemisensa ja Pietarin kieltäminen (toinen ahti).¹⁶⁴

Jeesus lähti kaupungista ja meni tapansa mukaan Öljymäelle. Opetuslapset seurasivat häntä. Tultuaan sinne Jeesus sanoi heille: "Rukoilkaa, ettette joutuisi kiusaukseen." Itse hän meni vähän edemmäs, kivenheiton päähän, polvistui ja rukoili: "Isä, jos tahdot, niin ota tämä malja minulta pois. Mutta älköön toteutuko minun tahtoni, vaan sinun." Silloin taivaasta ilmestyi hänelle enkeli, joka vahvisti häntä. Suuressa tuskassaan Jeesus rukoili yhä kiihkeämmin, niin että hänen hikensä vuoti maahan veripisaroiden tavoin. Kun hän sitten nousi rukoilemasta ja tuli opetuslasten luo, hän tapasi heidät nukkumasta murheen uuvuttamina. "Mitä? Nukutteko te?" hän sanoi. "Nouskaa ja rukoilkaa, ettette joutuisi kiusaukseen."

Jeesuksen vielä puhuessa sinne tuli joukko miehiä, ja heidän oppaanaan oli Juudas, yksi kahdestatoista opetuslapsesta. Juudas tuli Jeesusta kohti antaakseen hänelle suudelman, mutta Jeesus sanoi hänelle: "Juudas, suudelmallako sinä kavallat Ihmisen Pojan?" Kun Jeesuksen seuralaiset näkivät, mitä oli tulossa, he sanoivat: "Herra, iskemmekö miekalla?" Yksi heistä iskikin ylipapin palvelijaa niin että tämän oikea korva irtosi. Mutta Jeesus sanoi: "Ei! Antakaa tämän tapahtua." Hän kosketti miehen korvaa ja paransi hänet. Sitten hän sanoi ylipapeille, temppelivartioston päälliköille ja kansan vanhimmille, jotka olivat tulleet häntä vangitsemaan: "Te olette lähteneet kuin rosvon kimppuun, miekat ja seipäät käsissä. Minä olen joka päivä ollut teidän keskellänne temppelissä, ettekä te ole kättänne kohottaneet minua vastaan. Mutta nyt on teidän hetkenne, nyt on pimeydellä valta."

He vangitsivat Jeesuksen ja veivät hänet mukanaan ylipapin taloon. Pietari seurasi häntä jonkin matkan päässä. Keskelle pihaa sytytettiin nuotio, ja kun väki asettui sen ympärille, Pietari istuutui muiden joukkoon. Muuan palvelustyttö näki hänet istumassa tulen ääressä, katsoi häntä pitkään ja sanoi: "Tuokin oli sen miehen seurassa." Pietari kielsi: "Minäkö? Enhän edes tunne häntä." Vähän ajan kuluttua sanoi eräs mies hänet nähdessään: "Sinäkin olet sitä joukkoa." Mutta Pietari vastasi: "Erehdyt, en ole." Tunnin kuluttua vielä toinen mies väitti: "Kyllä tuokin varmasti oli sen miehen kanssa, onhan hän galilealainenkin." Mutta Pietari sanoi: "En käsitä, mistä puhut." Siinä samassa, hänen vielä puhuessaan, kukko lauloi. Herra kääntyi ja katsoi Pietariin, ja Pietari muisti, mitä Herra oli hänelle sanonut: "Ennen kuin kukko tänään laulaa, sinä kolmesti kiellät minut." Hän meni ulos ja itki katkerasti. (Luuk. 22: 39-62)

Hiljaisenviikon maanantain ahti sisältää kuusi viestinnällistä tilannetta.

Ensimmäinen viestintätilanne on Jeesuksen rukous. Siinä tilanteessa hän näkee tulossa olevan lähes kestäättömän tilanteen, haluaa väistää sen ja samalla tietää, että se on hänen missionsa, pyhä tehtävänsä. Evankelista kertoo enkelin vahvistaneen häntä. On todella uskallettua tuoda tällaiseen uskon näkökulmasta kerrottuun tapahtumaan pari vuosituhatta nuorempi viestintäteoreettinen näkökulma. Jos sen kuitenkin tuo, Åbergin mukaan kysymys voisi olla vahvistusmallista. Yhteisö vahvistaa jo olemassa olevaa myönteistä mielikuvaa.¹⁶⁵ Jeesus sitoutuu tässä missioonsa ja enkeli vahvistaa häntä siinä.

¹⁶⁴ Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja 2003, 209.

¹⁶⁵ Åberg 2000 (b), 263.

Gahmbergin ja Åbergin muutosmallin termejä käyttäen yhteisö on pahan järjestyksen tilassa. Tilanne on ahdistava, yhteisössä vallitsee näköalattomuus ja ulosmittaushenki. Tekstin toisessa viestintätilanteessa yhteisön johtaja Jeesus pyytää opetuslapsiaan rukoilemaan kanssaan syvän kriisin hetkellä, mutta he nukahtavat. Kolmannessa viestintätilanteessa yksi yhteisön jäsen kavaltaa Jeesuksen suudelmalla. Jeesus sanoittaa tilanteen kysymällä Juudakselta suoraan, aikoiko hän kavaltaa Ihmisen Pojan suudelmalla. Jeesus jää yksin. Yhteisöllä ei ole yhteistä toimintamallia. Tilanne ajautuu kaaokseksi kun muu yhteisö asettuu johtajansa taakse ja joku sivaltaa palvelijalta korvan irti. Neljännessä viestintätilanteessa Jeesus yrittää nostaa yhteisön vanhan, heidän arvoihinsa pohjautuvan toimintakulttuurin esiin parantamalla palvelijan. Teko on viesti.

Viides toisen ahtitekstin viesti on haastetun Jeesuksen vastaus vangitsijoilleen ja sitä on käsitelty kriiseihin liittyvän julkisen viestinnän yhteydessä.

Kuudennessa viestintätilanteessa päähenkilö on Pietari. Åberg on, kuten aiemmin on todettu, kuvannut kolme kriisiviestinnän toimintamallia: kiisto-, vahvistus- ja kääntömalli. Åberg toteaa, että kiistomalli on huono, koska siinä työyhteisö vahvistaa negatiivista assosiaatiota.¹⁶⁶ Kuitenkin Pietari käyttää kiistomallia. Hän kieltää yhteytensä Jeesukseen, vieläpä kolme kertaa. Melkoinen viestinnällinen epäonnistuminen, jonka Pietari itsekin Raamatun kertomuksen mukaan huomaa aamun koittaessa ja kukon laulaessa.

Syvän paastonajan jumalanpalvelukset johdattavat seurakunnan suurten muutosten keskelle. Kirkko kutsuu jumalanpalvelukseen osallistuvat toisaalta seuraamaan tapahtumia kahden vuosituhannen takaa, toisaalta pohtimaan pahan, kärsimyksen ja elämän kaoottisuuden kysymyksiä. Jumalanpalveluksiin valitut tekstit sisältävät näkökulmia, jotka antavat välineitä kohdata haasteita ja toisaalta luovat uskoa uuteen tasapainoon. Jumalanpalvelusten otsikot ovat viestinnän kannalta selvästi niukempia, hiljaisella viikolla vain ydintapahtuman toteavia, evankeliumitekstit sen sijaa käsittelevät vaikeita elämänskysymyksiä laajasti ja konkreettisten tilanteiden kautta tilaa mielikuville ja tulkinnoille tarjoten.

¹⁶⁶ Åberg 2000 (b), 262-263.

5. Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tehtävänä on arvioida kirkon viestintää pääsiäiseen valmistavissa jumalanpalveluksissa otsikoissa, päivän kuvauksissa ja evankeliumiteksteissä. Tutkimuksen viestinnällisenä taustana ovat Leif Åbergin näkemykset ja mallit työyhteisön viestinnästä. Vaikka kirkko yhteisönä on paljon muuta ja jumalanpalveluksessa erityisesti muuta kuin työyhteisö, Åbergin ajattelu antaa runsaasti aineksia pohtia jumalanpalveluksen viestintää.

Tämän tutkimuksen aineistossa nousevat esiin Åbergin tulosviestinnän mallin mukaiset viestinnän tehtävät ja viestinnän vaikuttavuuteen liittyvät tekijät, erityisesti ymmärrettävyys ja vuorovaikutteisuus. Nämä hyvän viestinnän elementit toteutuvat evankelistojen kuvausten mukaan Jeesuksen ja hänen opetuslastensa viimeisellä yhteisellä aterialla.

Åbergin tulosviestinnän mallissa **perustoimintojen tuki** on viestinnän tärkein tehtävä. Se on viestintää, jonka avulla asiat saadaan sujumaan. Nykyisen jumalanpalvelusjärjestyksen käyttöönotto herätti aikanaan runsaasti kysymyksiä siitä, osaavatko seurakuntalaiset toimia messussa toimia oikein. Kiirastorstaina Jeesus kehotti opetuslapsia valmistelevaan iltaa ja antoi selkeät ohjeet tehtävistä. Jumalanpalveluksessa tätä tehtävää palvelee koko evankeliumikirja. Siinä on kuvattu jumalanpalveluksen kulku. Tämän tutkimuksen aiheistona olevat jumalanpalveluksen otsikko ja päivän kuvaus antavat mahdollisuuden tarvittaessa kertoa jumalanpalveluksen kulusta, vaikkakin otsikko ja päivän kuvaus ovat lähinnä materiaalia liturgille. Tätä mahdollisuutta kirkko käyttää tämän tutkimuksen aineistoon kuuluneista pyhistä ainoastaan palmusunnuntaina. Palmusunnuntain kuvauksessa seurakuntaa rohkaistaan viestimään kaikille aisteille, kutsumaan seurakuntalaisia mukaan kertomukseen, ottamaan mukaan toiminnallisia elementtejä jumalanpalveluksen toteutukseen. Jumalanpalveluksen toimittajia ohjeistetaan myös kertomaan seurakunnalle, miten jumalanpalveluksessa toimitaan ja millaisia merkityksiä toiminnalla on.

Samantyyppisesti kuin palmusunnuntaina, vaikkakaan ei yhtä yksityiskohtaisin ohjein, evankeliumikirja antaa toimintamalleja hiljaisen viikon jumalanpalveluksille. Kullekin päivälle ei ole omaa kuvausta, vain päivän ydintapahtuman sanoittava otsikko. Viikon yleiskuvauksessa on kutsu seurata Jeesusta hänen kärsimystielleen. Kuvauksessa on viittaus toimintamalliin: tapahtumiin osallistumiseen.

Toinen Åbergin tulosviestinnän mallin ulottuvuus on **informointi**. Yhteisö tarvitsee tiedon siitä, mitä sille tapahtuu juuri nyt ja tulee tapahtumaan.

Kiirastorstai-iltana Jeesus kertoi oppilailleen mitä juuri nyt tapahtuu; hän kertoi pöydässä istuvasta kavaltaajastaan ja siitä, että tämä on heidän viimeinen yhteinen ateria. Hän keskusteli oppilaidensa kanssa siitä, mitä tulee tapahtumaan.

Kaaostilanteissa informaatio vähentää epätietoisuutta ja lisää järjestelmän rakenteisuutta eli auttaa yhteisöä pysymään koossa. Laskiaissunnuntaina, paastonajan alkaessa kirkko kertoo pyhän kuvauksessa, että yhteisön elämä on käännekohdassa; epävarmuutta, kaaosta ja konflikteja on tulossa. Se nostaa myös esiin yhteisiä arvoja ja uskoa Jumalan rakkauteen. Kirkon laskiaissunnuntaille valitsema otsikko, kuvaus ja evankeliumiteksti toimivat kuten Åberg opettaa: ne valmistavat yhteisöä tuleviin tapahtumiin.

Syvän paastonajan jumalanpalvelukset johdattavat seurakunnan suurten muutosten keskelle. Kirkko kutsuu jumalanpalvelukseen osallistuvat toisaalta seuraamaan tapahtumia kahden vuosituhannen takaa, toisaalta pohtimaan pahan, kärsimyksen ja elämän kaoottisuuden haastetta. Jumalanpalveluksiin valitut tekstit sisältävät näkökulmia, jotka antavat välineitä kohdata haasteita ja toisaalta uskoa uuteen tasapainoon. Jumalanpalvelusten otsikot ovat viestinnän kannalta selvästi niukempia, hiljaisella viikolla vain ydintapahtuman toteavia, evankeliumitekstit sen sijaa käsittelevät vaikeita elämänkysymyksiä laajasti ja konkreettisten tilanteiden kautta tilaa mielikuville ja tulkinnoille tarjoten.

Joinakin pyhinä kirkko menee informoinnissaan pitkälle ja kertoo tapahtumien lopputuloksen. Esimerkiksi laskiaissunnuntaina, vasta paastonaikaan valmistauduttaessa kirkko kertoo jo tulkinnan pääsiäisen merkityksestä. Näin se vie seurakuntalaisilta mahdollisuuden omaan tulkintaan.

Kolmas tulosviestinnän mallin elementti on **kiinnittäminen**. Jeesus kertoi kiirastorstai-iltana sekä sanoin että toiminnallaan yhteisön arvoista, pelisäännöistä ja toiminnasta pesemällä opetuslasten jalat sekä jakamalla leivän ja viinin. Näin hän antoi mallin ja merkityspohjan myös yhteisön toiminnalle jatkossa.

Yhteisö tarvitsee me-henkeä. Me-hengen luomisessa henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen perustuvalla sisäisellä viestinnällä on tärkeä rooli. Kiirastorstai-ilta yläsalissa ja jokainen seurakunnan jumalanpalvelus tavoittelee tätä.

Kiinnittäminen on kirkon tapauksessa vuosituhansien perspektiivissä onnistunut. Kolmannes maailman ihmisistä on kristittyjä ja kirkko on onnistunut

luomaan maailmanlaajat symbolit ja niille merkityksen, joka oppitasolla voi hieman vaihdella tunnustuskunnittain, mutta jotka kantavat kirkon keskeistä sanomaa. Kristittyjen yhteisö kautta maailman hyväksyy ehtoollisenvieton koodin ja siihen liittyvät merkit, leivän ja viinin. Se uskoo yhteisellä sopimuksella merkkien viittaavan Jeesuksen ruumiiseen ja vereen. Åbergin mukaan yrityskulttuurin käyttö kiinnittämisessä on erityisen voimakas työkalu. Yrityskulttuuri voi liittää nyt toimivat yhteisön aiempiin toimijoihin. Ehtoollisen viettäminen on maailman kristillisen kirkon tärkein tunnusmerkki, kiinnittämisen keino ja silta siihen yhteisöön, missä kristinusko syntyi.

Palmusunnuntaina otsikko, kuvaus ja evankeliumi ovat myös esimerkki kiinnittämisen kannalta viestinnällisesti onnistuneesta ratkaisusta. Kaikki elementit viestivät samaan suuntaan ja seurakunta pääsee osallistumaan kuten evankeliumitekstissä kuvatut ihmiset. Kirkko kutsuu seurakunnan keskelle tapahtumia. Seurakunta on mukana symbolis-rituaalisessa toiminnassa. Se osallistuu pyhän tekstin tarinaan. Jumalanpalvelus tarjoaa kokemuksen yhteisöön kuulumisesta.

Neljäs Åbergin tulosviestinnän mallin elementti on **profilointi**. Se on yhteisökuvan pitkäjänteistä rakentamista ja sisältää yhteisön perusviestit. Jeesus valmisti kiirastorstaina oppilaitaan aikaan, jolloin hän ei ole heidän keskellään toistamalla perusviestit, liittämällä ne toimintaan (ehtoollisen vietto) ja kuvaamalla tulevaa kohtaamisesta Jumalan valtakunnassa, yhteisellä aterialla jälleen.

Kirkko on muun muassa Meidän kirkko –strategiassaan ilmaissut huolensa jäsenkehityksestään. Kirkon viestintästrategian yksi tavoite on saada kirkon yhteisöilme tunnistettavammaksi. Leif Åbergin sanoin kirkon tavoitteena on selkeämmän tavoitekuvan rakentaminen eli profilointi.

Tutkimusaineistoon kuuluvien pyhien otsikoiden ja pyhän kuvausten ja evankeliumitekstien kertomien visioiden välillä näyttää olevan ristiriitoja. Åbergin mukaan visio edellyttää toivotun tulevaisuuden maalaamisesta kirkkain värein lavealla pensselillä. Esimerkiksi tuhkakeskiviikon otsikosta ja kuvauksesta puuttuu molemmissa päivän evankeliumitekstissä oleva visio, kuva tulevasta; Jumalan valtakunnasta joko sydämen tai aarteen paikkana tai yhteisenä ruokapöytänä. Viestinnällisesti evankelistat ovat konkreettisia, mielikuvien ja lavein pensselein asiaansa viestiviä. Kirkko ei maalaa lavein pensselinvedoin ja kirkkain värein tulevaisuutta, vaan kääntää näkökulman kuulijaan ja ihmisen

syllisyyteen Jeesuksen kärsimyksestä. Viestinnän vaikuttavuuden näkökulmasta rinnakkaistoisto eli samansuuntaiset viestit kahdesta suunnasta toimisi tehokkaammin sanoman perille viemiseksi.

Yksi viestinnän onnistumiseen vaikuttava tekijä on **ymmärrettävyys**. Kiirastorstai-iltana Jeesus piirtää oppilailleen kuvan tulevasta. Hän kertoo, että he tulevat istumaan yhdessä aterialla Jumalan valtakunnassa. Hän puhuu inhimillisesti käsittämättömästä, mutta käyttää kuvaa, jonka jokainen kuuliija ymmärtää. Lähettäjän vastuulla on sanoman esittäminen siten, että kuuliija sen ymmärtää. Kirkko käyttää monissa pyhän otsikoissa ja kuvauksissa Raamatun kieltä ja evankeliumien tapahtumien aikaan sijoittuvia mielikuvia. Kieli ja kuvat ovat useimmiten Lähi-idän maatalousyhteisöstä. Toki ne ovat useimmiten sen verran yleisiä, että seurakuntalaisilla on mahdollisuus ymmärtää ne.

Samaa ymmärrettävyyttä kuin opetuslasten kohdalla tuskin kuitenkaan saavutetaan. Myös kokemus siitä, että lähettäjä ymmärtää vastaanottajan kontekstin saattaa jäädä heikoksi. Kaupungistuneessa yhteiskunnassa voi siis kysyä, miksi kirkko on tyytynyt vanhoihin kielikuviin eikä tuonut Jeesuksen sanomaa teollisuus- ja tietoyhteiskunnan urbaaniin todellisuuteen.

Evangelistojen kuvasten perusteella Jeesus näyttää huomioivan kuuliijoiden kontekstin esimerkillisesti. Onnistunut esimerkki ymmärrettävästä viestinnästä on toisena sunnuntaina ennen paastonaikaa evankeliumitekstissä oleva Jeesuksen kylväjä-vertaus. Sen kieli ja vertauskuva on kuuliijoiden arkisesta ympäristöstä. Hiljaisen viikon keskiviikon tekstissä ristiään kantava Jeesus osoittaa muutaman sanan tien varrella itkeville naisille. Myös tällä kertaa hän huomio kuuliijansa ja käyttää naisten maailmaan kuuluvia sanoja; kohtu ja rinnat.

Myös Jeesuksen käyttämät symbolit ja metaforat olivat kuuliijoille tuttuja heidän arjestaan. Kirkko käyttää Jeesuksen käyttämiä symboleja ja metaforia. Jeesukselta kannattaisi kuitenkin oppia tapa käyttää oman ajan symboleja ja metaforia. Neljäntenä paastonajan sunnuntaina Jeesuksen ja kirkon käyttämä symboli, leipä toimii molemmissa konteksteissa. Se on siinä määrin ajasta, paikasta ja kulttuurista riippumaton, että se on ymmärrettävä monenlaisessa kontekstissa. Leipä liittyy myös kiirastorstain jumalanpalvelukseen ja saa silloin yhteisön kannalta uuden merkityksen.

Jeesus käytti julkisissa puheissaan tarinoita. Esimerkiksi kolmannen paastonajan sunnuntain tekstissä Jeesus kertoo pienen tarinan linnaansa vartioivasta miehestä selventääkseen viestiään. Tarinan elementit ovat kuuliijoille

tuttuja. Kuten Aristoteleskin opettaa, kuulijalle kannattaa kertoa tapahtumia, joissa hän voi kokea olevansa läsnä. Silloin hän voi itse oivaltaa kertojan sanoman. Palmusunnuntain ja hiljaisen viikon jumalanpalveluksissa toteutuu mahdollisuus olla mukana tarinassa.

Kirkko, jonka pyhät tekstit ovat parin vuosituhannen takaa aivan eri kulttuuriympäristöstä kuin missä se toimii, voisi kommunikoida jumalanpalveluksessa vastaanottajalähtöisemmin jos se löytäisi pyhien otsikoihin ja kuvauksiin sanat ja kuvat omasta kontekstistaan. Silloin se toimisi Jeesuksen esimerkin mukaisesti.

Leif Åberg mukaan **vuorovaikutteisuus** on viestinnän tehokkuuden näkökulmasta merkittävä tekijä. Kysymysten ja vastausten – kommunikaation – myötä sanoma tavoittaa vastaanottajan tehokkaammin. Kiirastorstai-ilta yläsalissa oli evankelistojen kertoman mukaan vuorovaikutteinen. Jeesus kertoi omasta tunnelmastaan; hän oli odottanut yhteistä ateriaa opetuslasten kanssa. Sekä jalkojen peseminen että Jeesuksen viittaus kavaltaajaan saavat aikaan kyselyä ja keskustelua. Keskustelua opetuslasten kesken syntyi myös siitä, kuka heistä on suurin. Jeesus vastailee kysymyksiin ja selittää tulevia tapahtumia.

Kirkko on nostanut Vuoropuhelun kirkko –viestintästrategiassaan vuorovaikutteisuuden kirkon viestinnän tuntomerkiksi. Tämän tutkimuksen aineistona olevissa pyhien otsikoissa, kuvauksissa ja evankeliumiteksteissä kirkko viestii ristiriitaisesti. Monet tekstit kuvaavat vuorovaikutteisia tilanteita, mutta otsikot ja päivän kuvaukset eivät rohkaise jumalanpalveluksen toimittajia ja seurakuntaa pohdintaan ja vuorovaikutukseen. Usein pyhän otsikko kertoo, mitä pitää ajatella ja uskoa.

Evankelistojen kuvausten perusteella Jeesuksen perusasenne viestintätilanteissa näyttää olevan ihmisten tarpeiden kysyminen, heidän kuunteleminen ja toimiminen heidän tarpeistaan lähtien. Laskiaissunnuntain teksti kertoo Jeesuksen ja sokean miehen kohtaamisesta. Jeesus kysyy ja kuuntelee miestä. Vuorovaikutteisuus on Åbergin mukaan vuoroon vaikuttamista. Toisen paastonajan sunnuntain evankeliumi kertoo, että Jeesuksella on liikkumavaraa ja joustavuutta jopa altistua vaikutukselle. Hän muutti mielensä muuttuneessa tilanteessa ja uusia argumentteja kuultuaan. Hän suostui kanaanilaisen naisen pyyntöön ja paransi hänen tyttärensä.

Tämän tutkimuksen aineiston pohjalta näyttää siltä, että kirkko on valitsee usein toisenlaisen lähestymistavan. Esimerkiksi laskiaissunnuntai otsikossa ja

kuvauksessa se kertoo ja kehottaa. Se ei luo pyhän otsikon ja kuvauksen muotoilulla tilaa kysellä kunkin omia tarpeita ja tunteita. Kirkko kertoo miten asiat ovat ja mitä niistä pitää ajatella. Kertomuksessa Jeesuksesta Paholaisen kiusaamana autiomaassa kirkko vahvistaa ja vakuuttaa, mutta ei luo tilaa vuoropuhelulle pahan olemuksesta ja ongelmasta. Vuorovaikutusta synnyttävien elementtien puute kirkon viestistä voikin olla haittatekijä sanoman perillemenolle.

Vuorovaikutteisuus ei tavoittele vain yhteisymmärrystä, sen on merkittävää myös silloin kun asioista ajatellaan eritavoin. Se sisältää kuitenkin mahdollisuuden muutokseen. Jeesus muutti mielensä vuorovaikutuksessa sitkeän ja asiaansa uskovan kanaanilaisen naisen kanssa. Kirkko ei nosta esiin evankeliumitekstin toiminnallista viestiä. Se ei kehota seurakuntalaisia sitkeyteen oikeaksi näkemien asioiden puolesta eikä se nosta esiin Jeesuksen esimerkin mukaista joustavuutta ja mahdollisuutta mielenmuutokseen, jos asiat ja argumentit ympärillä sitä edellyttävät.

Kirkolle näyttää joinakin pyhinä olevan ongelmallista antaa tulkintaoikeus vastaanottajalle. Esimerkiksi toisen sunnuntain ennen paastonaikaa evankeliumitekstissä puhuessaan suurelle väkijoukolle Jeesus ei tulkitse kylväjävertausta, vaan antaa kuulijoille tulkintaoikeuden. Kirkko kuitenkin kertoo tulkinnan, vaikka se on pyhien otsikoita ja kuvauksia pohtiessaan nostanut käsikirjakomitean mietinnön perusteluissa esiin periaatteen, että raamatunsanan pitää saada puhua suoraan kuulijoille.

Hiljaisen viikon jumalanpalvelusten osalta kirkko ei anna päivästä kuvausta, vaan kutsuu seurakuntaa seuraamaan Jeesusta kärsimystiellä. Otsikot kertovat lyhyesti evankeliumitekstin päätaphtuman ja evankeliumit kuvaavat tapahtumia matkalla kohti ristiä. Seurakunnalle jää mahdollisuus seurata tapahtumia ja tehdä niistä omat tulkintansa. Tekstit käsittelevät vaikeita elämänkysymyksiä ja niiden äärellä seurakuntalaisilla on tilaa pohtia ja etsiä vastauksia myös oman elämänsä kysymyksiin.

Evankeliumikirjalla on kirkossa merkittävä asema. Sen hyväksymiseen kirkon korkeimmassa päättävässä elimessä tarvitaan suuri yksimielisyys (3/4 määräenemmistö) ja sitä on noudatettava jumalanpalvelusten toteuttamisessa. Åbergin ajattelusta käsin tarkasteltuna monet pyhien otsikot ja kuvaukset ovat viestinnällisesti ongelmallisia. Ne eivät sisällä vuorovaikutteisuuden elementtejä, huomio kuulijoiden elämänpiiriä eivätkä jätä seurakuntalaisille tilaa omaan

pohdintaan ja tulkintaan. Ne eivät myöskään ohjaa jumalanpalvelusta toimittavaa pappia viestinnällisesti mielekkääseen suuntaan.

Jokainen messu on kuin kiirastorstai-ilta yläsalissa. Ruokapöydän ääreen kokoontuu joukko yhteisön jäseniä, kiinteämmin tai väljemmin siihen sitoutuneita. Kukaan tulee omista motiiveistaan, mukanaan sen hetken elämän tilanne ja elämänhistoria kaikkine kokemuksineen. Åbergin tulosviestinnän mallin mukaiset perustoimintojen tuki, kiinnittäminen, informointi ja profilointi voivat parhaimmillaan toteutua messussa niin kuin ne toteutuivat Jeesuksen ja hänen opetuslastensa viimeisellä aterialla. Ymmärrettävyys ja vuorovaikutteisuus voivat parhaimmillaan sävyttää messun viestintää niin kuin ne sävyttivät Jeesuksen ja hänen oppilaidensa kommunikointia kiirastorstai-iltana.

Lähteet ja kirjallisuus

Aula, Pekka

1999 Organisaation kaaos vai kaaoksen organisaatio? Dynaamisen organisaatioviestinnän teoria. Helsinki: Loki-Kirjat.

Aula, Pekka & Heinonen, Jouni

2004 Maine. Menestystekijä. (2. painos) Porvoo: WSOY.

Aristoteles

2007 Runousoppi. Keuruu: Otava.

Daft, Richard L. & Lengel, Robert H. & Trevino, Linda Klebe

1987 Message Equivocality, Media Selection, and Manager Performance: Implications for Information Systems. MIS Quarterly/September 1987.

Fiske, John

1998 Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Hänninen, Veli-Pekka

2007 Oikean nautinnon tuova hartaus. - Kuunteleeko kukaan puhettasi? Toimittaja Lisa Enckell. Helsinki: Kirjapaja.

Jumalan kansan juhla

1992 Jumalan kansan juhla. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1988 asettaman käsikirjakomitean välimietintö. Sarja A 1992:1. Helsinki: Kirkkohallituksen monistamo.

Kateksimus

2000 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. Helsinki: Oy Edita Ab.

Kiilunen, Jarmo

1997 Jeesuksen historian lähteet. – Nasaretilaisen historia. Toimittajat Risto Uro ja Outi Lehtipuu. Helsinki: Kirjapaja.

Kirkkokäsikirja I-II, Evankeliumikirja.

2003 Pieksämäki: Raamattutalo.

Kunelius Risto

1999 Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin. Juva: WSOY.

Kurvinen Onni

1951 Evankeliumikirjan synty ja sisällys. Helsinki: Kirjapaino Oy Tarmo.

Käsikirjakomitean mietinnön perustelut

1997 Käsikirjakomitean mietinnön perustelut. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja A 1997:5. Helsinki: Kirkkohallituksen monistamo.

Lindqvist, Ingmar

2007 Luova hartauspuhe. – Kuunteleeko kukaan puhettasi? Toimittaja Lisa Enckell. Helsinki: Kirjapaja.

Meidän kirkko

2007 Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Helsinki: Yliopistopaino.

Nicol, Martin

2006 Saarnan taito. Hämeenlinna: Kirjapaja.

Palvelkaa Herraa iloiten

2000 Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon julkaisuja 2000:6. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Pitkäranta Reijo

2002 Suomi-latina-suomi-sanakirja. Helsinki: WSOY.

Raamattu

1992 Mikkeli: Suomen Piiphiaseura.

Rowley, Robin & Roevens Joseph

1999 Organize with Chaos (2. painos). Chalford: Management Books 2000.

Räisänen, Heikki

1997 Jeesus-tutkimuksen kaksi vuosisataa. – Nasaretilaisen historia. Toimittajat Risto Uro ja Outi Lehtipuu. Helsinki: Kirjapaja.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli

2003 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Tönnies, Ferdinand

1922 Kritik der Öffentlichen Meinung. Berlin: Verlag von Julius Springer.

Vuorinen Risto & Tuunala Eliisa

1999 Psykologian perusteet. Aivot ja psyyke. Keuruu: WSOY.

Vuoropuhelun kirkko

2004 Vuoropuhelun kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viestintästrategia 2004-2010. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 2004:4, Helsinki: Oy Trio-Offset Ab.

Wiio, Osmo A.

1998 Johdatus viestintään (6.-8. painos). Porvoo: WSOY.

Åberg, Leif

1999 Viestinnän strategiat (2. painos). WSOY, Juva: Inforviestintä Oy.

2000 (a) Viestintä – tuloksen tekijä (8. painos). Tammer-paino Oy: Inforviestintä Oy.

2000 (b) Viestinnän johtaminen (2. painos). Keuruu: Inforviestintä Oy.

2002 Riemua johtamiseen! Esimiehen viestintäopas. (5.painos) Helsinki: Inforviestintä Oy.

2006 Johtamisviestintää! Helsinki: Inforviestintä Oy.

MUUT LÄHTEET:

evl.fi/evankeliumikirja (Viitattu 20.3.2008)

evl.fi/messu ja sanajumalanpalvelus (Viitattu 20.3.2008)

evl.fi / uskoa ja tietoa/kirkkovuosi pääsiäisjakso (Viitattu 7.11.2007)

evl.fi/uskoa ja tietoa/jumalanpalvelus (Viitattu 18.2.2008)

evl.fi/uutiset (Viitattu 19.2.2008)